

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Janova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*

Visokošolski program Geodezija,
Smer za prostorsko informatiko

Kandidatka:

Adrijana Ramšak

Predlog ureditve načrta območja Šmartinskega jezera v mestni občini Celje

Diplomska naloga št.: 197

Mentor:

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

Ljubljana, 21. 6. 2006

IZJAVA AVTORSTVU

Podpisana **ADRIJANA RAMŠAK** izjavljam, da sem avtorica diplomske naloge z naslovom:
**PREDLOG UREDITVE OBMOČJA ŠMARTINSKEGA JEZERA V MESTNI
OBČINI CELJE.**

Izjavljam, da se odpovedujem vsem materialnim pravicam iz dela za potrebe elektronske
separatoteke FGG.

Ljubljana, 13.06.06

Podpis:

IZJAVE O PREGLEDU NALOGE

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK:	712.5(043.2)
Avtor:	Adrijana Ramšak
Mentor:	viš. pred. mag. Alma Zavodnik Lamovšek, univ. dipl. inž. arh.
Naslov:	Predlog ureditve območja Šmartinskega jezera v Mestni občini Celje
Obseg in oprema:	128 str., 1 pregl., 3 graf., 41 sl., 10 kart
Ključne besede:	krajina, turizem, Šmartinsko jezero

Izveček

Šmartinsko jezero, največje umetno (akumulacijsko) jezero v Sloveniji, leži severno od Celja. Nastalo je z zajezitvijo potoka Koprivnice. Poleg ribolova nudi tudi številne možnosti za rekreacijo in oddih. V teoretičnem delu naloge je tako predstavljena krajina z dejavniki, ki imajo največjo vlogo pri oblikovanju krajinskega prostora obravnavanega območja in turizem kot oblika gospodarske panoge na podeželju. V praktičnem delu naloge je predstavljen predlog ureditve Šmartinskega jezera za potrebe turizma. Jezero ima poleg ugodne geografske lege velik potencial za turistični razvoj. Na podlagi študijskega materiala in terenskega dela je predstavljen tak predlog ureditve, ki v največji meri izkorišča naravni prostor za razvoj trajnostnega turizma. Na primeru Belega jezera v Avstriji so podane nekatere smernice ureditev, ki bi lahko zaživele tudi na območju Šmartinskega jezera. Cilj prostorskega urejanja je izkoristiti prednosti in priložnosti podeželskega prostora z vključitvijo okoliškega prebivalstva.

BIBLIOGRAPHIC-DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC: 712.5(043.2)
Author: Adrijana Ramšak
Supervisor: Sen. Lect. Msc. Alma Zavodnik Lamovšek, univ. dipl. inž. arh.
Title: Proposal for lake St. Martin development in Celje
Notes: 128 p., 1 tab., 41 fig., 3 graf., 10 cards
Key words: landscape, tourism, lake St. Martin

Abstract

Lake St. Martin is the largest artificial lake in Slovenia, that it occurred with barrage of stream of Koprivnica. It offers numerous possibilities beside recreation and fishing. It is located only a few kilometres northern from Celje. In the theoretical part of the graduation thesis Proposal for lake St. Martin development are presented landscape, factors that they have largest submission of formulation of landscape around lake St. Martin and tourism as shape of economic prolog on countryside. In the practical part of the graduation thesis is proposal of regulation for range of lake St. Martin for need of tourism presented. And for regulation for range of lake St. Martin is passed outline proposal. Lake has very favourable conditions beside geographical position for tourist development. Based on studied material and field work has been introduced such proposal of regulation, that is utilizing natural place for development of sustainable tourism in largest extent. Some guidelines of regulations are passed on instance of White lake in Austria, that we could use around St. Martin lake. The main aim of planning is to use strengths and opportunities that are given around lake St. Martin and involve in this development local population.

ZAHVALA

Iskrena hvala mentorici viš. pred. mag Almi Zavodnik Lamovšek, ki mi je bila pri nastanku diplomske naloge v veliko pomoč.

Hvala vsem, ki so tako ali drugače sodelovali pri nastanku diplomske naloge. V prvi vrsti hvala celotnemu kolektivu Geodetskega zavoda v Celju in hvala kolektivu Lovec, ki mi je stal ob strani.

Naj gre na koncu zahvala moji družini. Hvala moji mami Julijani, očetu Dragotu in sestrima Barbari in Dragici, ki so mi bili v podporo ves čas študija in mi vlivali optimizem in ljubezen.

KAZALO VSEBINE

<i>I</i>	<i>UVOD</i>	1
1.1	Namen in cilj naloge	2
1.2	Struktura naloge	2
<i>II</i>	<i>TURIZEM – DEJAVNIK SONARAVNEGA RAZVOJA KRAJIN</i>	5
2	KRAJINA – KOT PREDMET PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA	5
2.1	Krajina – opredelitev	5
	Klasifikacija krajine	6
2.2	Krajinsko planiranje	7
	Ureditev velikih naravnih sistemov	8
2.3	Dejavniki, ki pomembneje vplivajo na oblikovanje krajine	11
	Kmetijstvo	11
	Gozdarstvo	13
	Urejanje in varstvo voda (vodarstvo)	15
	Ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine	17
	Poselitev	19
	Infrastruktura	22
2.4	Varstvo krajine	24
2.4.1	Uresničevanje varstva krajine	24
2.4.2	Strategije ustvarjanja gospodarskih osnov za varstvo in urejanje kulturne krajine	25
3	TURIZEM IN SONARAVNI RAZVOJ KRAJIN	27
3.1	Turizem – opredelitev	27
3.2	Ekoturizem – oblika trajnostnega turizma	28
	Eko Alpe Jadran	30
3.3	Turizem in podeželje	31
3.3.1	Problemi razvoja podeželja	32
3.3.2	Posledice razvoja turizma za podeželje in njegove prebivalce	33
3.3.3	Turistične kmetije	35
3.3.4	Položaj in vloga turističnih društev pri razvoju turizma na podeželju	36

3.3.5	Mladinski turizem	37
4	PRAVNI TEMELJI	38
4.1	Mednarodna izhodišča	38
4.1.1	Vodilna načela za trajnostni prostorski razvoj evropske celine (2000)	39
4.1.2	Evropske prostorsko razvojne perspektive (ESPD)	40
4.1.3	Evropska konvencija o krajini (Firence, 2000)	41
4.1.4	AGENDA 21 - Svetovna konferenca o okolju in razvoju (Rio de Janeiro 1992, Johannesburg 2002)	43
4.2	Pravna izhodišča v Sloveniji	44
4.2.1	Zakon urejanja prostora	45
4.2.2	Zakon o varstvu okolja	49
4.2.3	Zakon o ohranjanju narave	50
4.2.4	Zakon o vodah	50
III	<i>PREDSTAVITEV UREDITVENEGA OBMOČJA ŠMARTINSKEGA JEZERA Z ZALEDJEM</i>	53
5	PREDSTAVITEV JEZERA	53
5.1	Razvoj jezera	53
5.2	Lega jezera v širšem prostoru	54
5.3	Lega jezera v ožjem prostoru	55
5.4	Opis posameznih naselij	57
6	ANALIZA OBRAVNAVANEGA OBMOČJA	59
6.1	Geografsko – ekološke značilnosti	59
	Reliefne značilnosti območja	59
	Geološka in kamninska zgradba tal	60
	Podnebne razmere	63
	Hidrografija	63
	Kakovost voda	64
	Gozdni prostor	67
	Vodna flora in favna	68
6.1	Sociodemografske značilnosti	71
	Prebivalstvo in delovna aktivnost	71

6.2	Antropogene danosti	72
	Kmetijski prostor	73
	Prometna infrastruktura	74
	Komunalna in ostala infrastruktura	76
	Namembnost objektov	81
	Morfološka analiza	81
6.3	Socioekonomske značilnosti in danosti prostora	82
6.4	Naravovarstvene smernice	87
	Območje kulturne dediščine	87
	Območje naravne dediščine	88
6.6	Podrobnejša raba prostora	91
6.7	Prostorski akti za urejanje območja Šmartinskega jezera z zaledjem	92
6.8	Vizualna analiza	93
	Opis posameznih neustreznih posegov	94
6.9	SWOT analiza	98
IV	<i>PREDLOG UREDITVE ZA OBMOČJE ŠMARTINSKEGA JEZERA</i>	
	<i>JEZERA</i>	105
7	KONCEPT PROSTORSKE UREDITVE	105
7.1	Cilji ureditve	105
7.2	Izhodišča posameznih smernic urejanja	105
	Poselitev	105
	Promet	106
	Turizem in rekreacija	106
7.3	Program na območju urejanja	107
7.4	Opis posameznih ureditvenih območij na primeru Belega jezera na avstrijski Koroški	111
7.4.1	Območje A – Območje pregrada	112
7.4.2	Območje B – Območje Muzelj	114
7.4.3	Območje C - Območje Ribiški kot	115
7.4.4	Območje D – Območje med naseljem Runtule in Lešje	117
7.4.5	Območje E - Domačije primerne za razvoj kmečkega turizma	118

7.4.6	Primeri ureditev domačije v kraju Millstat v Avstriji, ki ne leži v neposredni bližini jezera	120
IV	ZAKLJUČEK	123
	VIRI IN LITERATURA	125

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Preglednica prikaza aktivnega prebivalstva, zaposlenih v posameznih sektorjih ter delež dnevni emigrantov, vir: Popis prebivalstva, 2002	82
--	-----------

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Graf nadmorskih višin za posamezna naselja, vir: Krajevni leksikon	60
Grafikon 2: Gibanje števila prebivalstva od leta 1961 do leta 2002, viri: Statistični urad RS, popis prebivalstva 2002 in Krajevni leksikon, 1995	71
Grafikon 3: Prikaz zaposlenih dnevnih emigrantov za posamezna naselja, vir: Statistični urad RS, popis prebivalstva 2002	72

KAZALO SLIK

Slika 1 : Razporeditev dejavnosti ob obali, vir: Pogačnik, 2000	10
Slika 2: Nepravilen in pravilen razvoj, vir: Pogačnik, 2000	10
Slika 3: Prikaz primerne pozidave ob cestah, vir: Pogačnik, 2000	20
Slika 4: Prikaza zgostitve disperzije, vir: Pogačnik, 2000	21
Slika 5 : Odnos lokalnega prebivalstva do turizma, vir: Butler in Waldbrook v Verbole, 1995	34
Slika 6: Slikovna ponazoritev prostorskih aktov, vir: Prosen, 2000	46
Slika 7: Karta širšega območja Šmartinskega jezera M 1 : 500 000, vir: Atlas Slovenije,2000	55
Slika 8: Karta jezera z okolico M 1:30 000, vir: http://rkg.gov.si/GERK/viewer_HMO.jsp	56
Slika 9: Pogled na Šmartno z zahodne smeri	57
Slika 10: Pogled na Runtule z zahodne smeri, vir: http://www.o-4os.ce.edus.si/razno/2001/smartinskojezero	58
Slika 11: Naselje Prekorje. V ozadju se razlega Šmartinsko jezero, vir: http://www.o-4os.ce.edus.si/razno/2001/smartinskojezero	58
Slika 12: Karta prikaza prometne opremljenosti za širše območje, M 1 : 750 000, vir: http://www.zrc-sazu.si/moa/images/Slovenia2.jpg.	74
Slika 13: Tabla možnih dostopov za območje jezera na pregradi	75
Slika 14: Eden izmed najbolj ohranjenih spomeniško zavarovanih objektov	88
Slika 15: Tipična pokrajina med naseljema Dobrova in Runtule	91
Slika 16: Neurejeno parkirišče na območju pregrade	97
Slika 17: Prikolice na vzhodni obali jezera	97
Slika 18: Ladja Jezerska kraljica na Šmartinskem jezeru	97
Slika 19: Odlagališče odpadkov pri domačiji Agič	97
Slika 20: Prikaz racionalne povezave med posameznimi dejavnostmi	108
Slika 21: Belo jezero obdano s planinami, vir: http://www.potapljanje.net/forum/album_comment.php?pic_id=172	111
Slika 22: Pogled na pregrado iz severovzhodne smeri – območje Muzelj	112
Slika 23: Območje Muzelj – Loče.	114

Slika 23 a: Primer urejenih igral za najmlajše v kraju Arclin, v bližini Šmartinskega jezera.	115
Slika 23 b: Primer urejenega parkirišča v občini Vojnik.	115
Slika 24 a: Objekt v Ribiškem kotu, namenjen predvsem ljubiteljem ribištva.	115
Slika 24 b: Območje je zgledno urejeno s sanitarijami in koši za smeti.	115
Slika 24 c: Primer ureditev lesenih objektov ob Belem jezeru.	116
Slika 24 d: Pomoli ob Belem jezeru primerni za sončenje in izposojajo čolnov.	116
Slika 25: Prostor se nahaja v bližini domačije Grad.	117
Sliki 26, 27: Primer adrenalinskega parka na Pohorju, ki privlači množice željnih adrenalina, vir: www.fotomedia.si/gallery/album	118
Slika 28 a: Pogled iz domačije Grad proti pogorju Šentjungert. Poleg tega se tu še odpirajo številni drugi razgledi.	118
Slika 28 b: Domačija Grad v neposredni bližini Šmartinskega jezera.	118
Slika 29 a: Primer ureditve kmečkega turizma ob Belem jezeru	119
Slika 29 b: Primeri ureditev za obiskovalce.	119
Slika 29 c: Urejena naravna kopališča ob Belem jezeru.	119
Slika 30 a: Kmetija Unterwalcher pri kraju Millstatt.	120
Slika 30 b: Adaptirana starejša hiša je sedaj namenjena za nastanitev dveh družin.	120
Slika 30 c: Primer ureditve dnevnega prostora.	121
Slika 30 d: Urejena pešpot, ki vodi do ribnika.	121

KAZALO KART

Karta 1: Karta reliefa	61
Karta 2: Karta hidrografije	65
Karta 3: Naravovarstvene smernice in gozdovi po namenu	69
Karta 4: Analiza prometne ureditve	77
Karta 5: Opremljenost z infrastrukturo	79
Karta 6: Analiza namembnosti objektov	83
Karta 7: Morfološka analiza	85
Karta 8: Analiza rabe prostora	89
Karta 9: Vizualna analiza	95
Karta 10: Koncept razvoja za območje Šmartinskega jezera	109

1 UVOD

“ Filozofija ureditve prostora temelji na lokalni skupnosti ljudi, ki je nosilka različnih pobud – te pa so temelj mozaične raznovrstnosti v rabi tal, ter na naravnem okolju, saj je le-to najboljša osnova za posege v okolje.” (Pogačnik, 2000 – 23).

Morda ta filozofija nikoli ne bo dosegla svojega epiloga pri urejanju območja Šmartinskega jezera, največjega vodnega zadrževalnika v Sloveniji, ravno zaradi tega, ker je temelj urejanja tega prostora, vedno stvar idej projektantov iz tujine ali ljudi, ki hočejo izkoristiti prostor za svojo lastno korist in ne, v prednostni nalogi, upoštevanje vloge naravnega okolja, želja ter potreb lokalne skupnosti.

Vsi poskusi urejanja so bili do sedaj neuspešni (jezero kot krajinski park, športno – rekreacijski center,...). Zadnji projekt, ki je bil sprejet za to območje, je bil izdelan s pomočjo avstrijskega podjetja Geoconsulting, ki hoče svoje izkušnje prenesti na Šmartinsko jezero. To so sicer glede nekaterih ureditev realne želje, vendar predlogi v zvezi z izgradnjo hotela s štirimi zvezdicami in postavitvijo obvodnih hišic visokega cenovnega razreda, za to okolje niso primerni. Odstotek tujih turistov se bo povečal, vendar posledično bo prihajalo še do večjega distancioniranja in odklona lokalnega prebivalstva glede sodelovanja pri urejanju jezera.

Moje mnenje, morda ravno zaradi lokalne pripadnosti, je vsekakor podrejeno zgoraj navedeni začetni misli. Vendar je dejstvo, da imamo opravka s krajino, ki jo v največji meri sestavljajo kmetijske, gozdne in vodne površine, ki jih moramo obravnavati skupaj v celoti kot sistem. Dajati jim moramo prednost v vseh pogledih pred nezaželenimi vplivi okolice, ter kot ključen pojem upoštevati potrebe, predloge in želje okoliških prebivalcev ter dajati prednost domačim turistom pred tujimi, predvsem z vidika ponudbe in zaposlitve.

1.1 NAMEN IN CILJ NALOGE

Namen naloge je predstaviti krajino, njeno planiranje, varstvo in razvoj v povezavi s turizmom, ki predstavlja pomemben razvojni dejavnik za to okolje. Predstavljeno območje Šmartinskega jezera z zaledjem, je tipičen primerek dolgoletnih neuspešnih poskusov, da bi območje zaživel v svoji pravi podobi. Zato je naš cilj, predstaviti takšen idejni predlog za območje jezera, ki bo v največji meri izkoristil naravne danosti podeželja in bo postal, kljub nepotrebnim ostrim posegom v prostor privlačen v prvi vrsti za domače in obiskovalce iz tujine.

Cilj naloge je predvsem analiza trenutnega stanja jezera z okolico z vidika prostorskega urejanja ter predstavitev koncepta ureditve območja, ki daje prednost ekološkim smernicam pred razvojnimi.

1.2 STRUKTURA NALOGE

Diplomska naloga je sestavljena iz treh delov. V prvem delu so podana predvsem teoretična izhodišča o krajini, njenem planiranju in varstvu v povezavi s turizmom. Predstavljeni so posamezni sektorji v povezavi s tem prostorom, ter problemi in z njimi tudi posledice pri posegu v krajino.

V drugem delu je poudarek predvsem na analizi obravnavanega območja. Predstavljene so naravne in ustvarjene danosti obravnavanega območja. Prikazano je tudi ekološko stanje jezera z vodno floro in favno. Dejanska raba prostora ter vizualna analiza sta nastali s pomočjo terenskega ogleda ter grafičnega materiala, ki za to območje že obstaja.

V tretjem delu naloge je podan koncept urejanja območja za celotno jezero. Prikazani so tudi predlogi podrobnejših ureditev za posamezna območja, ki ležijo neposredno ob jezeru, ki so glede na svojo lego ostala neizkoriščena. Pri konceptu urejanja so predstavljeni tudi vzorci ureditve Belega jezera na avstrijskem Koroškem, ki svoje naravne danosti s pomočjo turizma izkorišča že dolga leta.

V veliko pomoč za izdelavo naloge so bili tako poznavanje terena, pogovor z okoliškimi prebivalci ter mnenje krajinske arhitekta, ki je vodila projekt z naslovom Krajinska zasnova za območje Šmartinskega jezera.

Geodetske podloge, ki so v nalogi uporabljene za prikaz terenskih podatkov so temeljni topografski načrt (TTN), digitalni katastrski načrt (DKN) v merilu 1 : 5000 in digitalni ortofoto posnetek.

Pri analizi prostora sem uporabljala programska paketa AutoCAD in ArcView GIS.

II TURIZEM – DEJAVNIK SONARAVNEGA RAZVOJA KRAJIN

2 KRAJINA – KOT PREDMET PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA

2.1 Krajina – opredelitev

Nedorečenost v zvezi z uporabo besed krajina in pokrajina, ki jo imamo v slovenskem jeziku, je morda samo svojevrsten zunanji znak zagat v zvezi z opredelitvijo samega pojma krajina. V dokaj izčrpnem pregledu različnih opredelitev krajine D. Ogrin (1986, str. 17-17a) omenja Meiniga in njegov seznam desetih konceptualnih opredelitev krajine:

- Krajine kot narava – naravne prvine so navzoče v vsaki krajini.
- Krajina kot habitat – nanaša se na vzorce poselitve.
- Krajina kot artefakt – kulturni vidik kot posledica rabe.
- Krajine kot sistem – krajine je velik sistem, sestavljen iz podsistemov.
- Krajina kot problem – stanje pogosto terja izboljšanje.
- Krajina kot premoženje – glede na potencialno tržno vrednost.
- Krajina kot ideologija – njene značilnosti otipljivo razodevajo filozofijo določene družbe.
- Krajina kot zgodovina – nakopičeno delo človeka in narave.
- Krajina kot kraj – posebna lokaliteta v neskončno pisanem mozaiku zemlje.
- Krajina kot estetika – videzna privlačnost krajine

Združujočo opredelitev krajine je predlagal C. Bourassa, ki pravi, da doživljanje krajine in način gledanja nanjo usmerjajo biološki zakoni, kulturna pravila in osebne strategije, vendarle kaže na dve temeljni pomenski kategoriji opredelitev krajine (D. Ogrin, 1986, str. 14-15):

- tvarna resničnost, kakor je sestavljajo prvine živega in neživega sveta in pri tem ni bistveno, ali so te v stanju prvinske naturnosti, ali pa je nasprotno preobložena s človekovimi dejavnostmi,
- imaginarne zvrsti krajine kot določene refleksije v družbeni zavesti, načini videnja, doživljanja prostorske značilnosti ali pa kot predočba, želja in celo stremljenje po določenem materialnem svetu.

Klasifikacija krajine

Krajina ni samo življenjski in doživljajski prostor človeka, je tudi življenjsko okolje naravnih bioloških vrst in s tem prostor narave. Zato krajinska ekologija Forman in Godron (1976, str. 11) krajino opredeljujeta kot raznoliko območje zemljišča, sestavljeno iz gruče medsebojno učinkujočih ekosistemov, ki se ponavljajo v bolj ali manj podobni obliki. Ti ekosistemi so lahko naravno bolj ohranjeni oziroma bolj ali manj moteni v svojih naravnih funkcijah.

Krajina je za njiju zgolj oblika razmerja med naravnimi prostorskimi sistemi in človekovimi spreminjevalnimi posegi. Predlagata naslednjo klasifikacijo krajin:

- *Naravna krajina* – krajina, v kateri ni opaziti sledov človekovega delovanja.
- *Upravljana krajina* – krajina, v kateri človek gospodari z naravnimi biološkimi vrstami, npr. gozdna krajina, močvirja, ipd. V taki krajini človek samo upravlja naravne vrste, npr. gozdno drevje, nabira sadeže ali dele naravnih rastlin in sploh živalskih vrst.
- *Obdelovana krajina* – krajina, v kateri človek gospodari s kulturnimi rastlinami in domačimi živalmi. Obdelovano krajino torej označuje obdelovanje tal in predvsem spreminjanje njenega biološkega substrata, ki je razumljivo lahko različno intenzivno. Večinoma so tudi v obdelovani krajini prisotne naravne biološke vrste v znatni meri, toda v krajini so neposredno opazni sledovi človekovega spreminjanja prostora in okolja.
- *Predmestna krajina* – krajina z redkejšo poselitvijo in pozidanostjo prostora, npr. z infrastrukturnimi napravami in objekti, komunikacijami, gradbenimi ureditvami in podobnimi.
- *Mestna krajina* – krajina, v kateri je pretežno pozidan prostor in je še komajda opaziti posamezne okrnjene naravne sestavine in redke biološke vrste.

Krajina je proizvod narave in človeka. Gornja členitev je zato smiselna kot opredelitev razmerja med človekom in naravnimi dejavniki. Opredeljuje stanje naravnega v krajini in hkrati način človekovega poseganja vanjo in način njenega spreminjanja. Zato je smiselna tudi kot členitev krajine, ko jo opredeljujemo kot proizvod človekovih dejavnosti. Sklada se tudi s členitvijo v tri temeljne tipe krajine (Marušič, 1995):

- *Naravna krajina* – naravno ohranjen prostor.
- *Kulturna krajina* – okolje, ki ga je ustvaril človek s krčenjem gozdov, urejanjem kmetijskih pridelovalnih površin, urejanjem komunikacij in zidanjem bivališč.
- *Mestna krajina* – naravno bolj ohranjene sestavine pozidanega prostora.

2.1 Krajinsko planiranje

Krajinsko planiranje se je izoblikovalo po drugi svetovni vojni. Poleg globalnega varovanja okolja je zajelo skrb za naravno okolje. Za cilj si je namreč postavilo – poleg varstva okolja – predvsem nego in razvoj vseh tistih naravnih temeljev, ki so pomembni za življenje ljudi. Uravnovesilo naj bi naravne možnosti in družbene zahteve v dani pokrajini, in sicer na podlagi ekološko oblikovnih spoznanj in posegov. Glede na te namene se je krajinsko planiranje smiselno včlenilo v prostorsko planiranje. Po zdajšnjih konceptih obsega krajinsko planiranje nego krajine, ozelenitev in varstvo narave na različnih ravneh, na krajevni (komunalni) ali regionalni. Poleg teritorialne obdelave pa se krajinsko planiranje loteva tudi posebnih nalog (nega in oblikovanje krajine). Razločni varovalni, urejevalni in razvojni ukrepi, ki jih krajinsko planiranje uporablja, da bi doseglo navedene cilje zajemajo vodenje ekosistemov in oblikovanje struktur naravne opremljenosti krajine. Kot končna smotra pa si krajinsko planiranje postavlja dve nalogi - doseči humani urbanizem in izpeljati varstvo in preureditev ekološko izravnalnih območij, tj. območij, za oddih in rekreacijo, ter območij, ki nas bodo oskrbovala s čisto vodo in čistim zrakom, in tako pripomogla k povečanju ustvarjalnosti in psihološki regeneraciji. Zaradi tega smotra se je že doslej in se bo verjetno tudi v prihodnje krajinsko planiranje čedalje bolj ukvarjalo s kmetijskim in gozdnim prostorom, ki sta ne le najboljše, temveč tudi nadvse pomembna krajinska in ekološka člena in doživljata v sedanjosti daljnosežno preobrazbo (Vrišer 1987, 204).

Osnovno izrazno sredstvo krajinskega planiranja je načrt namenske rabe prostora, ki pa mu daje posebno obeležje analiza prostora. Ta običajno vključuje pregled prostora, spoznanje o značaju in zakonitostih, ki vladajo v nekem prostoru, ter presojo možnosti, za doseganje nekih zelenih stanj, ciljev urejanja. Preverjanje možnosti za uveljavljanje ciljev označujemo kot vrednotenje prostora. Pomeni namreč vgrajevanje vrednostnih vidikov v analize prostora.

Zato govorimo tudi o vrednostnih analizah prostora. Analize in vrednotenja prostora so ključne za krajinsko planiranje. Urejanje in s tem načrtovanje krajine pomeni namreč vedno preurejanje nečesa že obstoječega. Krajine ne gradimo na novo. Vedno jo samo preurejamo. Tako, analiza stanja in procesov v krajini pomeni v krajinskem planiranju izhodiščni korak načrtovanja. Vrednostne analize prostora nakazujejo, kje v prostoru so najugodnejše razmere za uresničevanje naših ciljev. Kje je na primer mesto, ki najbolj ustreza merilom, ki si jih postavljamo v zvezi z nekim namenom poseganja v prostor. Meril je lahko veliko in lahko so si med seboj nasprotujoča. Zato je pomembno zgraditi ustrezne modele vrednotenja prostora ali sistem modelov za vrednotenje prostora, s katerimi lahko razrešimo tudi problem izhodiščno konfliktnih interesov do rabe prostora ali do delovanja v njem. S pomočjo takega sistema vrednostnih analiz prostora se v končni načrt namenske rabe prostora vgrajujejo različni vidiki, tudi ti, ki imajo značaj javnega interesa. Načrt namenske rabe prostora je lahko izključno sektorsko naravnano, lahko pa je izraz raznolikih vrednostnih izhodišč in, kar je najpomembnejše, izraz družbenega konsenza o želenem stanju krajine in ustreznih upravljaljskih postopkov oziroma izvajanju posrednih instrumentov za doseganje zelenih stanj krajine (Marušič, 2002).

Ureditve prostora velikih naravnih sistemov¹

Med najbolj izrazitimi naravnimi sistemi, katerim se naj prilagodijo tudi mrežno – mozaični vzorci prostorske ureditve, so porečje, obalni pas, gorovje, velika kotlina ali dolina. Akvatični sistemi terjajo ureditve prostora, ki bodo podrejene vodam in obvodnim prostorom, zaščiti pred visokimi vodami, oskrbi z vodo, namakanju, hidroenergetiki, itn. Maksime prostorskega urejanja bodo ohranitev najlepših naravnih tekočih in stoječih voda ter njihovih prostorov, obrežne vegetacije, močvirij, vodnih organizmov, estetskih vrednot, rekreacijskih potencialov itd. Vodo bomo smotrno izkoriščali, upošteva hkrati potrebe komunalne oskrbe, kmetijstva, industrije in energetike, zagotavljali bomo zadostne količine vode dolvodnim pokrajinam, estetske in biološke minimume pretokov. Ureditve za varstvo pred škodljivim delovanjem voda zajemajo ukrepe proti vodni eroziji in poplavam. Preprečevati

¹ Poglavlje povzeto po: Pogačnik A., Urejanje prostora za tretje tisočletje, 2000, 23 – 28).

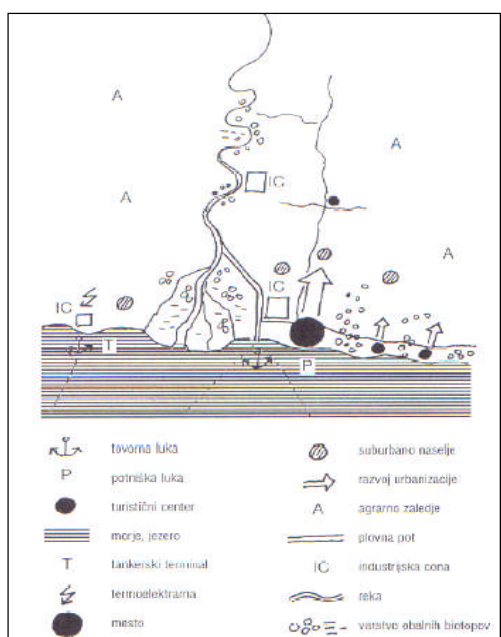
je potrebno tudi velike suše, upadanje talne vode, onesnaženje voda, pogine rib, evtrofikacijo, salinizacijo ipd.

Poglavitni cilji urejanja prostora, ki izhajajo iz akvatičnega okolja, so:

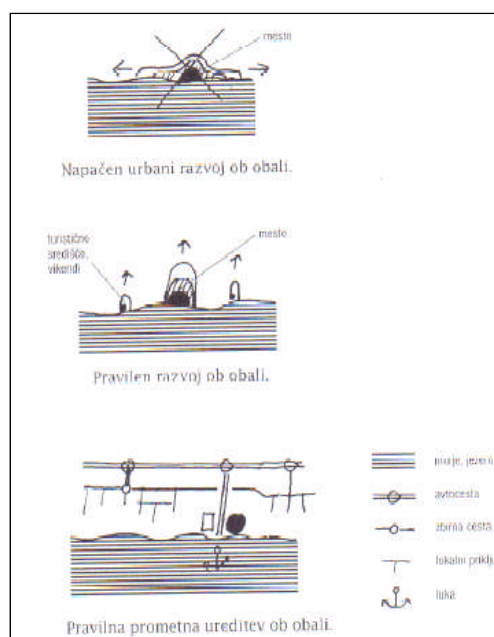
- zagotoviti zadostne količine neoporečne pitne vode z zaščito virov in prečiščevanjem, načrtovanjem gozdne, sonaravne kmetijske in vzdržne rekreativne rabe na varstvenih pasovih vodnih virov; zagotoviti zadostne količine pitne vode tudi dolvodno ležečim krajem, regijam in državam;
- zadrževati visoke vode in ustvarjati zaloge za sušna obdobja z izgradnjo akumulacij - te naj bodo večnamenske in naj služijo tudi proizvodnji elektrike, rekreaciji, gojenju rib, ponekod celo plovbi;
- stimulirati samočistilno sposobnost voda; na podeželju se usmeriti na ekološke, naravne čistilne sisteme (sanitarna močvirja, septične jame in reciklaža z uporabo gnojevke);
- razvijati "ekološka" naselja in hiše, ki meteorne odpadne vode v čim večji meri ponovno uporabijo (za zalivanje, pranje ulic in avtomobilov ...);
- na kmetijskih območjih urejati namakalne in osuševalne sisteme, vendar ob upoštevanju načel sonaravnosti, varstva kulturne krajine, ohranjanja drobnih prostorskih struktur in biotopov;
- namenjati obvodne prostore zlasti rekreaciji v naravnem okolju, peš potem in kolesarskim stezam, ki naj hkrati služijo tudi za urejanje strug;
- nasipe, kamnomete in kaskade je potrebno urejati sonaravno;
- ohranjati moramo hrapavost strug, tolmine, mrtve rokave in močvirja zaradi zadrževanja visokih vod;
- uravnesiti potrebe hidrorregulacij in hkrati ekoloških, rekreacijskih, estetskih vrednot voda;
- smotrno izrabiti hidroenergetske potencialne ob hkratnem upoštevanju sonaravnega, naravi prijaznega razvoja in ob tem popestriti krajino (že omenjene večnamenske akumulacije, reverzibilne elektrarne z "gorskimi jezeri", derivacije, ki v starih strugah ohranjajo biološki in estetski minimum ...);
- z umetnimi jezeri, ribniki, urejenimi mrtvicami, na morju pa z umetnimi otoki in zalivi ustvarjati nove vodne in obvodne ekotipe, večjo biotsko raznovrstnost, estetsko vrednost krajine in uporabnost za potrebe turizma, rekreacije, ribištva;

- kjer vode to tehnično omogočajo, zagotoviti vodne transportne poti, lahko celo prednostno pred drugimi rabami;
- mesta, ki ležijo ob vodi, načrtovati tako, da se izpostavlja in ohranja lepota obvodnih pejsažev, da se ustvarja plaže, obrežne poti, parkovne in rekreacijske cone ipd.;
- varovati urbana območja pred poplavami s suhimi zadrževalniki, nasipi, "suhimi" odvodnimi kanali, depresijami v parkih it d., tako da se tem prostorom nameni tudi druge funkcije (za parke, športne terene, vrtičkarstvo, kmetijstvo ...);
- zdravilne vode prednostno izkoristiti za turizem, rekreacijo, zdravstvo in tem rabam podrejeni ureditve prostora.

Tako bi lahko razvili "model" sekvence rabe prostora, ki je podrejen vodnemu sistemu na ših pogojih in razmerah. V sistemu rabe tal, kjer je v osrčju varovano območje visokogorja, jezera, močvirij, kraških jam, slapov, ipd., mora biti zaporedje tako, da varujemo v jedru prvobitno naravo, sledi pas adaptiranega okolja za pešce in kolesarje, za potrebe športa, rekreacije in turizma, nato pas prometnih dostopov, še za tem pas urbanizacije in komercialnih programov, za njim pas industrije itd. Našteta zaporedja so prilagojena vsakokratni konkretni reliefni konfiguraciji, strnjenim kmetijskim ali gozdnim območjem ter številnim drugim specifičnim danostim.

Slika 1 : Razporeditev dejavnosti ob obali,
vir: Pogačnik, 2000.

Slika 2: Nepravilen in pravilen razvoj,
vir: Pogačnik, 2000.

2.2 Dejavniki, ki pomembneje vplivajo na oblikovanje krajine

Najpomembnejši dejavnik pri oblikovanju slovenskih kulturnih krajin je kmetijstvo, ki je poleg poselitve in cest ter poti dajalo prostoru videz človekove prisotnosti in rezultatov njegovega dela v prostoru. V preteklosti je kmetijstvo tudi zasedalo največji del nacionalnega ozemlja. Danes v tem pogledu prvenstvo pripada gozdarstvu. V doživljanju prostora je gozd bolj nosilec naravnega v krajini, zato je kmetijstvo, ne glede na zmanjševanje obsega njegovih zemljišč, še vedno najbolj pomemben ustvarjalec občutja kulturnega v krajini in s tem kulturne krajine. Medtem ko se gozdarstvo omejuje na gozdni prostor, se vodarstvo z urejanjem in varstvom voda uveljavlja v celotnem prostoru, bodisi zaradi sorazmerno bogate mreže površinskih voda, bodisi zaradi skrbi za zlivna območja oz. prispevna območja, na katerih posegi lahko vplivajo na vodne vire. Nasproti tem predvsem razvojno naravnanim, gospodarskim dejavnostim se v okvir sistema krajine uvršča tudi varstvo naravnih in kulturnih vrednot, ki izpostavlja največje krajinske vrednosti in v odnosu do razvojnih dejavnosti nastopa kot omejitveni dejavnik. Med pomembnejše oblikovalce je uvrščena tudi pozidava, ki trajno spremeni prostor. V večji meri gre tu za prostor kmetijskih površin. Turizem kot zelo pomemben dejavnik pri oblikovanju krajine, je predstavljen v naslednjem poglavju.

Kmetijstvo¹

Kmetijstvo je treba opredeliti kot:

- na eni strani razvojno - gospodarsko dejavnost, ki ima določene zahteve po prostoru in stanju naravnih virov, predvsem zemljišča
- po drugi strani pa je treba upoštevati njen naraščajoči družbeni pomen, ki se kaže v zahtevah za varstvo krajine in ohranjanju poselitve na marginalnih kmetijskih območjih.

Kmetijstvo je poleg gozdarstva površinsko najobsežnejša dejavnost. Z obdelovalnimi postopki preteklih obdobij je ta dejavnost v določenih družbenih razmerah ustvarila kmetijsko krajino, in s tem dala pomemben pečat prostoru. Kmetijstvo pri izvajanju dejavnosti kot nekakšen stranski proizvod pomembno soustvarja krajinsko zgradbo, kar je ena njegovih

¹ Kmetijstvo in prostorski razvoj Slovenije, Novo mesto, 2002.

najpomembnejših značilnosti. Ta se posebno v zadnjih letih močno poudarja in v kontekstu strategij razvoja kmetijstva postavlja v ospredje in postaja celo pomembnejša od temeljnega poslanstva kmetijstva - pridelave hrane. Kmetijska raba je v preteklih stoletjih ustvarila krajinsko zgradbo, v kateri se izraža precejšnja prilagojenost rabe naravnim razmeram, predvsem klimatskim in reliefnim. Zlasti na območjih z zaostrenimi naravnimi razmerami so se oblikovale in tudi ohranile nekatere najvrednejše kulturne krajine, v katerih se izraža visoka stopnja prilagajanja različnih tehnologij rabe tal naravni zgradbi prostora, npr. značilno umeščanje naselbin v krajinski prostor, stiki poselitve z obdelovalnimi površinami, oblikovanje obdelovalnih teras, ekstenzivna raba površin na strminah in v poplavnem svetu in obdelovalne površine na kakovostnih, rodovitnih tleh ipd. Rezultati vrednotenja slovenskega prostora in opredeljevanje izjemnih krajin v zadnjih letih kažejo, da so se krajinska območja, ki jih je oblikovala tradicionalna kmetijska raba, ohranila le na odročnih območjih. Ta zaradi zahtevnih naravnih razmer ali pa zaradi drugih, družbenih posebnosti ostajajo zunaj razvojnih tokov in jim marsikje grozi opuščanje ter posledično zaraščanje. Nasprotno je sodobno kmetijstvo v preteklih desetletjih v ravninskih predelih slovenskega prostora povzročilo veliko škod, ki so največkrat nastale kot posledica uveljavljanja novih, učinkovitejših tehnologij obdelovanja tal in pridelovanja hrane. Za slovenski prostor je značilno, da so se nekoč drobno strukturirane kmetijske krajine v ravninskih predelih preoblikovale v obsežne monokulturne kmetijske površine brez členitvenih prvin, ki so ustvarjale značilno krajinsko sliko teh območij v preteklih stoletjih, npr. obvodna zarast, ekstenzivno kmetijstvo v obvodnem prostoru, drevesne in grmovne živice, posamična drevesa, obdelovalne terase, izmenjava kultur na površinah z drobno parcelno strukturo in podobno.

Danes, ko se je vrednostni sistem temeljito spremenil in ko pri obravnavi kmetijstva postaja pomembno merilo vidno skladna in ekološko pestra kulturna krajina, se postavljajo v ospredje zahteve po pretehtanem in zadržanem uvajanju novih, učinkovitejših tehnologij.

Okoljevarstveni vidik se kaže tudi v različnih prizadevanjih za tako imenovane sonaravne pridelovalne postopke, ki sicer ob višjih pridelovalnih stroških zagotavljajo druge in danes tudi iskane kakovosti hrane. V preteklosti je vodarstvo v veliki meri podpiralo razvoj kmetijstva, predvsem z zagotavljanjem vodnih virov za namakanje (majhni vodni zadrževalniki v SV Sloveniji in večji na Primorskem in na Vipavskem), z omogočanjem pretokov za ribogojnice ter predvsem z melioriranjem (osuševanjem) površin za kmetijsko

proizvodnjo. Kmetijstvo je z intenzivno proizvodnjo in obdelavo do bregov vodotokov onesnaževalo površinske vode ter s prekomerno uporabo fitofarmaceutvskih pripomočkov in hranil tudi podzemne vode. V tem smislu je v krajini treba ločevati vodni in kmetijski prostor z npr. obrežnimi vegetacijskimi pasovi. Prehod na manj intenzivno (ekstenzivno) kmetijsko proizvodnjo in opuščanje rabe na obsežnejših površinah je podana možnost za bolj sonaravno (netehnično, neutesnjeno) urejanje vodotokov. Kmetijstvo lahko v prostoru vodi (vodnemu prostoru) vrne precej površin.

Gozdarstvo²

Gozdarstvo ima kot dejavnost, ki obsega načrtovanje gozda in gospodarjenje z njim, zlasti v primerjavi z drugimi sektorji svojstven položaj. Gospodari in upravlja namreč z naravno najbolj ohranjenim delom prostora in ni naključje, da je bilo načelo vzdržnega, sonaravnega razvoja, ki se danes uveljavlja kot eno izmed bistvenih splošnih načel ravnanja s prostorom, v gozdarstvu spoštovano že v začetkih organiziranega in smotrnega gospodarjenja z gozdom. Sektor gozdarstva ima v sebi zato že vnaprej vgrajeno varstveno strategijo, kar pomeni, da je ta dejavnost okoljsko najmanj konfliktna, to je povzroča najmanj negativnih vplivov na okolje. Zato so tudi mnogi od širših družbenih interesov (zlasti okoljevarstveni ali naravovarstveni) v znatni meri že vgrajeni v dejavnost gozdarstva. To v znatni zmanjšuje potrebo po širšem družbenem nadzoru nad gozdarstvom.

Druga posebnost sektorja gozdarstva je, da upravlja več kot polovico ozemlja države. Kljub velikemu prostorskemu obsegu so prostorsko-razvojni problemi, ki jih ustvarja gozdarstvo, razmeroma majhni. V slovenskem prostoru je gozd zaradi velikega obsega in prostorske razporeditve pomemben nosilec krajinske identitete, kar hkrati pomeni, da stanje gozdnega prostora pomembno določa stanje celotnega slovenskega krajinskega prostora. Glede na to, da je največji delež slovenskih gozdov upravljan in da v njem gospodari gozdarstvo, ki je vendarle gospodarska dejavnost, lahko tudi gozdna območja štejemo med sestavine slovenskih kulturnih krajin. Vendarle pa je ob tem treba poudariti, da so gozdovi najbolj ohranjeni ekosistemi in jih je zato mogoče obravnavati tudi kot naravne krajine, zlasti

² Gozdarstvo in prostorski razvoj Slovenije, Velenje, 2002.

sklenjena gozdna območja. Gozd se sicer v manjšem obsegu pojavlja tudi kot pomembna prvina v kulturni krajini in v zelo majhnem obsegu celo v mestni krajini, kje pa ima kljub majhnim površinam zelo velik in večplasten pomen za življenje v mestu. V urbanem okolju predstavlja namreč doživljajsko in ekološko pester sistem z mnogimi potenciali za rabo, predvsem za rekreacijo v naravno bolj ohranjenem okolju. Ob sorazmerni uravnoteženosti gozdnih ekosistemov in sonaravne naravnosti gozdarstva so v slovenskem prostoru opazne spremembe stanja gozda, ki so odraz razvojnih aktivnosti sektorja. Ta namreč v sklopu gospodarjenja z gozdom nujno posega v spontanost naravnih procesov in s tem spreminja naravno stanje zemljišča. Na drugi strani pa so spremembe stanja gozda posledica splošnih družbenih dogajanj in razvojnih teženj drugih dejavnosti, ki v gozdu iščejo prostorski potencial za svoj razvoj, npr. poselitve, infrastrukture, izkoriščanja mineralnih surovi itd.. V nekaterih predelih Slovenije površina in delež gozda naraščata, kar je posledica strukturnih sprememb na podeželju. Opuščanje kmetovanja in splošna odsotnost "razvojnih interesov" v tem prostoru ima za posledico zaraščanje, kar se kaže kot eden poglobitvenih problemov gozdarstva in kmetijstva in predvsem kot prostorsko razvojni problem. Opuščanje kmetovanja ob vodah in na poplavnih površinah ter nad bogatimi zalogami kakovostne podtalnice postaja vse bolj uresničljiva možnost, ki jo je treba uveljaviti zaradi obnove naravnega vodnega režima in virov pitne vode. Navsezadnje velja omeniti posege v gozd oz. gozdni prostor, ki povzročajo zmanjševanje, drobljenje, razvrednotenje gozdnih površin, vse to pa se odraža v ekološkem, socialnem in funkcionalnem siromašenju gozdnega prostora.

Poleg gozdarske zakonodaje so temeljni dolgoročni cilji gospodarjenja z gozdovi predstavljeni tudi v načrtih za gospodarjenje z gozdovi, predvsem pa v Programu razvoja gozdov v Sloveniji, ki navaja:

- ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti ter vseh njegovih funkcij,
- ohranitev naravnega okolja in ekološkega ravnovesja v krajini,
- ohranitev poseljenosti in kultiviranosti krajine ter izboljševanje kakovosti življenja na podeželju.

Urejanje in varstvo voda (vodarstvo)³

Vodarstvo kot dejavnost posega v vodni in obvodni prostor, za katerega je značilna velika biološka pestrost in ki praviloma ustvarja pestra krajinska prizorišča kot pomembno prvino slovenskega krajinskega prostora.

Vode so ključni dinamični oblikovalec površja zemlje in hkrati naravni vir, ki je v prostoru odločujoč razvojni ali omejitveni dejavnik. Krajinski zgradbi dajejo svojevrsten pečat, ustvarjajo pestre in ugodne razmere za življenje rastlin in živali, so prvovrstni rezervati biosfere in ustvarjajo pestra krajinska prizorišča. Vode so s svojim obvodnim prostorom najbolj raznolik prostorski sistem. S svojo edinstveno zgradbo, mešanico kopnine, vode, bujnega rastlinstva, ponujajo pitno vodo, tehnološko vodo, hrano, življenjski prostor in vidna doživetja in se uvrščajo med najzanimivejše prostorske strukture. Človek si je ta prostor hitro izbral za zadrževanje ali za bivanje ter pri tem začel sprožati spremembe, ki se nemalokrat izkažejo kot razvrednotenje vodnega in obvodnega prostora.

Osnovni pomeni tega prostora so (Hladnik, 1998, 40-41) :

- **Življenjski pomen:** Zdrava pitna voda in zdrav vodni in obvodni prostor je najpomembnejši naravni vir življenja. Zaradi količine in kvalitete je voda v Sloveniji strateški naravni vir evropskega pomena.
- **Evolucijski pomen:** Za vodne in obvodne ekosisteme velja, da sodijo med najbolj dinamične prostorske sisteme. Voda je eden poglavitnih prostotvornih dejavnikov, ki je najmočneje oblikoval podobo Zemlje. Njeno delovanje se kaže v izjemnih oblikah reliefa – rečnih dolin, sotesk, jež, starih strug in podobno.
- **Ekološki pomen:** Vodni in obvodni prostor je tisti del krajine, ki je ohranil poleg gozdov v slovenskem prostoru največ prvobitnosti in je obenem nosilec največje strukturne in biološke raznolikosti. Za vsak vodni in obvodni prostor je značilno njegovo ekološko bogastvo, ki se kaže v raznovrstnosti biotsko bogatih in samostojnih ekosistemih, v stopnji naravne ohranjenosti. Ker ustvarjajo pestre in ugodne razmere za življenje rastlin in živali, so prvovrstni rezervat biosfere.

³ Voda in prostorski razvoj Slovenije, Celje, 2002.

- Gospodarski pomen: Vodni in obvodni prostor je prostor rabe ali pridobivanja številnih naravnih virov: hrane, lesa, pridobivanja energije, črpanja rudnin in drugih naravnih virov, oddiha, rekreacije in turizma, prometa in nenazadnje prostor bivanja.
- Prostorski pomen: Vode so s svojim (ob)vodnim prostorom najbolj raznolik prostorski sistem in obenem odločujoč razvojni ali omejitveni dejavnik. Prostorski pomen še stopnjuje velikost in lega, obvodna vegetacija, razmerja v krajinski sliki ter različnost oblik.,
- Kulturni pomen: Enkratnost in izjemnost tega prostora z vidika vidne slike, mozaičnost prostorske slike, klime (vlaga), barve, tekstur, zvoka (šum vode) in vonjev odločilno opredeljuje značaj in identifikacijo območja. Zgradbi prostora vode vtisnejo svojevrsten pečat.

Ključni problemi zaradi posegov v vodni in obvodni prostor ter neustrezne (nepremišljene) rabe so (Polutnik, 2002, 63):

- povečevanje porabe pitne in tehnološke vode,
- naraščanje potreb po zazidljivih površinah in prometnih površinah, povečevanje območij za pridobivanje naravnih surovin, zlasti peska in proda, površin za kmetijsko pridelavo, proizvodnjo lesa, rekreacijo in turizem,
- neustrezna sanacija številnih opuščeni območij (opuščena hidromelioracijska območja, območja za pridobivanje mineralnih surovin, odlagališča odpadkov),
- intenzivnost rabe se stopnjuje. Vedno več je posodobljenih kmetijskih površin (hidromelioracije, namakanje), povečanega izkoriščanja vodnih potencialov za proizvodnjo energije, športno, rekreacijsko in turistično dejavnost, gojenje vodne flore in favne,
- naraščanje potreb po izkoriščanju mineralnih in termalnih voda ter gradnja potrebne infrastrukture (objektov, cevovodov, prometnic),
- povečevanje količine odpadnih voda,
- krčenje obsega vlažnih in močvirskih tal,
- pogostost poplav kot posledica nepravilnih posegov v obvodni prostor.

Posledice so naslednje:

- zmanjševanje količin naravnih virov vode,
- zmanjševanje retencijskih površin, neustrezna raba površin na območjih pomembnih vodonosnikov,
- zmanjševanje površin naravne ohranjenosti vodnega in obvodnega prostora,
- pojavljanje novih površin, ogroženih zaradi škodljivega delovanja vode,
- slaba kakovost vode na gospodarsko najbolj razvitih območjih,
- neusklajena in neprimerna raba vodnega in obvodnega prostora.

Za slovenski prostor je značilna velika vodnatost. Zlasti površinski vodni pojavi so kot dinamična naravna prvina z obvodno zarastjo ustvarili značilna prizorišča, kar jih uvršča med pomembne ustvarjalce krajinske zgradbe. Zaradi zagotavljanja varnosti pred visokimi vodami so posegi v vodni in obvodni prostor pogosto spremenili, predvsem pa poenostavili in osiromašili morfologijo površinskih vodnih pojavov in hkrati tudi ekološke razmere v vodnem in obvodnem prostoru; posledica so zmanjšane vrednosti krajinske zgradbe.

Pomembne spremembe ekoloških razmer pa tudi krajinske slike pomenijo vodni zbiralniki, zgrajeni za potrebe energetske izrabe voda ali pa za potrebe vodooskrbe in namakanja kmetijskih površin. Vodarstvo naj s pospeševanjem hidro-morfološke pestrosti vodnega prostora krajini v delu, ki ga tvori vodni prostor, vrne nekdanjo podobo.

Urejanje vodnega in obvodnega prostora mora zagotavljati uresničevanje skupnega, širšega družbenega interesa po ohranjanju in nadgrajevanju življenjskega, evolucijskega, ekološkega, prostorskega, gospodarskega in kulturnega pomena tega prostora.

Ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine⁴

Ta sektor v nasprotju z razvojnimi dejavnostmi, ki dejavno oblikujejo krajinsko zgradbo, v prostoru nima neposrednih posledic, pač pa se učinki varstva kažejo posredno, skozi omejevanje razvojnih dejavnosti pri poseganju v prostor.

⁴ Ohranjanje narave in varstvo kulturnih vrednot ter prostorski razvoj Slovenije, Novo mesto, 2002.

Varstvo naravnih in kulturnih vrednot je usmerjeno predvsem k preprečevanju posegov, ki bi utegnili spremeniti naravno zgradbo prostora in razvoj naravnih procesov v območjih z velikimi naravnimi vrednostmi in značilno ali izjemno zgradbo kulturnih krajin. V veljavni zakonodaji in planskih dokumentih je bil doslej najbolj uveljavljen pristop z razglašanjem zavarovanih območij, v katerih je bil razvoj kakršnikoli dejavnosti bolj ali manj omejen npr. narodni, regijski in krajinski parki, ali celo prepovedan npr. v naravnih rezervatih. Prepoved izvajanja dejavnosti se uveljavlja predvsem v območjih z velikimi naravnimi vrednostmi, kjer so razvojni interesi že sicer majhni ali jih celo ni, torej na težko dostopnih legah, visokih nadmorskih višinah, velikih strminah in v razmeroma veliki oddaljenosti od poselitve. Na območjih, kjer se varuje kulturna krajina, pa je uresničevanje varstvenih zahtev bolj zapleteno, saj se tu srečujejo različne rabe prostora in različne dejavnosti. Vloga varstva se tu kaže v usklajevanju različnih resorjev in v usmerjanju njihovega razvoja k doseganju želenih stanj, opredeljenih v varstvenih režimih posameznih območij. V takih območjih raba prostora ni že v načelu prepovedana, pač pa je bolj ali manj ozko usmerjena. Značilne so zahteve po omejevanju uvajanja tehnologij rabe tal, ki bi utegnile spremeniti krajinsko zgradbo, nastalo s tradicionalnimi oblikami poselitve in obdelovanja kmetijskih zemljišč: obdelovalne terase, parcelna struktura, izmenjava kmetijskih kultur, vegetacija kot členitvena prvina v krajinski sliki, grajene prvine, naselbinska struktura in stiki poselitve z obdelovalnimi površinami, merilo objektov in obdelovalnih zemljišč, stiki z gozdnimi zemljišči ipd.

Izhodišča in cilji sektorjev, pristojnih za varstvo narave in za varstvo kulturne dediščine, so naravnani na zavarovanje največjih naravnih vrednot in kulturne dediščine, pri čemer je zlasti poudarjeno normativno varstvo. V ciljih MOP - Uprave za varstvo narave je postavljen cilj parkovnega zavarovanja vsaj četrtine ozemlja Slovenije ter rezervatno varstvo naravnih spomenikov in rezervatov, v ciljih MK – Uprave za kulturno dediščino pa je zelo poudarjena zahteva po celovitem obravnavanju območij kulturne dediščine. V kontekstu sistema krajine so pomembna predvsem območja kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru in dediščinska kulturna krajina. Pristop, ki uveljavlja zlasti normativno varstvo naravnih in kulturnih vrednot, je usklajen tudi z izhodišči, ki so na tem področju uveljavljena v tujini.

Cilji ohranjanja narave so predvsem:

- zagotoviti celovito ohranjanje oz. varstvo narave,
- zagotoviti ohranitev ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in habitatov, biološke raznovrstnosti in geotopske ter krajinske pestrosti,
- z oblikovanjem novega sistema parkov spodbujati in omogočati skladen in vzdržen razvoj Slovenije in s parkovnim varstvom zavarovati vsaj četrtno ozemlja,
- z določili prostorskega plana države povečati učinkovitost celotnega sistema varstva narave,
- zagotoviti sodelovanje Slovenije v evropskem in svetovnem sistemu varstva narave z vključevanjem mednarodnih dogovorov.

Cilji varstva kulturne dediščine so usmerjeni predvsem k zagotavljanju trajne ohranitve kulturnih vrednot, sanacijam prizadete kulturne dediščine in vzpodbujanju ohranitve in prenosa kulturnih referenc na prihodnje generacije ter poudarjajo predvsem:

- vzdrževanje in obnavljanje kulturne dediščine ter preprečevanje njene ogroženosti;
- zagotavljanje materialnih in drugih pogojev za uresničevanje kulturne funkcije kulturne dediščine, ne glede na njeno namembnost;
- zagotavljanje javne dostopnosti kulturne dediščine ter omogočanje njenega preučevanja in raziskovanja;
- preprečevanje posegov, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti, vsebina, oblika in s tem vrednost kulturne dediščine;
- skrb za uveljavljanje in razvoj sistema varstva dediščine.

Poselitev⁵

Poselitev je dejavnost, ki trajno zasede prostor. Največkrat je posledica v izgubi kmetijskih zemljišč, vpliv na kakovost in na prostorsko organizacijo kmetijske pridelave. Pozidava pomeni za kmetijstvo trajno izgubo kmetijskega potenciala, zmanjševanje obsega kmetijskih zemljišč in spremembo v organizaciji kmetijskega prostora. Širitev pozidave na kmetijska zemljišča je utemeljena, kadar:

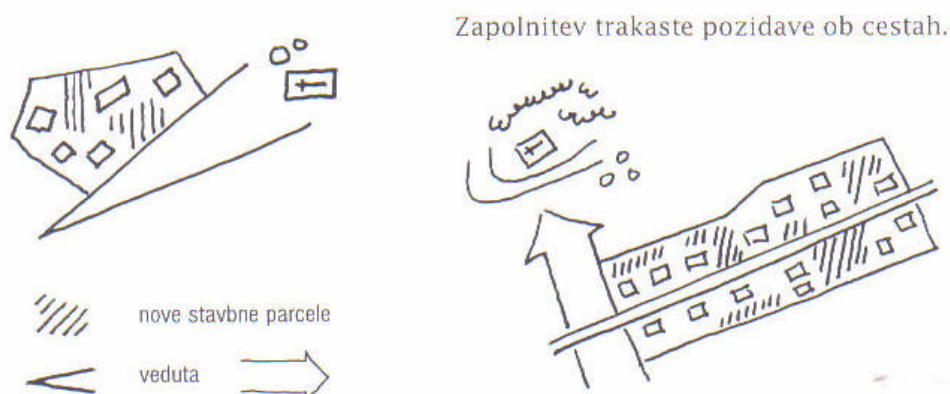
⁵Kmetijstvo in prostorski razvoj Slovenije, Novo mesto, 2002, Pogačnik A., Urejanje prostora za tretje tisočletje, 2000, 41-44.

- na poselitvenih območjih ni mogoče zadovoljiti prostih zazidljivih površin, ker bi to bilo na škodo bivalnih kakovosti prebivalstva in v nasprotju z varstvom kulturne dediščine,
- je omogočena učinkovita navezava na obstoječe komunalno omrežje
- komunalno opremljanje stavbnih zemljišč ne pomeni neracionalnih individualnih ali družbenih stroškov.

Merila za poseganje poselitve v gozdni prostor (Piano, 2002):

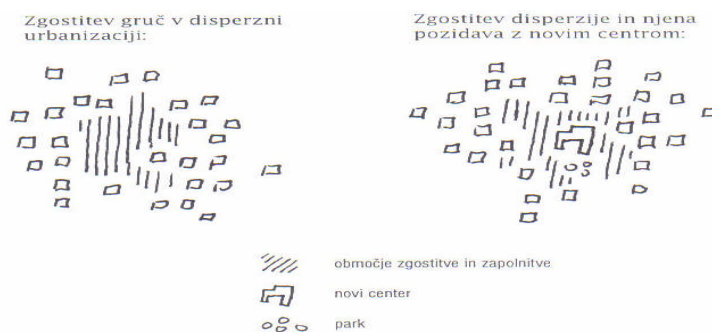
- krčitev gozda zaradi širitve obstoječih naselij ter proizvodnih dejavnosti je možna samo znotraj gozdov s poudarjeno večnamensko rabo in znotraj območij saniranja gozdov, vendar le na osnovi ustreznih strokovnih podlag;
- krčitve gozda zaradi novih poselitvenih območij in novih proizvodnih so znotraj varovanih in sklenjenih gozdov prepovedane, znotraj območij poudarjene večnamenske rabe in saniranja gozdov so načeloma dopustne, vendar le na osnovi ustreznih strokovnih podlag, študij ranljivosti in ustreznosti;
- primestne gozdove je treba vključiti v zelene sisteme mest in naselij in določiti njihov status;

Na vseh kmetijskih območjih je potrebno omogočiti gradnjo domačinov v okviru lastnih stavbnih parcel ali njihovih zmernih razširitev. Težave preživetja kmetijstva v Sloveniji bodo še večje, če ne bo na vasi sprememb glede stavbne lokacijske politike (nadomestna gradnja sili v rušitev starih etnografsko in po prostorski dispoziciji dragocenih kmečkih domov).

Slika 3: Prikaz primerne pozidave ob cestah, vir: Pogačnik, 2000.

Fraktalno disperzijo bomo zgoščali, preurejali in nadgrajevali v bolj strnjene urbane ambiente. Tako bomo trakove urbanizacije zavestno razvijali v strnjene pozidane pasove in jih širili v globino. Proste enklave znotraj disperzije bomo ohranili kot parke ali jih pozidali s strukturami višje gostote, pa tudi urejali v oskrbne centre.

Slika 4: Prikaza zgostitve disperzije, vir: Pogačnik, 2000.

Ruralno okolje se zmerno urbanizira s pojavi novih hiš v okviru parcel ob starih domačijah ali na novih lokacijah. Kmečka, polkmečka in nekmečka poselitve se pojavlja v mešanem vzorcu. Delovna mesta v obliki obrtnih, gostinskih ali trgovinskih dejavnosti so raztresena. Tradicionalna krajinska podoba je ogrožena.

Usmeritve v okoljih, kjer prevladuje redka disperzija brez izrazitejših zgostitev, naj bodo:

- možnost razvoja in izgradnje večjih družinskih kmetij;
- možnost izgradnje in zaokrožanja stavbnih zemljišč (obstojećih) ob varstvu vizur, krajinske tipike, ambientov, krajevnih biotopov ipd.;
- varstvo najboljših kmetijskih zemljišč;
- ob ugotovitvi tendenc k zgostitvam je dovoljeno zarobljanje in zapolnjevanje "fraktalov" sicer razpršene poselitve;
- obrtne dejavnosti oz. razne oblike dela na domu so razpršene v vzorcu, upoštevaje ekološke omejitve in zdravo bivalno okolje;
- razvijanje krajevnega središča na lokaciji s tradicijo, kulturnimi vrednotami ipd. (običajno je to staro vaško jedro s cerkvijo);

- vikend cone usmerjamo v zaokrožene predele.

Ruralno okolje se naglo urbanizira in transformira v ruralno-urbani kontinuum. Nove hiše se pojavljajo ob kmetijah, na samem, tvorijo gruče ali trakove. Znotraj poselitvene strukture najdemo precej delovnih mest obrtnikov, trgovin, gostinskih dejavnosti ali proizvodnih podjetij. Krajinska podoba je močno spremenjena in ima le delno pojavnost ruralne pokrajine.

Pri disperzijah z že izraženimi gostitvami so usmeritve naslednje:

- izgradnja, ki zaokroža, zapolnjuje, zgošča gruče ali fraktale ne-kmečke pozidave;
- izgradnja, ki dopolnjuje polkmečka gospodarstva s tern, da ohranja kmečka zemljišča in dostope na njih;
- varovanje kmetij, njihovih zemljišč in dostopov z možnostjo modernizacije in širitve kmečkih objektov;
- prenova vaškega jedra z oblikovanjem družabnega središča in usmerjanja izgradnje trgovin, gostišč, uslužne, obrti (ali bolje: prenova starih objektov) v njegov okvir;
- zmerno oblikovanje obrtnih con oz. con okolju prijazne proizvodnje (ki ni moteča za okolico).

Če bomo določali nova stavbna zemljišča, bomo izbirali predvsem površine ob naseljih, ki ležijo na ali blizu pomembnih cest in komunalnih vodov, postaj javnega potniškega prometa, kjer ni izraziti okoljskih omejitev, kmetijskih zemljišč, varstvenih območij pitne vode, območij rudarstva, varstva narave, izrazitih lepot krajine ali arhitekturne dediščine.

Infrastruktura⁶

Prometna infrastruktura je tista, ki najbolj vpliva na nove prostorske realnosti. Ona deli in povezuje prostor, vtaplja naselja, regije in države v globalizacijske procese. Načrtovanje prometne oskrbovanosti mora danes upoštevati vrsto prostorskih (npr. razdalje, relief,

⁶ Kmetijstvo in prostorski razvoj Slovenije, Novo mesto, 2002, Pogačnik A., Urejanje prostora za tretje tisočletje, 2000, 59 – 61.

ekološke omejitve, kmetijske in naravovarstvene površine,...) in neprostorskih dejavnikov (sociološki vidik, prometne navade, trg, cene prevoza, prenova,...).

Prevozne dejavnosti (ceste, železnice), ki omogočajo promet blaga in ljudi spadajo poleg pozidave v skupino dejavnosti, ki trajno zasedejo prostor. Večinoma vplivajo na prostorsko organizacijo kmetijskega prostora, so vir onesnaženja in z vidika kmetijstva v prostor vnašajo v prostor vrsto omejitev.

Tudi druga infrastrukturna omrežja, poleg prometnih, težijo k mreženju in enakomernem napajanju prostora iz raznih virov, vendar pa tudi h koncentraciji v koridorjih in k racionalnim zgostitvam mrež v območjih večjih odjemov. Smiselno bi bilo, da bi se elektrovodni, plinski, toplovodni in drugi sistemi nahajali znotraj istih geometričnih delitev prostora v infrastrukturnih koridorjih. Tako prostor ne bi bil večkrat deljen oziroma bi urbanizacija smotrno sledila oskrbnim sistemom – ali bolje – z oskrbnimi sistemi bi racionalno opremljali cone poselitve, proizvodnje in centrov.

Merila za poseganja prevoznih dejavnosti in distribucijskih omrežij na kmetijska zemljišča oziroma širitev prevoznih poti na kmetijska zemljišča je utemeljena pri (Acer, 2002):

- omrežjih in objektih, katerih tras zaradi tehničnih posebnosti ni mogoče prilagajati členjenosti prostorske zgradbe in se tudi ni mogoče izogniti kmetijskim zemljiščem;
- izgradnji komunalne infrastrukture, s katero se lahko zagotovi poseljenost podeželja;
- speljavi državnih cest in lokalnih cest na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo;
- je pri načrtovanju omrežij in objektov zagotovljeno varstvo pred negativnimi vplivi na kmetijska zemljišča zunaj teh omrežij in objektov;
- izgradnji tovrstnih omrežij in objektov in obratovanju, če se zagotovi nemoteno delovanje kmetijske dejavnosti na zemljiščih, ki ostajajo v kmetijski rabi.

Merila za poseganje infrastrukturnih objektov in naprav v gozdna območja (Piano, 2002):

- za gradnjo novih energetske in komunalnih vodov ter prometne infrastrukture skozi gozdni prostor je potrebno izdelati strokovne podlage in oceno vplivov na okolje, v kateri bo poleg vseh drugih sestavin pomembna ocena vpliva na vidno stanje okolja. Ti posegi morajo biti načeloma čim manj vidni (sodobnejša tehnologija z manjšimi oziroma ožjimi

varstvenimi pasovi, prostoru primerna tehnologija gradnje, vodenje novih vodov po obstoječih koridorjih ipd.);

- novogradnje vseh infrastrukturnih vodov v prostoru z mahnim deležem gozda načeloma ne smejo potekati skozi gozd oziroma gozdne zaplate, skupine gozdnega drevja, obvodne vegetacije ipd.;
- pri lociranju večjih energetskih objektov zunaj gozdnih območij, katerih vpliv lahko sega v gozd, rezultat tega vpliva pa je poškodovanost gozda ali celo izguba njegove vrednosti, je potrebna presoja vplivov na okolje;

2.4 Varstvo krajine⁷

2.4.1 Uresničevanje varstva krajine

Od začetkov 19. stoletja naprej, v nekaterih posameznih primerih tudi od 18. stoletja, se skrb za krajino izraža v različnih prizadevanjih za "izboljšanje in lepšanje dežele".

Varstvo krajine se uresničuje po dveh poteh:

- kot neposredno varstvo z zavarovanjem posameznih sestavin okolja ali delov prostora pred posegi ali vsaj pred določenimi posegi, kar uveljavljamo z režimi varovanja;
- kot načrtovanje posegov v prostor na način, da stare poškodbe saniramo in da ne ustvarjamo novih oziroma, da ustvarjamo nove po temeljitem preverjanju vseh možnih in znanih alternativ in da izberemo tiste, ki prostor najmanj prizadenejo.

Zahteve za ohranjanje kulturne krajine imajo dvojno podobo:

- *Naravovarstveno in/ali okoljevarstveno*, ki označuje skrb za usmerjanje procesov v skladu z naravnimi osnovami krajine in njene zgradbe. Ta skrb naj bi hkrati zagotavljala, da v krajini ne bi nastala razvrednotenja, to je, preprečiti je treba pojave, ki rušijo ravnotežja in skladja v krajini. Ta razvrednotenja so vidno zaznavna in kot neskladja in motnje tudi estetsko neugodne.

⁷ Krajina – njeno varstvo ter razvoj v okviru programov za razvoj podeželja, dr. J. Marušič, B. Bartol, str. 170-175, 1995.

- *Socialno in/ali kulturno v ožjem pomenu*, ki pa pritegnejo v presojo družbeno in gospodarsko osnovo kulturne krajine. Predpostavka pri tem je, da je ekonomsko stabilna in učinkovita raba prostora temeljna opredelilnica "zdravja" kulturne krajine. To pa je mogoče videti kot urejenost proizvodnih zemljišč, bivališč in bivalnega prostora, cest in obcestne krajine, ipd. S tem pa tako gledanje sprejema zahtevo po posodabljanju proizvodnih zemljišč kot povsem ustrezno in v duhu prizadevanja za ohranjanje kulturnosti in vidne privlačnosti krajine.

Vendar gornja vidika ne obravnavata posebnih razmer, ki so značilne za kulturno krajino, to je, možnega procesa izgube vidne privlačnosti in kulturnega iz krajine zaradi spontanih procesov vračanje narave. Ta proces je nedvomno pozitiven, če nanj gledamo s stališča naravovarstva. Njegova presoja v duhu zahtev za gospodarsko zdravo in vitalno krajino pa je manj gotova, s stališča varstva kulturne dediščine pa je večinoma negativna. Zato so tudi prizadevanja za ohranjanje kulturne krajine, ki se kažejo v zadnjih letih v razvitih evropskih državah, svojevrstna novost predvsem v ciljih. Ti sedaj ne merijo več samo na prijetno in ekološko ustrezno okolje, temveč v bolj neposredno konzervacijo tradicionalnih krajinskih podob in ureditvenih vzorcev tudi v nasprotju z naravovarstvenimi cilji.

2.4.2 Strategije ustvarjanja gospodarskih osnov za varstvo in urejanje kulturne krajine

Enostransko gledanje na varstvo in ohranjanje kulturne krajine, ki vidi edino zagotovilo za kulturnost krajine v tradicionalnih oblikah kmetijstva je povsem nezadostno in predvsem neuresničljivo. Strategije varstva krajine bi zato morali zastaviti veliko širše, ne samo v povezavi z razvojem in vzdrževanjem kmetijstva v prostoru. Nekatere od teh strategij smo povzeli po M. Brunu (1993), ki je poznavalec razmer v vseh evropskih državah in je predvsem angažiran iskalec rešitev, predvsem zaradi zagat, ki jih prav z varstvom krajine imajo v njegovi rodni Norveški. Te strategije so:

- **Krajinski – podeželski parki.** Izjemne krajine, ki izstopajo tako po naravovarstvenih kot po kulturnih merilih bi kazalo opredeliti kot prostorske rezervate. V njih se ob varstvenih režimih, ki so običajna metoda varstva v naravovarstvenih rezervatih, opredelijo tudi

oblike in načini ohranjanja fizične podobe prostora, neke vrste režimi vzdrževanja z ustreznim finančnim proračunom. V takih območjih bo treba namreč velikokrat poseči z vzdrževalnimi deli neposredno, zlasti tedaj, ko ohranjanje zelene podobe prostora ne bo mogoče zagotoviti neposredno s kmetijsko dejavnostjo. Taka strategija varstva in ohranjanja kulturne krajine bo mogoče v bolj ali manj omejenem obsegu in predvsem v povezavi s turizmom, rekreacijo in izobraževalnimi dejavnostmi, ker gre pri tem za izrazito obravnavanje krajine kot muzejskega eksponata. Oznako "krajinski park" je pri potrebno imeti za prisodobno hierarhičnega razvrščanja krajin po njihovi vidni privlačnosti, s tem pa tudi hierarhično stopnjevanje strogosti režimov varovanja in stopnjevanje doslednosti ohranjanja zelenih krajinskih vzorcev.

- V povezavi s predhodno strategijo je možnost izkoristiti kulturno krajino kot turistično privlačnost. V tem primeru naj bi turizem pomenil gospodarsko dejavnost, ki bi dopolnjevala dohodek pridobljen iz kmetijstva in drugih dejavnosti na podeželju. Pri tem je krajina le ena od možnih privlačnosti, ki jo je potrebno dopolniti s kar večjo raznolikostjo drugih turističnih ponudb. Slednje pa lahko pomenijo tudi negativne vidike v fizičnih spremembah prostora, ki jih narekujejo te različne oblike turistične ponudbe.
- Posebni kmetijski proizvodi, ki dosegajo višje cene na tržišču ob sicer tudi večjih proizvodnih stroških, so lahko oblika gospodarske dejavnosti, ki do določene mere zagotavlja tudi varstvo tradicionalnih krajinskih vzorcev. Sem sodi alternativno kmetijsko pridelovanje hrane in ekološka pridelava hrane ter tudi pridelki posebnih organoleptičnih lastnosti : vino, sadje, vrtnine, mlečni, pekarski in podobni izdelki.
- Mešano gospodarstvo kot najpomembnejša strategija za ohranjanje krajine. Tu turizem kot gospodarska dejavnost ni dovolj. Potrebno je zagotoviti dohodkovno bolj zanimive dejavnosti, kot so industrija, storitve in podobno. Te sicer ne zagotavljajo tradicionalnih oblik življenja na podeželju, so pa gotovo najbolj pomembne za zagotavljanje poselitve podeželja in posredno tudi za ohranjanje kulturne krajine. Posledice prodora industrije se pa kažejo v onesnaževanju, predvsem površinskih voda in pomeni veliko obremenitev okolja z raznovrstnimi odpadki, odplakami, prometom, ipd.

Z gornjo strategijo sovpadajo tudi poselitvene težnje v tehnološko naprednejših deželah.

Pogosti so procesi vračanja na podeželje. Tja se selijo tudi dejavnosti najvišje gospodarske

donosnosti, predvsem storitvene dejavnosti. Pogoj za to so razvite komunikacije. Tu niso pomembne samo ceste, ampak predvsem sodobne komunikacijske tehnologije, ki omogočajo selitev najbolj kakovostnih delovnih mest na dom.

3 TURIZEM – DEJAVNIK SONARAVNEGA RAZVOJA KRAJIN

Turizem predstavlja razvojno, zelo obetavno panogo. Prednost Slovenije v turizmu je predvsem v pokrajinski in biotski pestrosti, zato je potrebno pri oblikovanju turistične politike ravnati po načelu sonaravnega trajnostnega razvoja, skrbeti tako za njegovo ekonomsko učinkovitost in seveda za okoljsko primernost, upoštevati interese domačinov in obiskovalcev ter omogočiti čimbolj enakopravne možnosti razvoja sedanjim in naslednjim generacijam.

3.1 Turizem – opredelitev

Turizem je razvojno gibanje, ki ima dve jedri. Prvo je nedvomno v sami turistični dejavnosti, ki turiste vabi in sprejema v goste. Drugo jedro so turistični kraji oziroma vsa turistična, to so naravna in kulturna okolja, kjer se turizem z vsem bogastvom oblik dogaja. (Rožič, 2001).

Turizem postaja v svetu ena najpomembnejših gospodarskih panog in je po bruto dohodku že prehitel naftno in avtomobilsko industrijo. Turizem v največji meri temelji na naravnih pogojih (čisto okolje, morje, jezera, reke, gorovja, zdravilni vrelci); toda tudi kulturnozgodovinska dediščina in navade ljudi pomembno prispevajo k turizmu, da o razvitosti turističnih zmogljivosti, prometnega omrežja in dodatne ponudbe ne govorimo. V ostri konkurenci turističnih regij oz. centrov mora vsaka izkoristiti zlasti svoje komparativne prednosti in specifičnosti (Pogačnik, 1992).

Turizem je največja svetovna gospodarska dejavnost in s svojimi lastnostmi predstavlja najznačilnejše področje družbenega razvoja konec XX. in v XXI. stoletju. Turizem je civilizacijski dosežek sodobnega časa in eden temeljnih faktorjev ekonomskega razvoja (<http://www.gov.si/mg/datoteke/prpsk/st/strategija.doc>).

Turizem je heterogen družbeni pojav, zato je težko zajeti njegovo celotno vsebino. Poleg tega pa se turizem stalno razvija, proučevanje turizma stalno vključuje nove discipline (Mihalič, 1995).

3.2 Ekoturizem – oblika trajnostnega turizma⁸

Mednarodno leto ekoturizma, leto 2002, je spodbudilo razprave in dejavnosti o možnostih, da se zasnove, zamisli in usmeritve ekoturizma povezujejo z razvojem slovenskega turizma. Strokovnjaki so v okviru Turistične zveze Slovenije (TZS) oblikovali nekatere usmeritve za razvoj ekoturizma pri nas, upoštevajoč mednarodne izkušnje in smernice Quebeške deklaracije⁹, ki predstavlja vrhunski dokument z navodili in priporočili za uveljavljanje ekoturizma v svetu.

Ekoturizem je turizem, ki povezuje soodvisna pojma – ekološko in ekonomsko razsežnost turizma. Ne gre za nadvlado ekologije ali ekonomije, gre za dve sestavini brez katerih ni turizma sodobnih razsežnosti. Kakovost okolja je osnova ekonomije v turizmu, in zato je tu soodvisnost turističnega razvoja, urejenega okolja in ekonomije. Ekonomsko je neutemeljeno razvijati tak koncept turizma, ki uničuje okolje. Ekološko in ekonomsko sprejemljivi turizem pomeni sonaravni, trajnostni in kakovostni turizem. Gre za soodvisnost in medsebojne vplive.

Ekoturizem zajema načela trajnostnega turizma glede ekonomskih, socialnih in okoljskih vplivov turizma:

- *Ekoturizem kot ekonomska kategorija* ima svoje izhodišče v marketinški filozofiji, kjer kot specialen marketinški turistični produkt – izdelek, omogoča promocijo in trženje celovitega eko - turističnega produkta neke dežele, ki ga sestavljajo številni pod – produkti, kot so eko - prehrabna ponudba in nastanitev, eko - prevozna sredstva, ohranjeno socio - kulturno okolje, tradicionalna arhitektura in bivanjski elementi s

⁸ Povzeto po Razvoj ekoturizma v Sloveniji, Škocjanske jame, 2002.

⁹ V okviru mednarodnega leta ZN o ekoturizmu 2002 pod pokroviteljstvom Programa Združenih narodov za okolje (UNEP) in Svetovne turistične organizacije (WTO) se je več kot tisoč udeležencev iz 132 držav iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja sestalo na svetovnem vrhu o ekoturizmu v Quebec Cityu v Kanadi.

tradicionalnim načinom življenja, ohranjene značilne krajine, ipd., ki so osnovani na osnovi mednarodno priznanih ekoturističnih in ekoloških standardov in kriterijev kot osnovi za nacionalno eko - blagovno znamko.

- *Ekoturizem kot sociološka kategorija.* Ekoturizem je kultura ali način obnašanja, ravnanja, gospodarjenja, načrtovanja, nadzora in spremljanja družbi, okolju in ekonomskemu razvoju prijaznih aktivnosti v številnih naravnih in grajenih okoljih, varovanih in nevarovanih okoljih, razvitih in nerazvitih področij sveta. Za gospodarsko in turistično visoka razvita področja sveta, uveljavljanje principov in načel ekoturizma pomeni saniranje pogosto močno potrošenih naravnih virov in onesnaženja okolja ter socialnejše in racionalnejše razporejanje kapitala. Za nerazvita območja pa ekoturizem pomeni visok razvojni potencial v okviru sonaravnega trajnostnega razvoja z ugodnimi vplivi predvsem na ekonomsko – socialnem področju.
- *Ekoturizem kot okoljska kategorija.* Ekoturizem kot specifičen del trajnostnega sonaravnega razvoja naj bi predstavljal ključ do sonaravnega razvoja.

Celovit ekoturističen proizvod neke dežele sestavljajo naslednji parametri, ki ločujejo ekoturističen proizvod od klasičnih turističnih proizvodov:

- uravnotežen gospodarski, socialni in okoljski razvoj,
- ohranjanje naravne in kulturne dediščine, tradicionalnih okolij in biotske raznovrstnosti,
- poudarjanje naravne in kulturne dediščine v celoviti ponudbi turističnih destinacij,
- usmerjanje turistične ponudbe in prodaje v nasprotju z masovnim turizmom k individualnim obiskovalcem in majhnim skupinam organiziranih turistov pod okriljem specializiranih vodniških služb,
- vzpostavljanje in ohranjanje blaginje (zdravstvene, ekonomske, okoljske, izobrazbene, ipd.) lokalnega prebivalstva.

Eko Alpe Jadran¹⁰

Regija EKO ALPE JADRAN obsega regijo Slovenijo, Furlanijo Julijsko Krajino, avstrijsko Koroško in avstrijsko Štajersko. Na teh območjih delujejo zveze Biodar iz Slovenije, Aprobio iz Italije, Bio ernte Austria in Demeter iz Avstrije.

Največja znamka kmečke ekozveze v Evropi je Bio ernte Austria. Cilji zveze, ki obstaja že od leta 1980, so ekologizirati kmetijstvo, široka oskrba prebivalcev z živili in ohranjanje človeku primerne narave. V zvezo je do sedaj vključenih 12.000 kmetov iz cele Avstrije, kar predstavlja 92 % vseh organiziranih ekokmetov, ki delujejo po ostrih ekosmernicah, kar zadeva produkcijo in kontrolo. S tem jamčijo za neoporečne proizvode iz avstrijskih surovin. V zvezo Bio ernte Austria včlanjeni kmetje se obvezujejo, da proizvajajo vsa živila na njihovi kmetiji v skladu s temelji ekološkega kmetovanja. BIO ERNTE kmetije odlikuje 100 % ekološko kmetovanje in ne delno (50 % eko, 50 % konvencionalno), kot v drugih evropskih državah. Za vzorno BIO ERNTE kakovost jamči 90 sodelavcev, 400 regionalnih delovnih skupin in 8 deželnih podružnic. BIO AUSTRIA kvaliteto lahko najdete v mnogih trgovinah, v velikih kuhinjah, na določenih kmečkih tržnicah in neposredno pri ekokmetu.

Največja slovenska organizacija ekoloških kmetov je Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije. Organizirana je kot krovna organizacija 8 regionalnih združenj. Zveza združuje več kot 800 rednih članov – ekoloških kmetov, ki kmetujejo v skladu s Standardi Zveze na celotni kmetiji in približno 300 drugih članov. Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije je registrirala kolektivno znamko BIODAR za slovenska živila, pridelana ekološko po standardih zveze. Uporabnik znamke BIODAR je lahko vsak ekološki kmet ali predelovalec, član enega od združenj v Zvezi, ki ima veljaven certifikat.

Glavne naloge Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije:

- podpora združenjem oziroma kmetom pri reševanju skupnih vprašanj ekološkega kmetovanja in pri preskrbi z živili ekološkega porekla, usklajevanje dela članov,
- vsestransko spodbujanje razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji,

¹⁰ Bio Alpe Adria, Vodnik po ekokmetijah, Gradec 2005.

- promocija kolektivne znamke za ekološka živila BIODAR,
- mednarodno sodelovanje,
- skrb za trajno varovanje okolja v kmetijstvu.

3.3 Turizem in podeželje¹¹

Ljudje svoje fizične in psihične potrebe zadovoljujejo na različne načine (Cohen, 1972). V svetu sta prisotna zlasti dva trenda. Prvi sloni na ponudbi umetnih atrakcij (tematski parki, športno – rekreacijski parki, zabavišni parki, ipd.) in teži k fuziji turizma in prostega časa. Drugi, nasprotni trend, pa vodi k radikalnem ohranjanju zgodovinske in kulturne dediščine ter neokrnjene narave in temelji na potrošniškem odporu proti množičnem turizmu, zaradi škode, ki jo ta povzroča v naravnem, kulturnem in družbenem okolju.

Razcvet ruralnega turizma v Evropi in v Sloveniji pa se pojavlja hkrati s krizo v kmetijstvu. Države članice Evropske unije se soočajo s hiperprodukcijo, mega – modernizirano pridelavo in izginjanjem tradicionalnih metod kmetovanja, hudimi ekološkimi problemi, onesnaženostjo podtalne in pitne vode, onesnaženostjo tal, problemi, ki so posledice prilagajanja skupni kmetijski politiki, spremembam v kulturni krajini zaradi opuščanja kmetovanja (Campbell, Micheloni, Verbole, Yatas; 1992) in izseljevanjem iz obsežnih podeželskih območij. Ko je postalo jasno, da kmetijski sektor sam ne more biti več edini dejavnik razvoja podeželja, so v večini razvitih evropskih držav pozornost začeli namenjati alternativnim dejavnostim, ki bi lahko prispevale k oživitvi podeželskih skupnosti. Med temi, največkrat dopolnilnimi gospodarskimi dejavnostmi, velja omeniti tudi kmečki turizem in druge oblike podeželskega turizma.

Podeželje ima velike možnosti za turistični razvoj, s katerim se razvija samozavest in sprememba mišljenja podeželskih ljudi, da je potrebno marsikaj spremeniti v smeri izboljšanja ekonomike poslovanja, da je perspektiva podeželja v višji stopnji predelave in neposredne ponudbe v obliki zadovoljevanja potreb turistov, ki se vse bolj vračajo k naravi,

¹¹ Povzeto po Verbole A.: Nekateri teoretični, metodološki in empirični pristopi k preučevanju turizma na podeželju, Ljubljana 1995.

iščejo možnosti rekreacije in doživetij, želijo zdravo ekološko neoporečno ponudbo hrane in pijače, ipd. Turisti imajo danes moto – od kulture k naturi.

3.3.1 Problemi razvoja podeželja

Skladno z razvijajočim turizmom na podeželju se v svetu vse bolj pojavlja vprašanje, ali je turizem res zaželen dejavnost v podeželskem prostoru, in kakšne posledice ima razvoj turizma na podeželje in ljudi, ki tam živijo.

Turizem na splošno, pa tudi podeželski turizem, se obnaša podobno kot gospodarske panoge, kar pomeni, da je njegov razvoj težko nadzorovati in da nikoli več ni mogoče vzpostaviti začetnega stanja (Butler, 1993). Zelo težko je doseči soglasje o tem, kako daleč naj bi razvijali turizem in še težje, kakšen turizem naj bi razvijali. Hkrati je v praksi razvoj turizma pogosto načrtovan izven kraja samega, kar pomeni, da potrebe in interesi lokalnih skupnosti niso zastopani.

Problemi razvoja podeželja so večplastni in le delno povezani z možnostmi razvoja turizma. Ključni problemi so:

- podeželje je vedno zapostavljeno območje zaradi njegove obsežnosti, ki zahteva velika vlaganja za majhen izplen;
- podeželje ima množstvo naravne, kulturne in etnološke dediščine, ki pa v hitenju v moderne čase vse bolj izginja;
- podeželje spontano in nevarno izgublja svojstveno sliko slovenske kulturne krajine s tradicionalnimi kmetijskimi sistemi, kmečkimi naselji, poljsko razdelitvijo, kmečko arhitekturo, kozolci, kaščami, zidanicami, itd.;
- bolj kot se podeželje razvija, hitreje izginjajo našteje identitete slovenskega podeželja, ki pa bi lahko bile ključna prednost in privlačnost razvoja turizma na podeželju;
- podeželje se kadrovske izjemno stara, mladi zaradi socialne varnosti odhajajo, kmetijstvo zaradi kmetijske problematike zastaja, s tem pa nastopa problem zaraščanja in onemogočanje razvoja podeželja nasploh;
- samo na podeželju je mnogo šeg in običajev ter bogata kulinarika, ki pa v mnogih območjih nepovratno izginja, saj je bil dolgo časa prekinjen tok ljudskega izročila;

- podeželsko prebivalstvo vseh starostnih struktur je posebej potrebno ozaveščanja, usposabljanja, prepričevanja, razvoja zaupanja v institucije in svetovalne službe ter akcij, v katerih to prebivalstvo vidi svojo dolgoročno perspektivo in interese;
- na nerazvitih podeželskih območjih ni turističnih društev in niti drugih razvojnih potencialov, ki bi pospeševali sam razvoj teh območij in turizem;

Gledano na podeželje z vidika možnosti razvoja turizma velja ugotoviti, da je to območje izredno bogato s potencialno turistično ponudbo, potrebno pa izjemnih naporov, sistematike in profesionalnih prijemov.

3.3.2 Posledice razvoja turizma za podeželje in njegove prebivalce

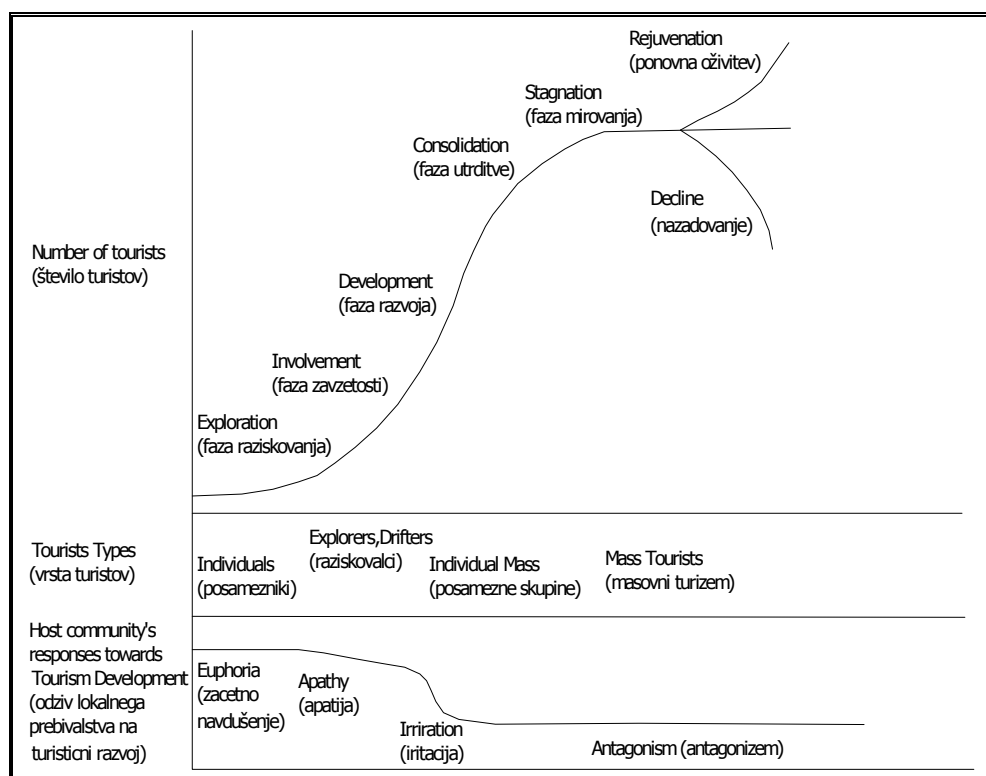
Turizem ima lahko tako pozitivne kot tudi negativne vplive na podeželske skupnosti. S svojo dejavnostjo spreminja njihov gospodarski položaj, družbeno – kulturno življenje in v največji meri naravno okolje. Po teh kriterijih sta tudi Matthieson in Wall (1982) razdelila vplive in posledice turizma v tri skupine:

- *Gospodarski vplivi in posledice* so povezani s stroški in dohodki, ki so rezultat razvoja, uporabe turistične zmogljivosti in turistične ponudbe. Turizem pogosto ugodno vpliva na gospodarstvo: zagotavlja višje dohodke, nova delovna mesta, prispeva k izboljšanju lokalne infrastrukture in na splošno v teoriji dviga življenjsko raven lokalnega prebivalstva. Po drugi strani pa turizem prispeva k dvigu cen storitev in uslug, pogosto se podražijo tudi zemljišča, delovna mesta napolnijo priseljenci, ipd.
- *Družbeno – kulturni vplivi in posledice* so povezani s spremembami v družbeni strukturi, s spremembami družbenih vrednot, norm in tradicij, spremembami v kolektivnem in individualnem obnašanju, spremembami odnosov v družini, spremembami življenjskega sloga in podobno.
- *Ekološki vpliv in posledice* se kažejo v spremembah naravnega in izgrajenega okolja. Med pozitivne ekološke vplive na podeželje štejemo ohranjanje krajine, saj zaslužki od turizma omogočajo zaščito naravnega okolja, hkrati pa se lokalno prebivalstvo šele ob razvoju turizma začne zavedati vrednosti neokrnjene narave. Med negativne vplive turizma na

okolje pa sodijo uničevanje vegetacije (nabiranje rastlin, požari, poseki, odlagališče smeti), onesnaževanje kakovostne pitne vode in zraka ter vznemirjanje živalskega sveta.

Za ilustracijo prikaza različnih razvojnih stopenj podeželskega turizma, skozi katere se razvija konkreten kraj, in temu kaj se dogaja z njegovimi prebivalci, je uporabljen Butler in Waldbrook model (slika 3), ki opozarja na soodvisnost reakcij lokalnega prebivalstva na razvoj turizma glede na intenzivnost razvoja in tip turistov.

Teoretično si v procesu razvoja turizma v določenem kraju sledi šest faz (Butler, 1980): faza raziskovanja, zavzetosti, razvoja, utrditve in faza mirovanja, ki ji sledi nazadovanje ali ponovna oživitev.

**Slika 5 : Odnos lokalnega prebivalstva do turizma,
vir: Butler in Waldbrook v Verbole, 1995.**

V prvi fazi razvoja je v "nastajajoče" turističnem kraju ponavadi razvitih le malo turističnih zmogljivosti in turizem odpira nove možnosti za razvoj in ustvarjanje dohodka. Skozi celotni

turističen cikel se razmere v turističnem kraju spreminjajo in posledice in vplivi razvoja turizma postajajo vse bolj očitni. Skladno z intenzivnostjo razvoja turizma se spreminjajo reakcije lokalnega prebivalstva nanj: od začetnega navdušenja prek apatičnosti do iritacije in antagonizma do faze, kjer se morajo prebivalci sprijazniti s tem, da njihov kraj in vsakdanjik ne bosta nikoli takšna kot sta bila.

Lokalne skupnosti niso homogene. Turizem tako ne bo imel enakih posledic in vplivov na vse prebivalce kraja. Za boljše razumevanje turizma in njegovih posledic je potrebno dognati tudi, katere skupine znotraj lokalne skupnosti so najbolj prizadete in kdo ima v resnici koristi od turističnega razvoja.

3.3.3 Turistične kmetije

Kmečki turizem je na slovenskem podeželju dopolnilna, ponekod tudi že pomembna proizvodna usmeritev kmečkih gospodarstev, ki omogoča poleg tradicionalnih proizvodnih sredstev, kot so kmetijska zemljišča, gozd in gospodarski objekti, vključevati med vire dohodka tudi kmečke stanovanjske objekte in tako gospodarsko utrjevati v določenih razmerah precej razdrobljena kmečka gospodarstva (Šolar J., 2000). Pomen turističnih kmetij je v njihovi neoporečni poljedelski, sadjarski, vinarski in živinorejski proizvodnji, ne nazadnje tudi v domači predelavi, zato so večinoma postale prave ekološke kmetije (Bizjak, 2001).

Turistične kmetije so pomembne in značilne po (Bizjak, 2001):

- ohranjanju neokrnjene narave slovenskih pokrajin in krajinskim značilnostim prilagojene arhitekture z lokalnim gradbenim materialom, značilnimi ganki, okni in polkni, z večjimi hodniki in sobami, kmečkimi pečmi itd., ki pa v sodobnih izvedbah dobiva tudi nove poudarke;
- ohranjanju tradicionalnih kmetijskih dejavnosti, ki so pokrajinsko značilne, največkrat v gozdnatih, živinorejskih, sadjarskih in vinogradniških območjih;
- raznovrstni ponudbi in posebnih storitvah in dejavnostih, ki so povezane s tradicionalnimi domačimi obrtmi in predelavami pridelkov, s pokrajinsko raznoliko prehrano in specialitetami, z ohranjanjem domačih šeg in običajev, gojenjem živali.

V Sloveniji so turistične kmetije združene v Združenje turističnih kmetij Slovenije, ki želi s skupno promocijo predstaviti slovensko podeželje skozi te kmetije in tradicijo kmečkega življenja. Vse kmetije, vključene v združenje, so predstavljene in kategorizirane glede na kakovost storitev in ponudbe, ki je odvisna od razvitosti kmetij in njihovega odnosa do okolja. Dosedanje izkušnje potrjujejo, da bodo uspešni le ponudniki turističnih storitev, ki bodo znali vse bolj zahtevne goste na kar najbolj izvorni način zaposliti in zadovoljiti njihova pričakovanja (nekateri turisti se za rekreacijo celo vključujejo v kmečko delo). Na drugi strani pa na hribovitih območjih, ki jih zaznamuje odseljevanje in opuščanje kmetijske pridelave, ker težko tekmujejo s kmetijstvom v ugodnejših naravnih okoljih in so odmaknjena od dinamičnega dogajanja v urbaniziranih ali primestnih območjih, so turistične kmetije izjemno dragocene za ohranjanje narave in za postrežbo turistov in obiskovalcev, ki radi zahajajo v mirne kraje (Bizjak, 2001).

Temeljni razvojni okvir razvoja turizma na turističnih kmetijah v obdobju 2002-2006 predstavlja (<http://www.gov.si/mg/datoteke/prpsk/st/strategija.doc>):

- razvoj celovite turistične ponudbe vasi in novih turističnih kmetij, med katerimi prevladujejo predvsem kmetije z nastavitvenimi kapacitetami,
- spodbujanje tržnih aktivnosti v okviru turističnih agencij in nadaljevanje domače in mednarodne promocije v okviru Združenja turističnih kmetij Slovenije in STO,
- povezovanje razvoja turizma na kmetijah oziroma na podeželju z evropskimi predpristopnimi pomočmi (Sapard),
- vzpostavitev registra turističnih kmetij in povezava turističnih kmetij v integralni turistično informacijski sistem na ravni države.

3.3.4 Položaj in vloga turističnih društev pri razvoju turizma na podeželju¹²

Povezovanje turističnih ponudnikov na katerem koli področju in tako tudi preko turističnih društev je nujno za uspešnejši razvoj turizma. Turistična društva so ustanovljena in zavezana delovati po Zakonu o društvih in po drugi pozitivni regulativi, kar pa je v določenih situacijah

¹² Šauperl F., Položaj in vloga turističnih društev pri razvoju turizma na podeželju, Ljubljana 2000.

pospeševalnih aktivnosti razvoja turizma in predvsem pri organizaciji prireditev, prej zavirajoče kot vzpodbujajoče.

Turistična društva na podeželju so stvarni pospeševalci razvoja turizma na podeželju, še zlasti na tistih območjih, kjer ni večjih turističnih ponudnikov. Njihove pretežne dejavnosti so:

- ozaveščanje prebivalstva,
- pospeševanje delovanja turističnega podmladka,
- organizacija čiščenja in urejanje kraja,
- nameščanje turističnih talnih oznak,
- skrb za naravno, kulturno in arhitekturno dediščino ter ohranjanje šeg, navad in starih običajev,
- izdajanje turističnega propagandnega gradiva ožjega območja delovanja društva,
- organizacija prireditev ožjega in širšega pomena,
- organizacija izletov in usposabljanje za članstvo.

V nekaterih primerih so v okviru turističnih društev tudi razne sekcije, kot npr. sekcija vinogradnikov ali hortikultura sekcija ali pa so vključeni pevski zbori, vokalne skupine, folkloristi, aktivni kmečkih žena, šrangarji, ipd. V redkih primerih se društva ukvarjajo tudi z razvojnimi projekti, še manj pa zmorejo take projekte tudi voditi, saj v njih praviloma ni ustreznega kadra in denarja za zunanje sodelavce. Zato je pomembno razvijati profesionalni in pristop in društvom odpirati nove možnosti delovanja, da bi se uspešno odzivali na nove izzive prihodnosti.

3.3.5 Mladinski turizem

Slovenska turistična ponudba se v zadnjem času zaveda nerazvitosti zelo pomembne veje turizma, ki lahko veliko prispeva tudi k razvitosti in organiziranosti turistične ponudbe na podeželju: mladinski turizem. Ponudba za mlade je v Sloveniji namreč razdrobljena, neorganizirana in ne predstavlja posebnega integralnega turističnega proizvoda. Z razvojnega vidika pa je mladinski turizem pomemben, saj se nanaša na pomemben tržni segment in

prinaša predvsem dolgoročne učinke za turistični razvoj države (<http://www.gov.si/mg/datoteke/prpsk/st/strategija.doc>).

Mladinskemu turizmu bi morali posvečati posebno pozornost, ker gre za udeležence, ki nimajo dovolj sredstev na voljo in se podajajo na zelo atraktivna in celo tvegana potovanja (Dekleva, 2001).

Strategija slovenskega turizma 2002-2006 že opredeljuje mladinski turizem kot turističen program in zanj opredeljuje temeljne cilje razvoja (<http://www.gov.si/mg/datoteke/prpsk/st/strategija.doc>):

- oblikovanje turistične organizacije (agencije) za razvoj in trženje mladinskega turizma,
- razvijanje posebnih turističnih centrov v Sloveniji za potrebe mladinskega turizma,
- vzpostavitev mreže mladinskih prenočišč (hoteli za mlade, dijaški domovi oziroma centri za obšolske dejavnosti, apartmaji, kampi),
- oblikovanje posebnih programov za mlade, kot so popotništvo, izobraževanje, športne aktivnosti, zabava,
- oblikovanje osrednjega informacijskega centra za mlade in druge individualne popotnike (CYTI),
- koordinacija in razvoj tržnih aktivnosti na področju mladinskega turizma.

4 PRAVNI TEMELJI¹³

4.1 Mednarodna izhodišča

Prizadevanja za kakovostno urejanje prostora, ki je predpogoj kakovostnemu življenju, se na mednarodni ravni uveljavljajo tako na ravni Združenih narodov, UNESCO kot Sveta Evrope in na regionalnih ravneh, kot je npr. alpski prostor. Velika pozornost se posveča odnosu do krajine in predvsem uvajanju načel kakovostnega urejanja v sektorsko zakonodajo in načine

¹³ Poglavlje povzeto po: Razvojni center – planiranje Celje, d.o.o, Voda in prostorski razvoj Slovenije, Celje 2002, Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske, Poročilo 1. faze. Acer Novo mesto, d.o.o., november 2004.

izvajanja ter poseganja posameznih dejavnosti v prostor (Prem, 1998).

4.1.1 Vodilna načela za trajnostni prostorski razvoj evropske celine (2000)

Dokument poudarja, da so v raznovrstnem evropskem prostoru območja, na katerih je zaradi zemljepisnih, okoljskih in razvojnih posebnosti treba določiti nekatere posebne cilje sonaravno zasnovanega prostorskega načrtovanja, in sicer urbana območja, podeželje, gorska območja, obalna območja in otoki, porečja in poplavne ravnice, območja sanacij in obmejna območja.

Med načeli vzdržne prostorske politike za celotno evropsko celino navaja, da je treba spodbujati:

- skladen družbenogospodarski razvoj regij in izboljšati njihove možnosti za tekmovalnost,
- razvoj urbanih funkcij in izboljšanje odnosa med mestom in podeželjem in zagotoviti
- enakomerno dostopnost,
- dostop do informacij in znanja,
- zmanjšati škodljive vpliv ena okolje,
- povečati in varovati naravne vire in naravno dediščino (voda, kmetijstvo, gozdarstvo,
- ekološko omrežje, zavarovana območja, ekološko občutljiva območja, krajina),
- povečati fond kulturne dediščine kot razvojnega dejavnika,
- razvoj virov energije in ob tem zagotavljanje varnosti (obnovljivi viri, jedrske elektrarne),
- visoko kakovosten, vzdržni turizem ter
- omejevati in zmanjševati vplive naravnih katastrof.

Vodilna načela med prostorsko-razvojnimi ukrepi za posamezne evropske regije med drugim navajajo tudi:

- *kulturne krajine*: njihov vključevanje prostorsko-razvojne politike in izobraževalne
- programe ter zagotavljati hkratno varstvo, upravljanje in urejanje krajin;
- *urbana območja*: nadzor nad širjenjem urbanih območij, , skrbno upravljanje urbanih
- ekosistemov, razvoj učinkovitega javnega prevoza, varstvo, ohranjanje in povečevanje
- kulturne dediščine ter razvoj urbanih območij;
- *kmetijska območja*: samostojen razvoj podeželja kot bivalnega prostora se dosega z

- varstvom in izboljševanjem endogenih virov ter diverzifikacijo gospodarske podlage,
- spodbujati dostopnost teh območij in možnosti za razvoj malih ter srednje velikih podjetij, ter izboljševati trženje regionalne ponudbe, povečevanje privlačnosti za bivanje na podeželju;
- *obalna območja*: povečevanje razvojnih možnosti ob hkratnem varstvu okolja in dediščine; izboljševanje povezovanja z zaledjem obale;
- obmejne regije: razvijati čezmejno sodelovanje pri razvoju prometa in druge
- infrastrukture, oskrbe in razvoja poselitvenih območij etničnih skupnosti.

4.1.2 Evropske prostorsko razvojne perspektive (ESPD)

Neformalni svet ministrov, pristojnih za prostorsko planiranje iz takratnih držav članic Evropske unije je v maju 1999 sprejel dokument Evropske prostorsko razvojne perspektive – EPRP (European Spatial Development Perspective). S tem dokumentom so bili sprejeti skupni cilji in koncept prihodnjega prostorskega razvoja na območju EU.

ESDP ni pravno zavezujoč dokument, je le politični okvir za boljše sodelovanje med sektorskimi politikami, državami, regijami, mesti. Temeljni namen prostorsko razvojnih politik je delovati v smislu uravnoveženega in vzdržnega razvoja na ozemlju EU. Temeljni cilji evropske prostorske politike, ki naj bodo enakomerno doseženi v vseh regijah EU, so:

- zboljšanje ravnovesja med oskrbo in potrebami po vodi,
- spodbujanje transnacionalnega in medregionalnega sodelovanja za uporabo enotnih strategij gospodarjenja z vodnimi viri,
- ohranjanje in obnavljanje velikih mokrišč,
- skupno gospodarjenje z morji,
- krepitev regionalne odgovornosti pri gospodarjenju z vodnimi viri,
- uporaba presoj vplivov na okolje in prostorskih vplivov za obsežne projekte na področju gospodarjenja z vodnimi viri,
- gospodarska in socialna kohezija,
- ohranjanje naravnih virov in kulturne dediščine,
- bolj uravnovežena konkurenčnost evropskega ozemlja.

K tem ciljem je potrebno težiti v vseh regijah EU hkrati in upoštevati njihovo interakcijo, tako na državni, regionalni in lokalni ravni. Prostorske razvojne politike pospešujejo trajnostni razvoj preko uravnotežene poselitvene zgradbe. Iz tega izhajajo *trije cilji sektorskih politik oz. usmeritve za prostorski razvoj EU*:

- razvoj uravnoteženega in policentričnega sistema mest in krepitev partnerstva med mestnimi in podeželskimi območji, kar vključuje premagovanje zastarelega dualizma med mestom in podeželjem,
- zagotavljanje enakopravnega dostopa do infrastrukture in znanja (pospeševanje konceptov integralnega transporta in komunikacij, ki podpirajo policentričen razvoj ozemlja; za kar je treba najti regionalno prilagojene rešitve) ter
- preudarno upravljanje in varovanje narave in kulturne dediščine, kar prispeva k
- ohranjanju in poglobljanju regionalne identitete ter k vzdrževanju naravne in kulturne raznolikosti v dobi globalizacije.

4.1.3 Evropska konvencija o krajini (Firence, 2000)

Evropska konvencija o krajini je bila v Sloveniji bila ratificirana julija 2003 (Uradni list RS, št. 19/03). S tem dokumentom je v evropskem prostoru krajina spoznana kot pomemben del javnega interesa na kulturnem, ekološkem, okoljskem in družbenem področju in je hkrati ugoden vir za gospodarsko dejavnost, katerega varstvo, upravljanje in načrtovanje lahko prispevajo k ustvarjanju delovnih mest.

Države članice Sveta Evrope kot podpisnice te konvencije želijo doseči želijo doseči trajnostni razvoj, ki bo temeljil na uravnoteženem in skladnem odnosu med družbenimi potrebami, gospodarstvom in okoljem, ob zavedanju, da krajina prispeva k oblikovanju lokalnih kultur in da je temeljna sestavina evropske naravne in kulturne dediščine, ki prispeva k človekovi blaginji in utrjevanju evropske prepoznavnosti. S to konvenciji države podpisnice priznavajo, da je krajina za ljudi kjer koli pomemben del kakovosti življenja: v mestnih okoljih in na podeželju, na degradiranih območjih ter tudi na območjih visoke kakovosti, na območjih, ki se priznavajo za izjemno lepa, in na vsakdanjih območjih. Zavedajo se, da razvoj kmetijstva, gozdarstva, proizvodnih postopkov v industriji in rudarstvu ter regionalnega načrtovanja, urbanizma, prometa, infrastrukture, turizma in rekreacije ter širše, spremembe v

svetovnem gospodarstvu pogosto pospešujejo spreminjanje krajin, kar želijo obvladovati z uresničevanjem določil te konvencije. Ob prepričanju, da je krajina ključna sestavina človekove in družbene blaginje in da njeno varstvo, upravljanje in načrtovanje pomenijo pravice in obveznosti vsakogar, želijo izpolniti željo javnosti, da bi uživala visokokakovostne krajine in igrala dejavno vlogo pri razvoju krajin. V konvenciji sta kakovost in pestrost evropskih krajin spoznana kot skupen vir, za katerega varstvo, upravljanje in načrtovanje si je treba skupaj prizadevati. Pri tem se upoštevajo veljavna pravna besedila na mednarodni ravni na področju varstva in upravljanja naravne in kulturne dediščine, regionalnega in prostorskega načrtovanja, lokalne samouprave in čezmejnega sodelovanja.

Z Evropsko konvencijo o krajini želijo države podpisnice zagotoviti nov instrument, ki bo namenjen izključno varstvu, upravljanju in načrtovanju vseh krajin v Evropi.

Uveljavitev Evropske konvencije o krajini dokazuje, da postaja skrb za krajino v evropskem prostoru vse bolj prisotna in sproža vrsto prizadevanj in delovanj v smeri izboljšanja stanja v krajini in povzročanja njenih čim manjših sprememb. Evropska konvencija o krajini zahteva, da države podpisnice zagotavljajo ustrezne ukrepe za vrednotenje in ohranjanje krajine na njihovem celotnem ozemlju, pri čemer mora biti izvajanje konvencije urejeno v skladu z upravno ureditvijo in politikami posamezne države.

Evropska konvencija o krajini med drugim navaja splošne ukrepe, s katerimi se vsaka pogodbenica zavezuje:

- a) da bo krajine zakonsko priznala kot bistveno sestavino človekovega okolja, kot izraz raznovrstnosti skupne kulturne in naravne dediščine ljudi ter temelj njihove istovetnosti;
- b) da bo oblikovala in izvajala krajinsko politiko, katere cilji so varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine na podlagi sprejemanja posebnih ukrepov, navedenih v 6. členu;
- c) da bo določila postopke za sodelovanje javnosti, lokalnih in regionalnih skupnosti ter drugih zainteresiranih strani pri opredeljevanju in izvajanju krajinske politike, navedene v odstavku *b* zgoraj;
- d) da bo krajino vključila v svojo politiko regionalnega in urbanističnega načrtovanja ter v svojo kulturno, okoljevarstveno, kmetijsko, socialno in gospodarsko politiko in tudi v vse druge politike, ki lahko neposredno ali posredno vplivajo na krajino.

4.1.4 Agenda 21 - Svetovna konferenca o okolju in razvoju (Rio de Janeiro 1992, Johannesburg 2002)

Agenda 21 je program ukrepov za uresničitev načel in sporazumov, ki so bili sprejeti na Konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju v Rio de Janeiru leta 1992, tako imenovanem Srečanju na vrhu. Dokument je zasnovan kot načrt za uveljavljanje družbeno, gospodarsko in okoljsko trajnostnega razvoja, to je razvoja, ki zadovoljuje potrebe v sedanosti, ne da bi pri tem ogrozil možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih potreb (Agenda, 1995, str. 7). V knjigi so podani bistveni poudarki za posamezne vsebine sprejetih dokumentov iz Ria. Eno od poglavij je namenjeno tudi trajnostnim naseljem. Izhaja iz predpostavke, da naj bi leta 2000 že polovica svetovnega prebivalstva živel v mestih.

Temeljne usmeritve za doseganje trajnostnega razvoja mest (na svetovnem nivoju) so:

- revnim, brezdomcem in brezposelnim omogočiti dostop do zemlje, posojil in gradbenega materiala,
- ljudem je potrebno omogočiti zavarovanje posestnih pravic,
- naselja črnih gradenj in revnih četrti bi morali ustrezno opremiti, da bi ublažili pomanjkanje mestnih stanovanj,
- vsa mestna območja morajo imeti osnovno komunalno opremo (čista voda, sanitarije, zbiranje odpadkov ipd.),
- pri izgradnji bi morali dati prednost lokalnim materialom, energetske varčni gradnji, zdravju neškodljivemu gradbenemu materialu in delovno intenzivnim tehnologijam,
- pospeševati je potrebno varčevanje z energijo in uvajati obnovljive energetske vire,
- spodbujati je potrebno uporabo množičnega javnega prometa, poskrbeti za pločnike in kolesarske steze ter za zmanjšano uporabo osebnih motornih vozil,
- zmanjšati je potrebno revščino v mestih,
- za zmanjšanje migracij v velika mesta je potrebno izboljšati življenjske pogoje na podeželju in spodbujati rast srednje velikih mest,
- preprečevati širjenje mest na kmetijska zemljišča in ekološko občutljiva območja,
- naselja naj se načrtujejo na lokacijah in z materiali, ki zmanjšujejo nevarnost škode pri naravnih katastrofah.

V projektu nevladnih organizacij **Agenda 21 za Slovenijo** so poudarjeni cilji in naloge Slovenije za doseganje trajnostnega razvoja. Za mesta in naselja so postavljeni trije cilji: visoka kakovost življenja, partnersko in harmonično razmerje med mestom in podeželjem ter mesta in naselja, ki so v skladu z naravnim okoljem. Med nalogami pa izpostavimo naslednje:

- razvijanje prometnih tehnologij, ki dajejo prednost javnim prevoznim sredstvom,
- kolesarjenju in pešačenju,
- obnavljanje obstoječih gradbenih fondov, spodbujanje mešanih funkcij in dela na domu,
- upoštevanje regionalne krajinsko arhitekturne tradicije,
- povezovanje z drugimi mesti v državi in tujini, v katerih uveljavljajo načela trajnostnega razvoja.

4.2 Pravna izhodišča v Sloveniji

Ustavna izhodišča in normativne ureditve varstva okolja ter prostorskega planiranja, kamor je uvrščeno tudi gospodarjenje z vodami, so vsebovana že v splošnih določbah prvega poglavja Ustave RS (Ur.l. RS.), pa tudi v njenem tretjem poglavju, ki se nanaša na gospodarska in socialna razmerja v državi.

Iz 5. člena ustave izhajajo, da država skrbi za ohranjanje naravnih bogastev in ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj. V poglavju o gospodarskih in socialnih razmerjih so v posameznih členih obravnavane kategorije, iz katerih izhajajo vidiki urejanja in varstva voda: lastnina, razlastitev, javno dobro, naravna bogastva, varstvo zemljišč, zdravo življenjsko okolje, varovanje naravne in kulturne dediščine, podjetništvo. Gre zlasti za določbe 67., 69., 70., 71., 72., 73., in 74. člena ustave. Navedene ustavne določbe nalagajo zakonodajalcu, da z zakoni uredi:

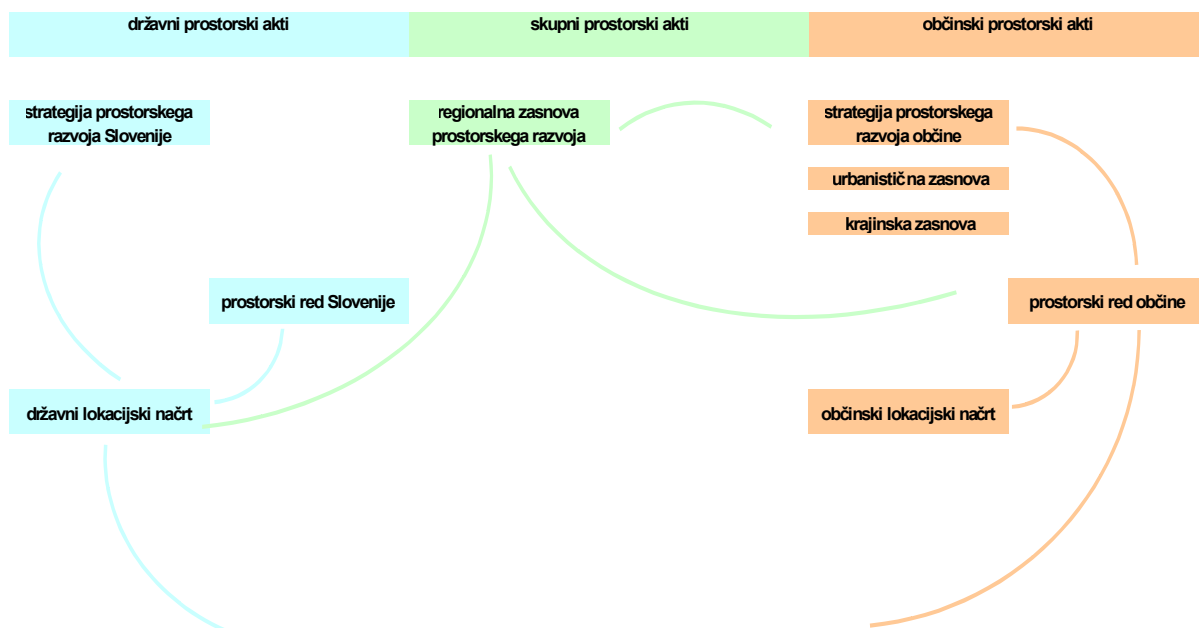
- način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da bo zagotovljena tudi njena ekološka funkcija,
- pogoje za izkoriščanje naravnih bogastev,
- pogoje za pridobitev posebne pravice uporabe na javnem dobru, katerega del je poleg grajenega naravnega dobra tudi naravno javno dobro,
- pogoje rabe zemljišč,
- način uresničevanja pravice do zdravega življenjskega okolja,

- pogoje in načine opravljanja gospodarskih in drugih dejavnosti za uresničevanje obveznosti države za zdravo življenjsko okolje,
- pogoje in obseg škode, ki jo je dolžan poravnati povzročitelj škode v življenjskem okolju in način varovanja naravnih znamenitosti in redkosti.

4.2.1 Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1) je od 1. januarja 2003 dalje, nadomestil štiri prejšnje zakone in sicer o urejanju prostora (1984), o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (1984), o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju (1990) ter o stavbnih zemljiščih (1997). Urejanje prostora je v pristojnosti države in v pristojnosti lokalnih skupnosti. Država in lokalne skupnosti pripravljajo in sprejemajo svoje prostorske akte, izvajajo prostorske ukrepe ter izvršujejo druge pristojnosti, določene z zakonom. Ena od pomembnejših novosti nove zakonske ureditve je nadomestno ukrepanje države, kadar lokalna skupnost ne izvršuje zadev urejanja prostora iz svoje pristojnosti. V takem primeru lahko pod pogoji, določenimi v zakonu te zadeve namesto lokalne skupnosti izvrši država na stroške lokalne skupnosti. Prostorske ureditve se določajo in načrtujejo s prostorskimi akti (Slika 3). Ti so državni, občinski in skupni.

V strategiji prostorskega razvoja občine so definirani :

- namen in vsebina strategije prostorskega razvoja (56.,57. člen),
- urbanistična zasnova (58. člen),
- območje širitve naselja (59.člen),
- krajinska zasnova (60.člen).

Slika 6: Slikovna ponazoritev prostorskih aktov, vir: Prosen, 2000.

Na podlagi 18. člena Zakona o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 110/02, 8/03 – popr. in 58/03 – ZZK-1) je bil s strani Ministrstva za okolje, prostor in energijo izdan Pravilnik o podrobnejši vsebini, obliki in načinu priprave strategije prostorskega razvoja občine ter vrstah njenih strokovnih podlag.

Krajinska zasnova določa strategijo prostorskega razvoja krajine z namenom uskladitve in podrobnejše določitve načinov prostorskega urejanja v krajini. Izdela se za:

- območja protislovij med razvojnimi potrebami in varstvenimi zahtevami, kjer so hkrati prisotne različne potrebe za razvoj dejavnosti v prostoru in zahteve za varstvo različnih sestavin prostora,
- območja prostorskih ureditev, kjer je pričakovati znaten vpliv na krajino, kulturno dediščino, biotsko raznovrstnost, naravne vrednote, naravne vire ter kakovost okolja, ali kjer je pričakovati spremembe krajinskih vzorcev ter posledično spremembe glede rabe prostora, tako da je potrebna sprememba usmeritev glede organizacije drugih dejavnosti v prostoru ter sprememba zasnove namenske rabe prostora,

- degradirana krajinska območja zunaj poselitvenih območij, kjer so možnosti za rabo prostora, opravljanje dejavnosti, varstvo kulturnih sestavin ali naravnih kakovosti prostora zmanjšane ali omejene zaradi prekomernega obremenjevanja okolja in
- obstoječa in predvidena širša zavarovana območja.

Krajinska zasnova lahko določi usmeritve za razmestitev dejavnosti in za zasnovo namenske rabe prostora tudi na poselitvenih območjih, kadar bi lahko njihov razvoj znatneje vplival na krajino oziroma, kadar se ta ne urejajo z urbanistično zasnovo. Te usmeritve se upoštevajo pri izdelavi prostorskega reda občine (20.člen).

Krajinska zasnova določa:

- ureditveno območje krajinske zasnove,
- usmeritve za razvoj dejavnosti in njihovo prostorsko organizacijo,
- zasnovo namenske rabe prostora z usmeritvami za urejanje javnih površin in s prikazom površin namenjenih javnemu dobru,
- usmeritve in pogoje za urejanje prostora, zlasti krajine.

Določa lahko tudi:

- usmeritve za postopno uresničevanje načrtovanih ureditev,
- druge vsebine, ki vplivajo na razvoj krajine,
- okvirna območja urejanja krajine z lokacijskimi načrti,
- kriterije za izvedbo ukrepov iz 27. člena tega pravilnika, lahko pa tudi druge ukrepe, ki so potrebni za izvedbo določenih prostorskih ureditev (21. člen).

Ureditveno območje krajinske zasnove obsega prostorsko in funkcionalno zaokroženo območje, katerega značilnost je pretežna prisotnost naravnih sestavin. Vanj so lahko vključena tudi naselja, za katera ni predvidena izdelava urbanistične zasnove. V primerih, ko je predmet obravnave območje, ki je predvideno kot širše zavarovano območje oziroma je kot tako že ustanovljeno, ne sme biti manjše od tega območja. Meje ureditvenega območja krajinske zasnove se določijo glede na naravne meje v prostoru ali glede na meje območij s poudarjenimi naravnimi značilnostmi. Praviloma ne smejo sekati območij ali delov prostora, ki so po naravnih ali kulturno krajinskih značilnostih homogeni. Ureditveno območje

krajinske zasnove lahko obsega območje, ki se nahaja v dveh ali več občinah, kadar se občine dogovorijo o njeni skupni pripravi oziroma, kadar se tako dogovorijo država in lokalne skupnosti v okviru regionalne zasnove prostorskega razvoja (22.člen).

Z usmeritvami za razvoj dejavnosti in njihovo prostorsko organizacijo se določi vizija prostorskega razvoja krajinskega območja kot celote ter funkcijske povezave in soodvisnost med dejavnostmi predvsem glede razporeditve:

- posameznih dejavnosti, katerih razvoj se praviloma usmerja v naselja,
- kmetijskih in gozdarskih dejavnosti,
- gospodarske javne infrastrukture,
- območij raziskovanja in izkoriščanja mineralnih surovin ter voda,
- območij turizma,
- območij športa in rekreacije ter prostorskih ureditev v zvezi z obrambo in varstvom pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Zasnova prostorske organizacije dejavnosti v krajini lahko določi tudi območja preurejanja, obnavljanja oziroma sanacije ali ohranjanja prostora. Območja preurejanja so območja, kamor se umeščajo nove dejavnosti oziroma posodablajo obstoječe dejavnosti v krajini. Območja obnavljanja oziroma sanacije so območja, kjer je potrebna obnova krajine zaradi izboljšanja naravnih in kulturnih kakovosti oziroma posameznih sestavin okolja. Območja ohranjanja so območja, kjer se krajina ohranja zaradi posebnih kulturnih in naravnih kakovosti, vključno z naravnimi vrednotami in biotsko raznovrstnostjo ter območji kulturne dediščine (23.člen).

Zasnova namenske rabe prostora na območju krajinske zasnove določa okvirna območja pretežne rabe prostora, zlasti:

- kmetijskih zemljišč in gozdov,
- površinskih voda,
- izkoriščanja mineralnih surovin oziroma rudarstva,
- poselitve, ki vključujejo območja za stanovanja, proizvodnjo, posebna in mešana območja, območja družbene javne infrastrukture, območja gospodarske javne infrastrukture ter območja zelenih površin,
- obrambe ter varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in
- ostalih rab.

V zasnovi namenske rabe prostora se prikaže tudi okvirna območja namenjena javnemu dobru (24.člen). Za posamezna prostorsko in funkcionalno zaokrožena območja se pripravijo usmeritve in pogoji prostorskega urejanja v krajini, vključno z usmeritvami za njihovo preurejanje, obnavljanje oziroma sanacijo. Usmeritve in pogoji za urejanje prostora, ki se nanašajo na razvoj posamezne dejavnosti oziroma rabe, določajo prostorske pogoje za načrtovanje dejavnosti v prostoru ter zagotavljanje kakovosti naravnega in bivanjskega okolja, varstva naravnih virov, ohranjanja naravnih vrednot in biotske raznovrstnosti, varstva kulturne dediščine v krajini ter ohranjanja in vzpostavljanja značilnosti, ki so pomembne za prepoznavnost krajine. V usmeritvah za sanacijo degradiranih območij se okvirno določi način sanacije v skladu z namensko rabo in ukrepi za izboljšanje stanja okolja (25.člen). Urbanistična in krajinska zasnova se ne smeta prekrivati. Usmeritve iz urbanistične zasnove oziroma iz krajinske zasnove so neposredna podlaga za pripravo prostorskega reda občine oziroma občinskega lokacijskega načrta. Kadar se urbanistične oziroma krajinske zasnove izdelajo kot dopolnitve prostorske strategije, se mora veljavni prostorski red občine spremeniti oziroma dopolniti z usmeritvami za podrobnejše prostorsko načrtovanje območij in s tem povezano določanje meril in pogojev za urejanje prostora, kot izhajajo iz urbanistične oziroma krajinske zasnove (26.člen).

4.2.2 Zakon o varstvu okolja (Ur. l. RS 32/93, 41/04) določa temeljne, operativne in dodatne cilje varstva okolja:

- trajno ohranjanje vitalnosti narave, biotske raznovrstnosti, avtohtonih biotskih vrst in ekološkega ravnotežja,
- ohranjanje raznovrstnosti in kakovosti naravnih dobrin, naravnega genskega sklada ter ohranjanje rodovitnosti zemljišč,
- ohranjanje in obnavljanje pestrosti ter kulturne in estetske vrednosti krajine in drugih nepogrešljivih naravnih vrednot, zmanjševanje in optimizacija rabe naravnih virov, snovi in energije.

V nacionalnem programu varstva okolja (NPVO), ki izhaja iz Zakona o varstvu okolja, so opredeljeni cilji, usmeritve in strategije razvoja okolja in rabe naravnih virov za desetletno obdobje. Prvo petletno obdobje je posvečeno ohranjanju narave, kakovosti naravnih virov in zmanjševanju vpliva človekovih dejavnosti. Glavni cilj v drugem petletnem obdobju bo

uvajanje okolju neškodljivih tehnologij. Ker je NPVO osredotočen na vidik okoljskih problemov, ki jih povzročata človek s svojim poseganjem, problemi zaradi intenzivnih naravnih procesov (poplave, erozija, plazovi...) niso posebej obravnavani. NPVO tako obravnava le kakovostne vidike voda, ne pa tudi količinskih, dinamičnih, prostorskih, bioloških in krajinskih.

4.2.3 Zakon o ohranjanju narave (Ur. l. RS, št. 56/99) govori o krajini predvsem z vidika ohranjanja naravne dediščine. Zakon določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot, zato da bi prispeval k ohranjanju narave. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije. Naravne vrednote so: površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala. Politike, programi, strategije in načrti razvoja posameznih področij, ki lahko prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, morajo izkazovati in zagotavljati izvajanje ukrepov na svojih področjih.

Namen zavarovanja je:

- ohraniti naravno ravnovesje, biološko skladnost in značilno podobo krajine,
- ohraniti neokrnjenost in izvirnost kulturnih sestavin dediščine,
- preprečevati posege, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti, vsebina, oblika obvodne krajine,
- zagotoviti pravico ljudi do uživanja vrednot.

4.2.4 Zakon o vodah (ZV-1, Ur. l. RS, št. 67/2002) prinaša veliko novosti pri pravni ureditvi varstva in urejanja voda ter odločanju o rabi voda, kar zakon enoznačno pojmuje kot upravljanje z vodami. Zakon sledi načelom trajnostnega razvoja in ekologizacije slovenskega prava okolja tako z vidika splošnih trendov v razvitih državah kot tudi z vidika harmonizacije s pravom EU. ZV-1 uporablja izhodišča, ki so vsebovana v ustavi Republike Slovenije (skrb države za zdravo življenjsko okolje, ohranjanje naravnega bogastva ter skladen civilizacijski in kulturni razvoj, ekološka funkcija lastnine, posebno varstvo javnega dobra, določanje pogojev za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti itd.). Temeljni cilj zakona je pravna ureditev človekovega sožitja z vodami, z namenom zagotavljanja zadovoljevanja človekovih

gospodarskih, socialnih in drugih potreb po vodi, izhajajoč iz omejitev, ki jih postavlja ohranjanje naravnega ravnovesja.

Zakon deli vode na površinske vode (le-te zajemajo tekoče in stoječe celinske vode in morje) in podzemne vode, pri čemer vodo (vodno telo) izvzema iz lastninskega kategorialnega aparata. Površinske vode se po pomenu, ki ga imajo za upravljanje voda, razvrstijo v prvi in drugi red. Prvi red so vode, ki so taksativno našteje v prilogi zakona (na primer Sava, Soča, Drava, Dragonja itd), vse preostale površinske vode so vode drugega reda.

Temeljna "naravna" kategorija zakona je vodno zemljišče, ki je opredeljeno kot zemljišče, na katerem je voda trajno ali začasno prisotna. Vodno zemljišče predstavlja "substrat" naravnega vodnega javnega dobra kot temeljne pravne kategorije vodnega prava in je lahko v lasti osebe javnega ali zasebnega prava. Če je v lasti države, je izven pravnega prometa, če pa je v lasti drugih oseb, ima država predkupno pravico.

Pomembna je tudi opredelitev priobalnega zemljišča, ki ga zakon opredeljuje kot zemljišče, ki neposredno meji na vodno zemljišče. Priobalno zemljišče je pomembno tako z vidika splošne rabe voda in vodnega javnega dobra kot tudi z vidika različnih dejavnosti, povezanih z upravljanjem z vodami. Priobalno zemljišče je prav tako v lasti osebe javnega ali zasebnega prava, pri čemer pa ima tu predkupno pravico občina.

Vode in vodna zemljišča ter priobalna zemljišča so naravno vodno in morsko javno dobro. Vodno zemljišče, nastalo zaradi posega v prostor ter objekt na tem zemljišču, pa je grajeno vodno in morsko javno dobro. Obe vrsti javnega dobra lahko na način in ob pogojih, ki jih določa ta zakon, uporablja vsakdo, vendar tako, da to ne vpliva na ravnovesje vodnih ter obvodnih sistemov in ne omejuje enake pravice drugim (splošna raba).

III PREDSTAVITEV UREDITVENEGA OBMOČJA ŠMARTINSKEGA JEZERA Z ZALEDJEM

5 PREDSTAVITEV JEZERA

5.1 Razvoj jezera

Mesto Celje ima v hidrološkem pogledu najbolj neugodno lego med vsemi slovenskimi mesti. Porečje Savinje meri v celoti 1852 km². Na zelo kratkem odseku njenega toka, dolgem komaj 2,3 km pred Celjem, se njeno vodozbirno območje poveča kar za 30 %. To pomeni veliko koncentracijo vode, saj se tu zberejo vode Hudinje, Voglajne, Vzhodne in Zahodne Ložnice, Koprivnice in Sušnice. Zaradi hudih posledic, ki so jih v preteklosti povzročili neurejeni vodotoki, so bile poplave v mestu Celju in v okolici pogoste in večkrat tudi katastrofalne. Samo Koprivnica, nekdanji pritok Voglajne, sedaj Zahodne Ložnice, zbira vode s severa, z obrobnege gričevja okrog Šmartnega v Rožni dolini. Ob manjših padavinah voda hitro naraste zaradi neprepustnih tal na padavinskem območju in samega korita. Brez zadrževanja bi močno ogrozila severni del mesta.

Z izgradnjo pregrade na lokaciji Loče pri Celju je tako nastal umeten zadrževalnik Šmartinsko jezero. Če ne upoštevamo predhodnih opravil pri pridobivanju odkupa zemljišč in zbiranja drugih soglasij, sega začetek gradnje v leto 1966. Tako je nastalo s samim jezerom ter z združitvijo manjših pritokov Savinje, Koprivnice, Sušnice, Zahodne Ložnice s končnim skupnim koritom, ki vodi v Savinjo, veliko zazidljivih površin na območju novejšega dela mesta Celje na Lavi in na Ostrožnem, kjer so bila zemljišča nekdanj mokra in mnogokrat poplavljen, izvesti pa je bilo mogoče tudi komunalno opremljenost mesta.

Prvotni namen zadrževalnika je bil za zadrževanje visokih voda Koprivnice ter za akumuliranje padavinske vode za takratne potrebe celjske industrije: Cinkarne, EMA, Železarne Štore,...

Vendar so se s spremenjenimi razmerami spremenile tudi zahteve po vodi. Zato tudi cevovod od pregrade do Hudinje nikoli ni bil zgrajen.

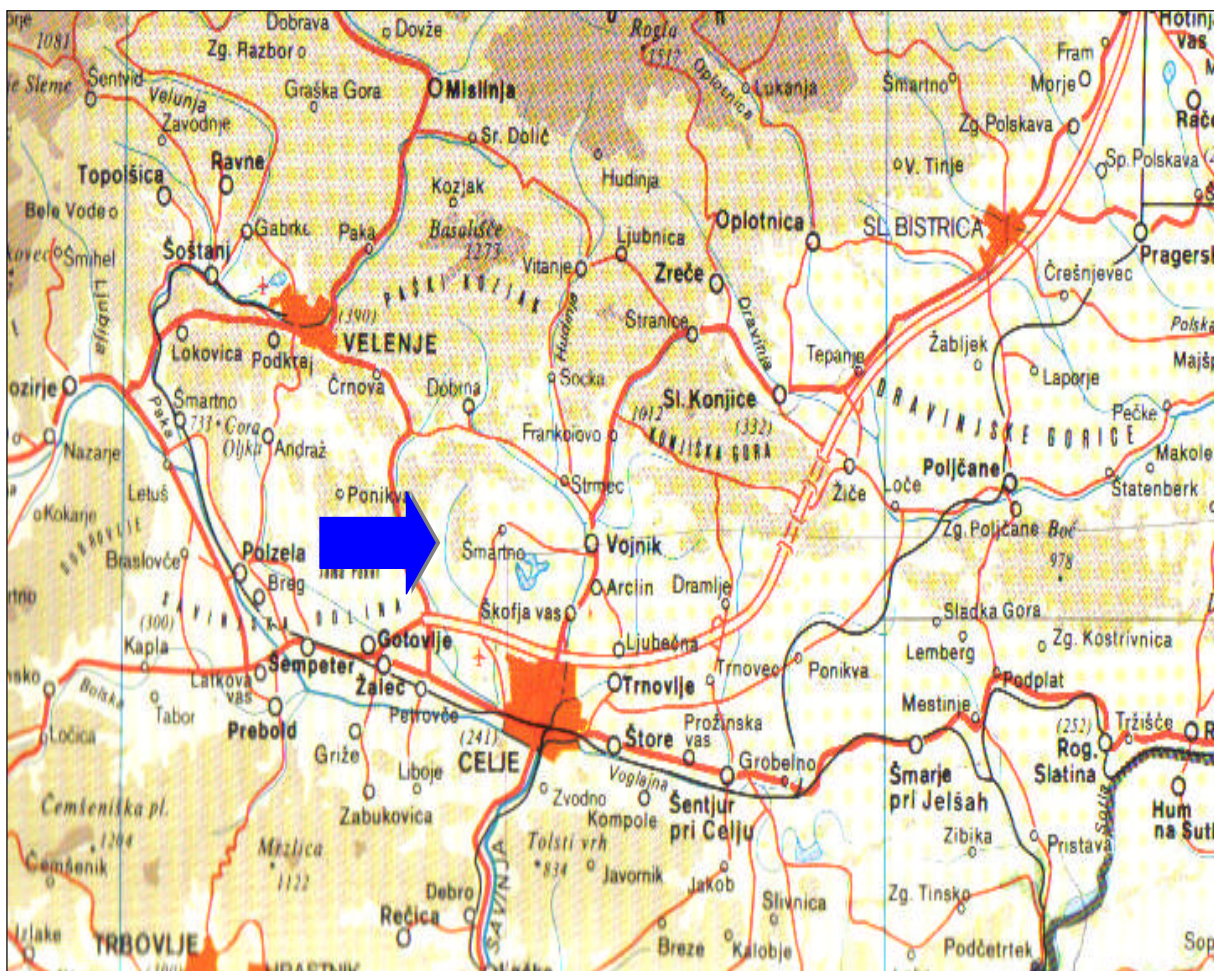
V sedanjosti so prednostne naloge:

- zadrževanje visokih voda,
- bogatenje sušnih pretokov Koprivnice, vse do Savinje in naprej,
- ribištvo, nadomestitev drugih biotopov zaradi degradacije s posegi v prostor,
- turizem, šport in rekreacija.

5.2 Lega jezera v širšem prostoru

Šmartinsko jezero leži na severnem delu Celjske kotline. Kotlina leži na vzhodnem robu slovenskega alpskega sveta. Njen osrednji in zahodni del je prostrana, pretežno prodnata in gospodarsko razvita Savinjska ravan ali (Spodnja) Savinjska dolina, ki jo je izoblikoval srednji tok Savinje s pritoki. Z vseh strani je obdana z višjim svetom. Na severu in vzhodu sega do Ložniškega in Hudinjskega gričevja, na jugu do severnega obrobja Posavskega hribovja z Mrzliškim pogorjem in na zahodu do pobočij zakrasele predalpske Dobroveljske planote. Nizko severni in vzhodno gričevnato obrobje dopuščata, da se celinski podnebni in gospodarsko-kulturni vplivi z vzhoda, prepletajo in dopolnjujejo s predalpskimi z zahoda. Na Savinjsko ravan segajo tri občine: mestna občina Celje ter občini Vojnik in Žalec. Celje, največje mestno naselje, je nastalo na skrajnem vzhodnem obrobju ravnine, na pomembnem strateškem in prometnem vozlišču ter na velikem sotočju alpskih in predalpskih hudourniških rek, ki še danes pogosto poplavljaajo.

Šmartinsko jezero je od središča mesta Celje oddaljeno približno 6,5 km. Leži v vzhodnem delu Ložniškega gričevja, ki je skupaj s Hudinjskim gričevjem prehodna pokrajina na stiku alpskega in panonskega sveta. Razbrazdani griči s posameznimi hribi stojijo med gospodarsko razvito in gosto obljudeno Savinjsko ravnijo na jugu, predgorjem Kamniško-Savinjskih Alp na zahodu, Velenjskim in Konjiškim hribovjem z Velenjsko kotlino na severu ter panonskim Voglanjskim gričevjem na vzhodu. Pokrajino sestavljajo številni deli brez skupnega pokrajinskega imena. Najobsežnejši predel, in sicer med Savinjsko dolino in Velenjsko kotlino z Dobrnskim podoljem, je Ložniško gričevje. Pokrajina ima ugoden prometni položaj. Po dolinah, ki imajo povirja na severu, že na samem južnem obrobju Velenjske kotline, so bile že v preteklosti speljane prometnice med Celjsko in Celovško kotlino.

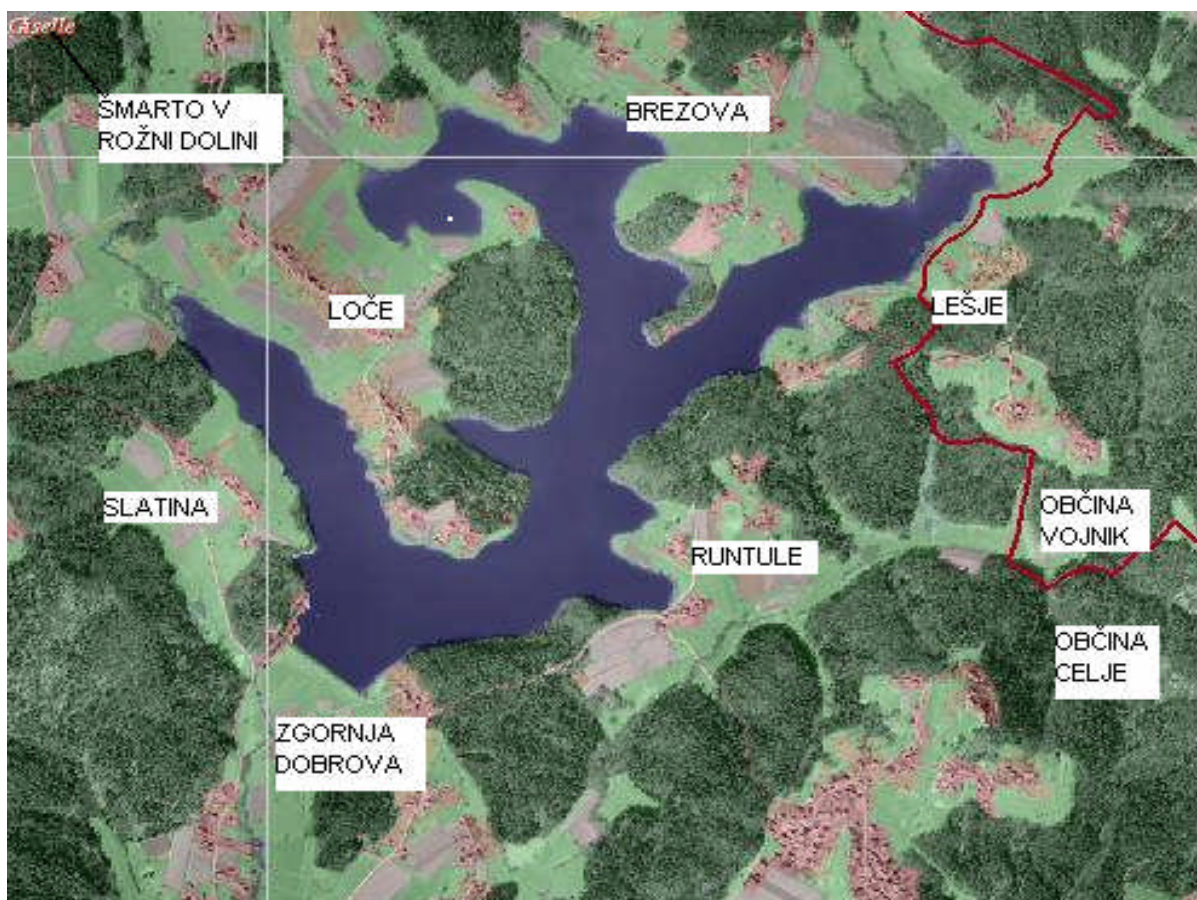

Slika 7: Karta širšega območja Šmartinskega jezera M 1 : 500 000,
vir: Atlas Slovenije, 2000.

5.2 Lega jezera v ožjem prostoru

Šmartinsko jezero leži na nadmorski višini 265 m in sodi med največja umetno zajezena jezera v Sloveniji. Zaliva 107 ha loškega ozemlja, njegov obseg je 9800 m, največja globina je 7 m, volumen pa 6,5 milijonov kubičnih metrov, širina krone 3 m, dolžina krone 205 m, nadmorska višina pregrade 276,5 m, nadmorska višina stalne zaježitve 264 m (Statistični urad, 1998).

Jezero ima zelo razgibano obalo, s številnimi manjšimi in večjimi zalivi oziroma kraki, leži pa sredi gričevnate kulturne krajine. Bregovi so po večini strmi, plitvin pa je zelo malo, oziroma so omejena na zelo redka območja.

Slika 8: Karta jezera z okolico M 1:30 000
(vir: http://rkg.gov.si/GERK/viewer_HMO.jsp).

Jezero se imenuje po kraju Šmartno v Rožni dolini, ki mu tudi pripada večinski delež. Z jezerom se stikajo štiri katastrske občine (v nadaljevanju k.o). Katastrska občina Arclin, ki ji pripadajo vasi Lešje, Prekorje, Runtule in Škofja vas, spada pod občino Vojnik. K.o Šmartno v Rožni dolini, ki ji pripadata naseji Šmartno in Slatina, k.o Brezova, h kateri spada poleg vasi Brezova še vas Loče in k.o Ostrožno, ki zajema kraj Dobrova, spadajo pod občino Celje.

5.4 Opis posameznih naselij¹⁴

Slika 9: Pogled na Šmartno z zahodne smeri.

Šmartno v Rožni dolini je razloženo naselje z gručastim jedrom. Na srednji stopnji okrog župnijske cerkve sv. Martina in šole je gručasti del Zgornje Šmartno, na višji stopnji sta zaselka Zlaka in Podturen. Ob odcepu ceste proti Vojniku na najnižji stopnji je gručasto Spodnje Šmartno ali Orehovče.

Jugovzhodno od Šmartnega v Rožni dolini, na slemenu prek katerega vodi krajevna cesta, leži naselje **Loče**, ki loči dva kraka jezera. So pretežno kmečko naselje, s še ohranjenimi kozolci in sadovnjaki. Ob robu naselja so objekti novejšega datuma, po namenu stanovanjski in vikend objekti. K naselju spadata zaselka Prašence in Hrib.

Na pobočjih severno od jezera leži naselje **Brezova**, ki se deli na Zgornjo Brezovo ob cesti Šmartno v Rožni dolini-Vojnik in Spodnjo Brezovo, ki leži južno na razgibanem svetu med Lahovniškim potokom in potokom Koprivnico, ki sta zajezena. Poselitev je razpršena med dvema grebenoma. V okolici so zaselki Brlog, Gorica, Hraše, Prepenca, Kugla, Jezerje in Pristava. Brezova, naselje z največjo površino, ima gručasto poselitev ob glavni prometnici ter ob posameznih razvejanih cestah.

Na vzhodnem podnožju Ložniškega gričevja je naselje **Lešje**. Leži na razgibanem gozdnatem svetu JZ od Vojnika. Dostopno je s krajevne ceste Prekorje - Vojnik.

Zahodno od jezera na nekoliko dvignjenem reliefu, leži **Slatina v Rožni dolini**. Sem spadata tudi zaselka Slačjek z istoimenskim vrhom in Tesno, ki leži vzhodno od njega.

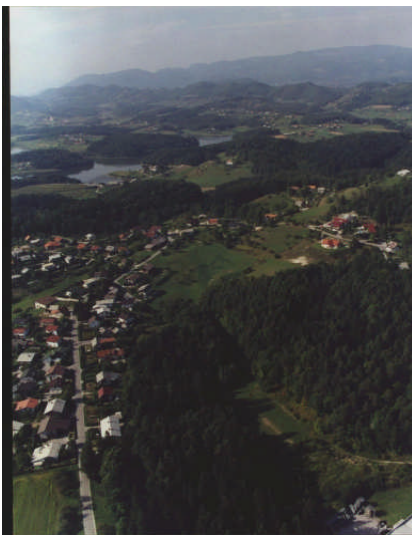
¹⁴ Orožen D., Krajevni leksikon, 1995.

Na vzhodnem delu Ložniškega gričevja ter zahodno od Škofje vasi in severno od **Prekorij** ob Lahovškem potoku, leži manjše naselje **Runtole**. Gre za pretežno kmečko naselje v neposredni bližini jezera.

Slika 10: Pogled na Runtule z zahodne smeri.
(vir: <http://www.o-4os.ce.edus.si/razno/2001/smartinskojezero>).

Na najbolj južni točki jezera leži naselje **Zgornja Dobrova**, ki leži severno od Celja, ob potoku Koprivnici. Nahaja se na obeh straneh ceste, ki vodi do parkirišča ob pregradi pri jezeru. Območje je naselje enodružinskih hiš, ki so nastajale spontano, brez prostorske dokumentacije. Gosta pozidana Spodnja Dobrova tik ob cesti Arja vas - Celje je del mesta Celja. Samostojno naselje je le nekdanja Zgornja Dobrova. Naselje je močno urbanizirano.

Prekorje ležijo na nadmorski višini okoli 300 metrov, zavzemajo površino 95 ha in so od Celja oddaljene 5,5 km. So razloženo naselje na nizkem slemenu levo od glavne ceste Celje - Maribor, med Šmarjeto in Škofjo vasjo. Dostop je po cesti iz Šmarjete. Po urbanističnem načrtu je sredi sedemdesetih let na slemenu zraslo novo naselje individualnih stanovanjskih hiš in danes šteje več kot 500 prebivalcev. Krajanje so večinoma zaposleni v Celju, deloma tudi v bližnjem podjetju Etol.

Slika 11: Naselje Prekorje. V ozadju se razlega Šmartinsko jezero.
(vir: <http://www.o-4os.ce.edus.si/razno/2001/smartinskojezero>).

6 ANALIZA OBRAVNAVANEGA OBMOČJA¹⁵

Pri podrobnejši analizi obravnavanega območja so obravnavane teme, ki so odločilnega pomena tako pri razvoju kot pri nazadovanju območja.

Prikazani so relief in geološka podlaga, klimatske in hidrografske razmere, poselitev, prometna in komunalna opremljenost prostora ter raba obravnavanega območja. Predstavljeni sta tudi tematiki glede ekološkega stanja jezera ter vodna flora in favna, ker sta za sam razvoj območja Šmartinskega jezera zelo pomembni.

Analiza naravnih in ustvarjenih danosti je prikazana za območja, ki neposredno mejijo na jezero. Meja obravnavanega območja poteka po naseljih Šmartno v Rožni dolini, Slatina v Rožni dolini, Brezova, Loče, skrajni zahodni del k.o Arclin, Lešje in Runtule ter severni del k.o Ostrožno, naselje Dobrova. Pri samem proučevanju območja smo se osredotočili na agrarni predel, zato ker je tipičen predstavnik obravnavanega prostora.

6.1 Geografsko – ekološke značilnosti¹⁶

Geografsko – ekološke značilnosti so pokazatelji kvalitete naravnega okolja, stanja in možnosti, ki nam jih nudi naravno okolje. Pri tem upoštevamo značilnosti reliefa, naravne geografije, geomorfologije, hidrologije, klime, padavin in vegetacije.

Reliefne značilnosti območja

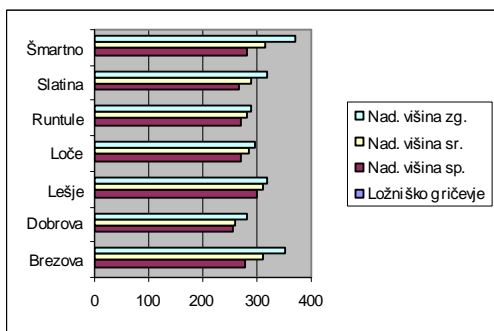
Območje Šmartinskega jezera spada po Regionalni razdelitvi Krajinskih tipov Slovenije (Marušič, 1998) v območje Vzhodnoslovenskega predalpskega hribovja (tipološka klasifikacija 2.3). Po robu Ložniškega gričevja meji na dve krajinski enoti: Šaleško – Konjiško hribovje in Savinjsko dolino. Severni in osrednji del prištevamo v območje Šaleško-Konjiškega hribovja (tipološka klasifikacija 2.3.1) in podenoto Ponikovska planota (tipološka

¹⁵ Analiza povzeta po Krajinski zasnovi za območje Šmartinskega jezera, Razvojni center – Planiranje Celje, julij 1998

¹⁶ Delitev povzeto :Rurizem in ruralna arhitektura, Gabrijelčič P.,Fikfak Alenka, Ljubljana 2002

oznaka 2.3.1.04). Južni del Ložniškega gričevja spada v območje Savinjske doline (tipološka klasifikacija 2.3.2) in podenoto Osrednji del Savinjske doline – Celjska kotlina (tipološka oznaka 2.3.2.08).

S Karto reliefa (stran 61) je prikazana ožja in širša okolica jezera, na kateri so razvidne reliefne razlike in meja krajinskih enot. V naseljih Runtule, Loče in Dobrova prevladuje blago valovit gričevnat svet na nadmorski višini med 250 in 270 m. Relief se južno od območja proti mestu Celja (241 m) znižuje. Na severnem delu območja, kjer ležita naselji Šmartno v Rožni dolini in Zgornja Brezova, se relief stopenjsko zvišuje do 370 m, kar predstavlja tudi zgornjo nadmorsko višino območja. Nakloni pobočij so med 5° in 25°. Glede na ekspozicijo gozdov ni izrazitih odstopanj. Prisotne so vse lege.

Grafikon 1: Graf nadmorskih višin za posamezna naselja, vir Krajevni leksikon.

Geološka in kamninska zgradba tal

Celjska kotlina je po nastanku področje tektonskega ugrezanja in jo tvori terciarno podolje. V terciarju je do sem segal zaliv Panonskega morja. Pozneje se je morje umaknilo, strugo pa si je utrla reka Savinja, ki je takrat tekla proti vzhodu. Šele v času mlajše terciarne dobe si je v pliocenu utrla pot skozi Posavsko hribovje proti Savi.

Za območje Šmartinskega jezera je pomembno obdobje kenozoika – oligocen, ki se je začel pred 36 milijoni let. Oligocenske kamnine se razprostirajo od Šmartnega v Rožni dolini preko Brezove, Lešja in južno od Vojnika. Tu se nahajajo predvsem laporji, gline, peščenjaki, konglomerati in malo apnenca ter adnezitni tuf, ki se je kot vulkanski pepel odlagal na dnu takratnega oligocenskega morja. Adnezitni tuf je dobro ali slabo vezana piroklastična kamnina z drobcami mineralov in kamnin. Lahko je bele, rožnate, sivozelene, rjave ali črne barve. Veliko tufa najdemo ravno v okolici Šmartinskega jezera, Brezove in Lešja.

Litološka osnova območja je relativno homogena. V celoti jo sestavljajo nekarbonatne kamnine, med katerimi prevladujejo andezitni tuf in vulkanska breča. V predelu južno od jezera se pojavlja tudi glina, podrejeno kislinski prod in pesek. Delno so prisotni tudi kremenovi peščenjaki.

Osnovo tal tvorijo kislina tla, ki predstavljajo razvitejši stadij tal na nekarbonatnih kamninah. So globoka, srednje globoka ali plitva tla, ki pa so izprana, zakisana, mineralno siromašna in biološko malo aktivna. Slabša rodovitnost tal se pojavlja predvsem na grebenih in strmejših prisojnih pobočjih. V depresijah so prisotna tudi plitva tla na debelejših plasteh zgoščene gline, ki zaradi svoje neprepustnosti za vodo, povzročajo zastoj padavinske vode in zamočvirjanje tal (pseudooglejena tla).

Podnebne razmere

Obravnavano območje ima prehodno podnebje s celinskim vplivom in s prevlado jugozahodnih vetrov. Povprečna letna temperatura je 9°C, januarja -2°C, julija pa 19,1°C. Največ padavin je v juniju – 127 mm, najmanj pa v marcu – 52 mm. Zaradi lege v kotlini prihaja do toplotnega obrata in pojava toplotnega otoka, kar skupaj z industrijskimi emisijami in emisijami kurišč, povzroča močno onesnaženje bivalnega okolja. V letu je okoli 124 dni megla, zlasti pozimi, ko je polovica dni brez vetra. Megla sega do nadmorske višine 300 – 600 m in skupaj z industrijo povzroča močno onesnaženje zraka.

Hidrografija

V akumulacijskem jezeru za pregrado se zbirajo in zadržujejo padavinske vode z 12,6 km² velikega predela povodja Koprivnice. Na stanje oziroma vodni režim jezera pomembno vplivajo razmere in dogajanja na celotnem prispevnem območju. Večji del tega območja se razteza severno in severozahodno od jezera ter zajema naselja Loče, Brezova, Šmartno v Rožni dolini, Otemna, Jezerce, Rožni Vrh, Pepelno in Rupe ter nekaj manjših zaselkov z manj kot 100 prebivalci.

Na *Karti hidrografije (stran 65)* so prikazani glavni pritoki jezera. In sicer Koprivnica, Loka ter potok brez imena, ki priteka v jezero na vzhodu z območja severovzhod – Konjsko.

Največji pritok jezera je Koprivnica, ki se vanj izliva na zahodnem kraku ter prispeva večino vode jezera. Potok Loka se izliva v jezero v zalivu pod Spodnjo Brezovo. Poleg navedenih potokov se v jezero izliva še več občasnih potokov. Vendar zaradi majhnega zaledja in občasnega hudourniškega značaja, za vodno bilanco jezera niso pomembni.

Kakovost voda

Kakovost voda nam pove, kako čiste ali onesnažene so naše vode in s tem določa njihovo namembnost oziroma uporabnost.

Prve raziskave vod Šmartinskega jezera so bile opravljene že v letih 1972 in 1973. In sicer, limnološke raziskave na podlagi katerih je bilo ugotovljeno, da je jezero tipično dimiktično z značilno poletno in zimsko slojevitostjo. Opravljene so bile fizikalno – kemijske, biološke in bakteriološke meritve. Ugotovljeno je bilo, da je jezero sicer še zadovoljive kakovosti, vendar se procesi eutrofizacije stopnjujejo. Eutrofizacija je proces, pri katerem v vodnem telesu narašča količina organskih in anorganskih snovi. Vzroki za eutrofizacijo so lahko naravni ali umetni. Proces pospešijo zlasti visoke koncentracije dušika in fosforja. Z naraščanjem hranilnih snovi se v jezeru povečuje biomasa ter spreminja vrstni sestav. Jezero je bilo uvrščeno v beta – mezosaprobno stopnjo onesnaženja ali drugi kakovostni razred. V teh letih se je kakovost vode poslabšala. Zavod za zdravstveno varstvo Celje (2003) ocenjuje „ob upoštevanju veljavnih predpisov“ preiskane vzorce kopalne vode kot higiensko ustrezne. Vodo bi ocenili kot primerno za kopanje, vendar pa odvzemno mesto ne ustreza pogojem za urejeno naravno kopališče. Uvrstitev umetnih zadrževalnikov v trofično kategorijo po OECD-kriterijih (Agencija RS za okolje: Monitoring iz leta 2003) kaže, da je jezero eutrofno, samo fosfor je v oligotrofni stopnji.

Po konzultaciji strokovnjaka mag. Thomasa FRIEDLA (Kärntner Institut für Seenforschung/Koroški institut za raziskovanje jezer) se je pozornost pri iskanju vzrokov za slabo vodno kvaliteto Šmartinskega jezera usmerila v sestavo ribjega staleža. Kot posebno problematična vrsta se je na podlagi koroških izkušenj izkazal krap beli amur, ki je kot

rastlinojedec zdecimiral vodne rastline očitno tako močno, da je ekološko ravnotežje hudo prizadeto. Prehrabena veriga od hranilnih snovi – planktona/vodnih rastlin – rastlinojedcev – do mesojedcev je prekinjena in hranilne snovi v vodi se ne presnavljajo več v zadostni meri. To tezo potrjujejo podatki »Ribiške družine Celje«.

Ukrepi za izboljšanje stanje kakovosti:

- izloviti ribo Beli Amur, ki je merodajni vzrok za evtrofiranje jezera,
- izboljšanje razmer na izpustnem objektu in izvajanje pravilne in kontrolirane regulacije iztoka,
- izvajanje ukrepov za preprečitev ali omejitev na minimum izliva onesnaženih vod iz zaledja v jezero,
- nujno je poznati dotok in izpustne količine, ter tako regulirati in zasledovati iztok hranilnih snovi iz jezera in s tem stopnjo evtrofizikacije,

Stanje jezera do leta 2006 ni izboljšalo in je zaskrbljujoče. Nujno bi bilo potrebno izvesti ukrepe za izboljšanje v drugi kakovostni razred, ker vode v 3. kakovostnem razredu za rekreativne namene niso več uporabne. Smiselni začetni pristop bi bil ulov ribe vrste Beli Amur, analiza celotnega prispevnega območja jezera. V prvem koraku pa bi se morali posvetiti ekološki ozaveščenosti okoliškega, pretežno agrarnega, prebivalstva.

Gozdni prostor

Leta 1997 je Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Celje, za območje Šmartinskega jezera izdelal strokovne podlage, Omejitve in pogoji za varstvo in posege v gozdni prostor. Študija opredeljuje gozdni prostor na širšem območju Šmartinskega jezera. Na osnovi stanja, pomena in funkcij gozdov, so bila določena območja z omejitvami pri gospodarjenju z gozdom ter pri posegih v gozdni prostor.

Glede na pomen in omejitve pri gospodarjenju in posegih, je gozdni prostor, razdeljen v dve kategoriji (*karta Naravovarstvene smernice in gozdovi po namenu, stran 69*):

- gozdovi s posebnim pomenom, ki so razdeljeni na ožji in širši pas (posebni gozdni ekosistemi) in
- gospodarski gozdovi.

Gozdovi s posebnim namenom gozdovi, ki imajo izjemo poudarjene ekološke in/ali socialne funkcije. Gospodarjenje v njih je prilagojeno s predpisanim varstvenim režimom (Zakon o gozdovih, Ur. l. RS 30/93, 44. člen). Na območju Šmartinskega jezera so kot gozdovi s posebnim namenom opredeljeni tisti v katerih so na prvi stopnji poudarjene rekreacijska, estetska, biotopska in varovalna funkcija. Sem spadajo gozdne površine, ki ležijo neposredno v bližini jezera : nad pregrado, na južni obali jezera, na območju Šmonovega hriba, Ribiškega kota Gorice in Gresovja ter pas gozda ob severozahodni obali jezera. Poudarek je na rekreacijski, estetski in varovalni funkciji. Ter gozdne združbe na južnem obrobju jezera, na območju Dobrove in Prekorij, ki s samim jezerom nimajo neposredne povezave, vendar so pa zaradi poudarjene rekreacijske in klimatske funkcije, sestavni del zelenega pasu Celja.

Gospodarski gozdovi se nahajajo na severnem in vzhodnem obrobju jezera. Tako kot vsi gozdovi, tudi ti opravljajo nekatere ekološke in socialne funkcije. Poleg splošnega vpliva na stabilnost okoliške krajine, opravljajo predvsem lesno proizvodno funkcijo. Nahajajo se na območju Runtol, Lešja, Brezove in Slatine.

Vodna flora in favna

Z nastankom približno 113 ha zaprtega vodnega sistema so se bistveno spremenili biotični in abiotični dejavniki, ki so pogojevali spremembo vodne flore in favne. Obrežno vegetacijo sestavljajo v največji meri vrbe, vodna perunika, različne šaše in ločke, gozdni sitec, v manjši meri pa širokolistni rogoz in trst. Redkost obrežnih rastlin, predvsem rogoza in trsta, se kaže tudi v ptičjem svetu, saj gnezdi na jezeru le ena vrsta ptic. To je raca mlakarica, ki je pri nas najpogostejša. Na jezeru lahko opazimo tudi različne vrste rac, ponirke, galebe ter ostale pobrežnike. Pri pregledu ptic, ki gnezdi ob Šmartinskem jezeru in so ogrožene v slovenskem ali evropskem merilu, ni nobena od desetih ogroženih vrst omejena na samo jezero, ampak živi v njenem zaledju, kar nam dokazuje, da je okolica Šmartinskega jezera dobro ohranjena kulturna krajina.

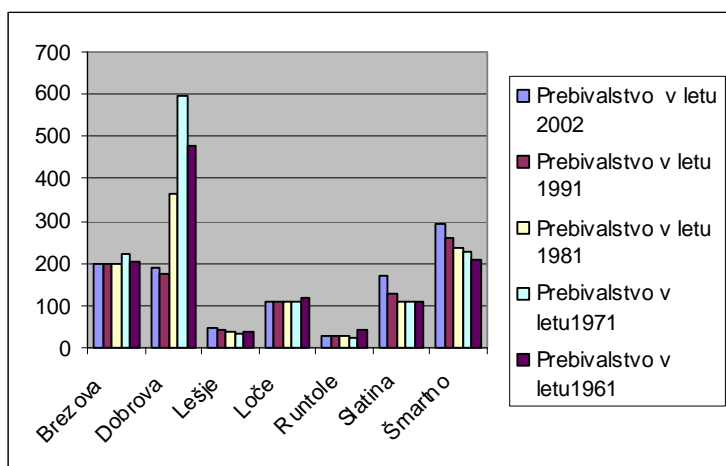
Na jezeru in okolici sodi med dokaj pogoste vrste tudi smjad, kune, netopirji in vedno redkejši jež. Pestrost vodne favne Šmartinskega jezera s pritoki in njihova populacija sta se skozi čas stalno spreminjali. Ribiška družina Celje je začela intenzivno vlagati ribe tekočih in stoječih voda, žal med temi tudi nekatere alohtone vrste. Jezero s svojimi pritoki tako naseljuje 24 vrst rib, 2 vrsti rakov, 1 vrsta žab in 2 vrsti školjk. Ker gre pri jezeru za nadomestni biotop, ekološka amplituda še ni zaključena in bo tudi v prihodnje nujna umetna uravnava posameznih vrst ter populacije rib. Turistični ribolov spada med najbolj pomembne športno-rekreacijske dejavnosti, vendar je za razvoj te dejavnosti potrebna prisotnost ihtiološke stroke in razumevanje ekološke občutljivosti vodnega in obvodnega prostora.

6.2 Sociodemografske značilnosti

Sociodemografske značilnosti so pomemben faktor urejanja prostora, saj so pokazatelj stanja in razvoja v obravnavani strukturi : število in gostota prebivalstva, ter vrste in vzrok migracij.

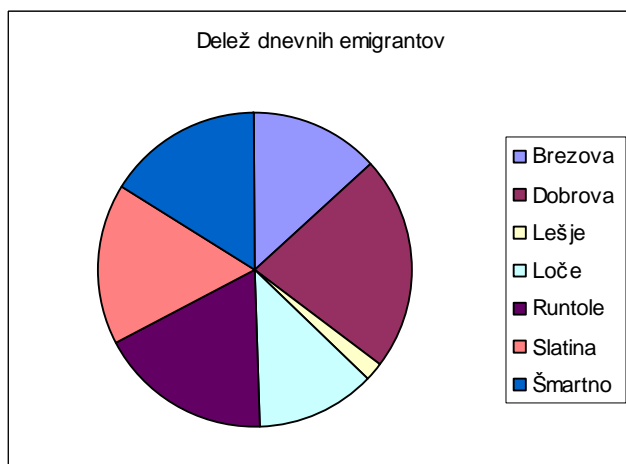
Prebivalstvo in delovna aktivnost

Na obravnavanem območju ležijo naselja z manjšim številom prebivalcev (od 29 – 294 prebivalcev – Grafikon 3). Največje med njimi je zaselek Šmartno v Rožni dolini, ki predstavlja vaško središče ob cerkvi Sv. Martina, s sedežem Krajevne skupnosti, trgovino mešanega blaga, gostilno in turistično kmetijo. Najmanj prebivalcev ima poleg naselja Lešje (49 prebivalcev) še zaselek Runtule (29 prebivalcev).

Grafikon 2: Gibanje števila prebivalstva od leta 1961 do leta 2002, (vir: Statistični urad RS, popis prebivalstva 2002 in Krajevni leksikon, 1995).

Prevladujejo predvsem dnevne migracije (dnevno odhajanje na delo) v bližnja zaposlitvena središča (Celje, Vojnik). V grafikonu 4, so prikazani deleži dnevnih emigrantov v posameznih naseljih. Najvišji delež ima naselje Dobrova. Gre za najbolj urbaniziran del obravnavanega območja. Dnevne migracije potekajo večinoma v bližnje mesto Celje. Zaradi ugodne prometne lege, bližina avtoceste Maribor – Ljubljana, so prisotne tudi nekatere migracije v Ljubljano in Maribor. Pri naseljih Šmartno, Brezova, Slatina in Runtule so prisotne poleg dnevnih migracij v mesto Celje, še v sosednjo občino Vojnik. Občina Vojnik, ki je do leta 1994 spadala pod občino Celje, ponuja številne zaposlitvene možnosti, poudarek na terciarnem (trgovina, storitvene dejavnosti) in kvartarnem sektorju (zdravstvo, šolstvo). Nekoliko nižji delež dnevnih migracij ima naselje Loče, ki ima poleg čistih kmetij tudi razvite privatne storitvene dejavnosti (avtoličarska in avtokleparska dela). Najnižji delež dnevnih migracij ima naselje Lešje, kjer prevladuje starejša demografska slika prebivalstva.

Grafikon 3: Prikaz zaposlenih dnevnih emigrantov za posamezna naselja, vir : Statistični urad RS, popis prebivalstva 2002.

6.3 Antropogene danosti

Antropogene značilnosti so pokazatelji kvalitete ustvarjalnega okolja. Končne analize nam nudijo podatke, na katere smo pozorni pri načrtovanju novih objektov, kompleksov (prostorske, likovne kvalitete in slabosti). To je tisti sklop značilnosti na katere je človek s svojim delovanjem vplival in preoblikoval podobo naravne krajine ter iz nje ustvaril kulturno krajino.

Kmetijski prostor

Kmetijski prostor je opredeljen kot prostor s trajno varovano funkcijo kmetijske predelave, ki se na podlagi naravnih lastnosti, lege oblike in velikosti delijo na :

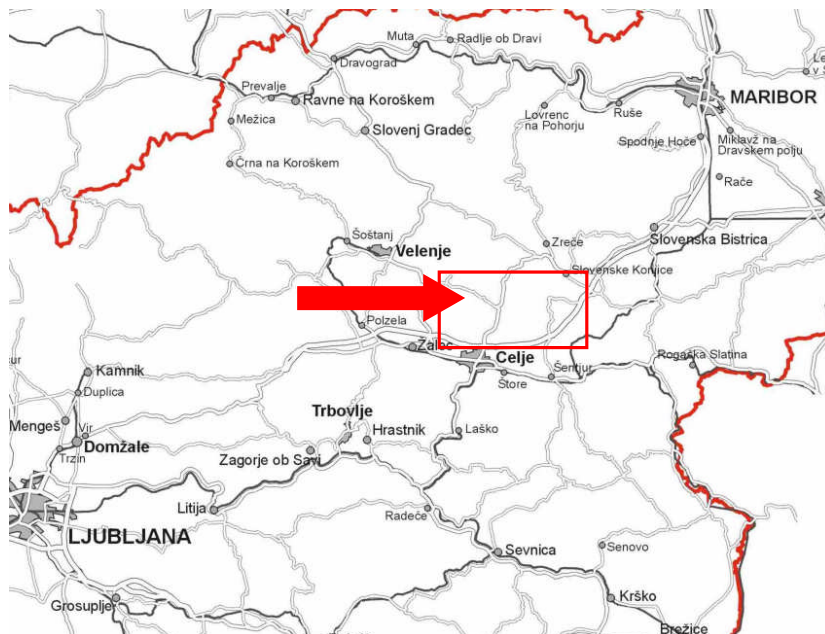
- najboljša kmetijska zemljišča (kmetijska zemljišča 1.območja), ki so najbolj primerna za kmetijsko obdelavo,
- druga kmetijska zemljišča (kmetijska zemljišča 2.območja), ki so manj primerna za kmetijsko obdelavo.

Tako kot tudi že pred nastankom jezera na tem območju ostaja prvobitna dejavnost kmetijstvo. Kmetijske obdelovalne površine segajo tudi do roba jezera in so srednje dobro obdelane s povprečnimi pridelki na enoto površine. Na večjih območjih brežine niso zavarovane, prisotna je erozija. Kmetijska proizvodnja je usmerjena v živinorejo (govedoreja, prašičereja) s pridelavo krme na travnikih in njivskih površinah. Pogosta je pridelava koruze, žita, krompirja in krmilne pese. Prisotno je tudi sadjarstvo in vinogradništvo, predvsem na prisojnih legah, na severni strani območja.

Kmetijska zemljišča na območju naselij Šmartno v Rožni dolini, Brezova in Loče so na nekarbonatnih kamninah, ki se nadaljujejo v serijo psevdoglejnih tal do jezera. Prevladujejo kvalitetne njive in travniki na rahlo valovitem terenu. Na celotnem območju so prisotni intenzivni in ekstenzivni nasadi ter tudi na izrazito prisojnih legah, vinogradi. Zemljišča so opredeljena kot kmetijska zemljišča 1. in 2. območja. Območje južno, preko zaliva Loč, se prepleta območje tal na ilovicah in glinah, kot dokaj kvalitetna oglejena tla s travinjem 3. razreda, z rahlo razgibanim terenom in njivami 3. razreda, ki se nadaljujejo v nekoliko višje lege gozdnih površin. Jugovzhodno ob Šmartinskem jezeru, območje Runtol, prevladujejo kmetijska zemljišča 1. razreda. Konfiguracija terena omogoča intenzivne nasade sadja. Južno od jezera, območje Dobrove do naselja Nove vasi, prevladujejo travnati in njivski nasadi. Čiste kmetijske proizvodnje na tem delu območja ni. Večinoma so polkmetje.

Prometna infrastruktura

Glede dostopnosti in povezanosti posameznih naselij s širšim okoljem lahko rečemo, da gre za razvejano in množično cestno omrežje. V bližini se nahajata državni cesti kategorije avtocesta in regionalna cesta II. reda. Območje se nahaja v neposredni bližini (približna razdalja je 2 km) dveh priključkov na avtocesto A1 Ljubljana – Maribor. Odcep Celje – Zahod, je pomemben za naselja v severnem in vzhodnem delu območju (Šmartno, Slatina) in odcep Celje, ki je primeren za naselja v južnem in zahodnem delu območja (Dobrova, Loče). Regionalna cesta, ki poteka iz središča mesta Celje proti Vojniku, je namenjena povezovanju pomembnih središč v občini Celje s sosednjo občino Vojnik in v nadaljevanju z občinama Dobrna, Slovenske Konjice ter navezovanju na avtocesto.

**Slika 12: Karta prikaza prometne opremljenosti za širše območje, M 1 : 750 000,
vir: <http://www.zrc-sazu.si/moa/images/Slovenia2.jpg>.**

Prisotnost cestnega transporta višje kategorije je za obravnavano območje zelo pomembno. Prednosti so predvsem v dostopnosti in večji prepoznavnosti območja. *Karta Analiza prometne ureditve (stran 77)* nam prikazuje cestno omrežje za obravnavana naselja. Gre za dokaj razvejano cestno infrastrukturo, kjer so prisotne lokalne ceste, ki povezujejo naselja znotraj same občine Celje in z naselji sosednje občine Vojnik, ter v večji meri druge nekatégorizirane ceste. Dostop do območja jezera je zadovoljiv z vseh smeri. Skoraj vse lokacije, so dostopne z osebnimi avtomobili. Večinoma gre za asfaltirane površine, poleg površin z gramoznim ustrojem. Z južne smeri je možen

dostop z lokalno cesto Celje – Dobrova, z vzhodne smeri po lokalni cesti Škofja vas - Prekorje – Runtule ter dostop z lokalno cesto Vojnik – Šmartno, s posameznimi odcepi v naseljih Lešje, Brezova in Loče. Prometna opremljenost območja severno od jezera je dokaj zadovoljiva. Cestno omrežje je enakomerno razvejano, kjer so pa vozišča v večini primerov dotrajana, z neurejenimi bankinami, predvsem v smeri Šmartno – Vojnik, ter odcep Brezova – Ribiški kot. V letu 2005 je bilo asfaltirana povezava Šmartno – Loče, kar daje velik pomen za povezavo samega centralnega dela kraja z območji ob jezeru in s samim mestom Celje.

Prometno omrežje sestavljajo občinske (lokalne) ceste, javne poti in gospodarske ter druge nekategorizirane ceste (gramozni ustroj, kolovoz in pešpot). Kolesarskih poti na tem območju ni. Čeprav je bil že leta 2001 izdelan lokacijski načrt za kolesarsko stezo Nova vas – Šmartinsko jezero. Povezava naselbinskih omrežij, glede na javni potniški promet (avtobusni, taxi službe...) je dokaj zadovoljiva. Avtobusna postajališča so povsod, razen v naseljih Lešje in Runtule. Omejitve so v povezavi Šmartno – Vojnik, kjer javnega prometa ni, razen avtobus za prevoz šolarjev ter redke avtobusne povezave Šmartno – Celje.

Poseben problem predstavlja, poleg neurejenih, dotrajanih in cest z gramoznim ustrojem, oskrba za mirujoč promet. Razlog je v neurejenih ter nezadostnem številu parkirnih prostorov.

Slika 13: Tabla možnih dostopov za območje jezera na pregradi.

Komunalna in ostala infrastruktura

Na celotnem prispevnem območju Šmartinskega jezera živi približno 1100 prebivalcev v 234 gospodinjstvih, ki so v večini primerov mešana, saj je le cca. 30 čistih kmečkih gospodinjstev. Na prispevnem območju ni industrije. Prisotne so storitvene servisne dejavnosti privatnega sektorja (gostilne, trgovine, avtokleparske in avtoličarske delavnice). Te dejavnosti v glavnem nimajo tehnoloških odpadnih voda ali pa so le-te po sestavi podobne komunalni odpadnim vodam (gostilne). Največji vir onesnaženja predstavljajo predvsem komunalne odplake, ki se preko greznic ali kar direktno izlivajo v površinske odvodnike (jarki, potoki). Velik vir onesnaženja so tudi neurejena gnojišča in nepravilno gnojenje kmetijskih površin ter uporaba umetnih gnojil in škropiv. Nobeno od naselij na tem območju nima urejenega javnega kanalizacijskega sistema.

Na direktnem prispevnem območju, ki neposredno gravitira v jezero, brez prispevnega območja pritokov (Koprivnica, Loka in ostali pritoki), ležijo štiri naselja: Brezova, Lešje, Loče in Runtule. Ta del predstavlja 45 % celotnega onesnaženja jezera, saj v večini nimajo rešenega zbiranja, odvajanja in čiščenja odplak.

Institut za ekološki inženiring (idejni koncept, Maribor 2002) je po naročilu Mestne občine izdelal projekt za »Zbiranje in odvajanje odpadnih voda na območju Šmartinskega jezera«. Po načrtu bo projekt izveden v letih 2007 – 2013. Učinke projekta na kvaliteto vode Šmartinskega jezera je sicer treba oceniti pozitivno, a zaradi multikavzalnosti ekoloških procesov čiščenje odplak samo v tem primeru ne bo merodajno. Na vsak način pa so javne naprave za zbiranje, odvajanje in čiščenje odplak neizogiben pogoj za razvoj novih turističnih centrov.

Karta Opremljenost z infrastrukturo (stran 79) prikazuje vodovodno napeljavo, kanalizacijsko omrežje in elektrovođe s postajami nizke in visoke napetosti na obravnavanem območju.

Namembnost objektov

Karta Namembnost objektov (stran 83) nam prikazuje za kakšne namene se uporabljajo objekti na obravnavanem območju. Samo v naselju Šmartno v Rožni dolini, ki predstavlja župnijsko središče, so prisotni objekti javnega značaja (cerkev, sedež krajevne skupnosti, gasilski dom, pošta, ipd.). Medtem ko v ostalih naseljih prevladujejo stanovanjski in gospodarski objekti. Redki so objekti, ki so namenjeni opravljanju storitvene dejavnosti. Prevladujejo stanovanjski objekti. V Šmartnem in Dobrovi gre za tip individualnih stanovanjskih hiš, novejše gradnje (od leta 1980 dalje) V ostalih naseljih pa so v večji meri prisotni še starejši stanovanjski objekti, ki pa so adaptirani in primerni za bivanjsko funkcijo. Naselje Šmartno ima največje število pozidanih stavb s stanovanji, sledita mu naselji Slatina in Dobrova, ki meji na urbani del mesta Celja. Dobrova ima glede na število stavb, največje število stanovanj. Naselje Lešje ima najmanjšo površino, vendar ima glede na bolj agraren del območja Runtule, večje število stavb s stanovanji. Stavbe so v večini primerov prosto stoječe enodružinske hiše.

Gospodarska poslopja skupaj s stanovanjskim objektom in pomožnim gospodarskim objektom, ustvarjajo kmečka gospodarstva. Pomožni gospodarski objekti (garaže, drvarnice, ipd.) so prisotni povsod. Razlika je le v tem, da je v ruralnem delu območja prisotnih večje število kozolcev in drvarnic v manj ruralnih naseljih, Slatina in Dobrova pa imajo večje število vrtnih lop in garaž.

Objekti obrtne dejavnosti so prisotni v majhnem številu. Nahajajo se v središču naselja Šmartno (trgovina, gostilna), v Spodnji Brezovi, Ločah in Lešju (gostinska ponudba in avtokleparska delavnica) v Slatini (kamnoseštvo in šiviljstvo) ter v Dobrovi (trgovina in gostilna).

Število vikendov je na celotnem območju zelo malo. V preteklosti jih je bilo več. Zdaj so na tem mestu stanovanjski objekti. Prevladujejo prikolice, ki jih nadomeščajo. Izjema je naselje Slatina, ki ima še sedaj večje število počtniških hišic, večinoma v lasti tistih, ki imajo sorodne vezi z domačini ali pa so lastniki prebivalci iz urbanega dela občine Celje.

Morfološka analiza

Glede na pretežno sestavo prebivalstva uvrščamo območje med podeželska (agrarna) naselja. Glede na razporeditev stavb v območju, sodijo vse vasi v tip gručastih naselij, ki so se razvila ob komunikacijah. To pomeni, da so hiše glede na vaške ceste in poti postavljene brez pravila, pa

tudi mreža poti je nepravilna. Tak tloris je odraz spontanega razvoja vasi vzdolž vaških komunikacij, vendar tako, da so bila kvalitetna kmetijska zemljišča kar najmanj prizadeta. Osnovo za klasifikacijo naselij predstavlja morfološka tipologija. Klasifikacija naselij, ki je prikazana na *karti Morfološka analiza (stran 85)*, temelji na velikosti naselij in položaju objektov napram sosednjim in napram prometnici. Prevladuje tip razpršene gradnje samostojnih domačij in stanovanjskih objektov. Ločimo:

- A. Razpršena gradnja (prostostoječi stanovanjski objekti).
- B. Razpršena gradnja (samostojne kmetije).
- C. Razloženo naselje.
- D. Obcestna gradnja.
- E. Strnjena naselja.

6.4 Socioekonomske značilnosti in danosti prostora

Socioekonomske značilnosti prikazujejo pogoje življenja, glede na stopnjo razvitosti gospodarstva. So pokazatelj stanja v kmetijstvu, industriji, proizvodnji in obrti ter uslužnostnih dejavnostih kot tudi v dopolnilnih – posebnih storitvah.

Naselje	Delež				
	aktivnega prebivalstva	primarnem	sekundarnem	terciarnem	kvartarnem
Brezova	53.7	40.2	37.3	18.6	3.9
Dobrova	39.4	4.5	50.7	31.3	13.4
Lešje	40.5	11.8	64.7	17	5.9
Loče	56.6	38.3	38.3	16.7	6.7
Runtule	28.6	0	50	37.5	12.5
Šmartno	51.4	25.8	40.2	16.7	17.4

Preglednica 1¹: Preglednica prikaza aktivnega prebivalstva, zaposlenih v posameznih sektorjih ter delež dnevni emigrantov, vir: Popis prebivalstva, 2002.

^{1 1} Ker podatkov o aktivnem prebivalstvu po standardni klasifikaciji (SKD) ni na voljo po naseljih, prikazujemo podatke o aktivnem prebivalstvu iz popisa 2001. Popis prebivalstva zajema aktivno prebivalstvo sicer v celoti, vendar je po sektorjih razdeljeno po enotni klasifikaciji dejavnosti (EKD), ki se več ne uporablja.

Iz Preglednice 1 je razvidno, da imajo naselja Brezova, Loče in Šmartno delež aktivnega prebivalstva, ki presega 50 odstotkov. Najmanjši delež je v naselju Runtule, kjer prevladujejo starejša starostne skupine. K neaktivnemu prebivalstvu pa poleg upokojencev prištevamo tudi otroke, učence, dijake in študente in ostalo neaktivno prebivalstvo. Najvišji delež otrok je v Šmartnem v Rožni dolini.

Glede zaposlenosti v posameznih sektorjih opazimo, da so deleži zaposlenih tako v primarnem (kmetijstvo, gozdarstvo) kot sekundarnem (industrija, gradbeništvo, obrt) sektorju enakomerno porazdeljeni. Razen v Runtulah, kjer je visok delež zaposlenih v sekundarnem in terciarnem sektorju, ter tudi glede na ostala naselja, v kvartarnem sektorju. V primarnem sektorju ni zaposlenega nikogar. Največji delež zaposlenih v kvartarnem sektorju ima naselje Šmartno (17.4%). V tem sektorju so v ostalih naseljih izredno nizki deleži, kar pa je pokazatelj nizke izobrazbene strukture.

6.5 Naravovarstvene smernice

Karta Naravovarstvene smernice in gozdovi po namenu (stran 69) prikazuje, da so naravne in kulturne prvine pogostejše v severnem, severozahodnem in severovzhodnem predelu jezera. Zlasti gre za večje število naselbinskih in stavbnih elementov, ki jih zaradi ohranjenosti vrednotimo za naravno dediščino. Nasploh pa celotno območje kaže na koncentracijo krajinskih vrednosti zlasti ob vodnem robu, gozdni robovi in razčlenjena obalna črta. Kvalitetne krajinske in spomeniške prvine so manj zastopane na južni strani jezera, zaradi bližine dovozne ceste iz smeri Celja.

Območje kulturne dediščine

Po spomeniških kriterijih ima vrednost naselbinskega spomenika naselje Loče. Slemenski tip grajene naselbinske strukture s pripadajočimi odprtimi površinami in gručastimi posamičnimi kmetijami v okolici, ima kvalitetno prostorsko zgradbo in kvalitetno starejšo arhitekturo.

Na obravnavanem območju stoji večje število etnoloških objektov – kozolci, gospodarska poslopja, kašče in stanovanjske hiše. Še posebej zanimiva je hiša, ki leži ob lokalni cesti Šmartno – Vojnik, v naselju Brezova. Gre za spomeniško zavarovan objekt, ki je star približno 300 let, slamnato krit in z lesenim ohišjem.

Slika 14: Eden izmed najbolj ohranjenih spomeniško zavarovanih objektov.

Območje naravne dediščine

- Jezerski pritoki in iztoki iz jezera

Potoki – Koprivnica na zahodu in potok na severu oziroma severovzhodu, ki se izlivajo v zalive Šmartinskega jezera, so ohranili svoje naravne struge s samoniklo zeliščno, grmovno in drevesno rastjo. V njih oziroma ob njih bivajo ogrožene in zakonsko zavarovane živalske vrste vezane na takšne habitate (potočni piškur, dvoživke ipd.).

- Senožetni visokodebelni sadovnjak v Ločah

Na pobočju pod vasjo Loče je ohranjen proti jugozahodu eksponiran starejši visokodebelni senožetni sadovnjak. Zaradi dosedanje ekstenzivne pridelave hrane in osončenosti, je ostala ta travniška združba pestra s številnimi toplo- in suholjubnimi rastlinskimi vrstami.

6.6 Podrobnejša raba prostora

Karta Analiza rabe prostora (stran 89) prikazuje, da ima območje na obrobju mestne občine Celje, ki meji na skrajnem vzhodnem delu na občino Vojnik, dokaj mešano rabo zemljišč. Najbolj pogosti so travniški predeli, ki se prepletajo s posameznimi njivami. Večjih njivskih sestojev ni prisotnih.

Trajni nasadi so redki. Sadno drevje je večinoma v okolici stanovanjskih objektov. Večja nasada sta v Brezovi in v Ločah. Vinogradi so v večji meri prisotni v Runtulah, Slatini in Šmartnem. Dokaj visoka poraščenost območja je tudi z gozdovi, ki dajejo prostoru največji pečat.

V ožji okolici Šmartinskega jezera so gozdovi posebnega pomena lokalnega značaja. Večinoma so mešani lesnoproizvodni. Grmičevje se pojavlja ob obali jezera ter ob vodnih površinah potokov. Posebne prometne površine skoraj ni. Parkirni prostori se v manjših površinah pojavljajo v bližini javnih in storitvenih objektov.

Slika 15: Tipična pokrajina med naseljema Dobrova in Runtule.

6.7 Prostorski akti za urejanje območja Šmartinskega jezera z zaledjem

V največjem obsegu je bila leta 1998 izdelana **krajinska zasnova za območje Šmartinskega jezera**. Meja ureditvenega območja je definirana z vododelnico, z lokalnimi cestami ter s celimi območji gozdov. Na vzhodnem, južnem in delno zahodnem delu območja obravnave pokriva vplivno območje Šmartinskega jezera vododelnica, na severnem območju, kjer vododelnica poteka nekaj kilometrov stran po grebenih, pa se meja obravnave stikuje z lokalno cesto. Meja območja obravnave vključuje tudi del občine Vojnik (Lešje). Na severu poteka po lokalni cesti Šmartno v Rožni dolini – Vojnik, do točke, kjer cesto preseka vododelnica, na vzhodu poteka po grebenih, kjer v območju Runtul zaobseže območje dela gozdov, ki je najbolj ranljiv. Na južni strani poteka v območju Runtol po gozdni cesti do Zg. Dobrove do lokalne ceste do strnjenege dela Zg. Dobrove ter na zahodu zaobseže celotno naselje Zg. Dobrove in nato poteka po grebenu hriba vse do lokalne ceste Šmartno v Rožni dolini – Vojnik. Velikost obravnavanega območja meri 480 ha 4272 m². Funkcija območja ima dva vidika: varstvo okolja in razvoj. V okviru varstva okolja (vode, GZL – gozdovi s posebnim namenom lokalnega pomena – zaščitna funkcija, naravna dediščina, kulturna dediščina) so upoštevani vsi varstveni vidiki

V septembru 2001 so bile izdelane **strokovne podlage za pešpot od cerkve Sv. Duha do pregrade Šmartinskega jezera**. Septembra 2002 sta bila izdelana **ureditveni načrti za območje pri pregradi**, za **območje Muzelj**, ki leži nasproti pregrade ter za **območje Ribiški kot**. Februarja 2005 so bili dokončani PUP - i za območje krajinske zasnove Šmartinsko jezero (Ul. RS št. 38/05). In sicer **podrobnejša ureditvena situacija, v merilu 1 : 2000, za območja Loče, Runtule, Brezova vzhod in zahod ter Zgornja Dobrova**. S PUP- om so podane smernice za urejanje gozdnih površin, upravljanje z vodami, varstvo kulturne dediščine, varstvo narave ter usmeritve za prostorske ureditve. Navedena so tudi območja rekreacije:

- Pešpot okoli jezera
- Ribiški kot
- Runtule pri Gradu
- Pregrada vzhod in območje rekreacije – avtokamp, prikolice.

V letu 2005 je Mestna občina Celje v sodelovanju z avstrijskim podjetjem Geoss iz Celovca pripravila projekt ureditve za območje Šmartinskega jezera, ki je bil januarja 2006 s strani mestnega sveta tudi sprejet. Sedaj so na Vlado RS naslovili vlogo za državni lokacijski načrt, kar bi bila najhitrejša in najlažja pot za pripravo dokumentacije.

6.8 Vizualno – ambientalna analiza

Faza vidne inventarizacije in analize vsebuje vse ključne elemente našega odnosa do krajine. V ambientalno valorizacijo zato vključimo zlasti tiste prvine, kjer se prepletajo vidno – perceptivne, pomenske, simbolne, tradicionalne vrednote, kolektivna mentalna slika, ipd. Pri vidni inventarizaciji moramo čimbolj zasledovati celovitost kompozicije ambientov in vedut. In to še toliko bolj, če je motiv pogojen s kmetijskim prostorom, z določili spomeniškega varstva, s spoznanji varstva narave, itd. (Pogačnik, Prelovšek, 1987).

Območje Šmartinskega jezera ima izredno visoko krajinsko vrednost. Srečamo se tako s kontrastom dveh krajinskih tipov – gričevnat svet in vodna krajina, z značilno razporeditvijo gozdne vegetacije ob jezeru, z razgibano obalo ter ob obali, z ohranjenimi tradicionalnimi poselitvenimi in obdelovalnimi vzorci. *Karta Vizualna analiza (stran 95)* prikazuje vse vidne robove (gozdne, reliefne, robovi pozidave), pozitivne in negativne vidne poudarke, vedute, poglede in poti, ki so na tem območju najbolj prijazne oziroma ugodne. Najbolj pogosto so zastopani vegetacijski, gozdni robovi. Označeni so samo tisti gozdni robovi, ki so izraziti in trdno definirajo vizualne celote – vodno pokrajino in domačije s kmetijskimi zemljišči (njive, travniki). Grajeni robovi so v večji meri kvalitetni. Čeprav se na območju nahajajo tudi barake in prikolice, ki pa vidno degradirajo te robove. Predlagana rešitev je rušenje objekta oziroma njihova odstranitev. Reliefni robovi so ločeni glede na njihovo vidnost iz različnih razdalj. Za najširši prostor so pomembni makro – robovi. Pogled na Kamniško – Savinjske Alpe, preko naselja Liboj, kjer sta vidna Mrzlica (1122 m) in Kum (1220 m) ter vse do planine Menine (1508 m) in Pohorje, ki je dobro opazen iz območja Pregrada. Lokalnega pomena iz bližnjih vizur so pomembni mezo – reliefni robovi. V severovzhodni smeri proti Pohorju je viden Paški Kozjak (1273 m), ki leži nad občino Dobrno in meji na občino Velenje in Konjiška gora (1022 m), ki se razlega med občinama Vojnik in Slovenske Konjice. Območje je izredno izpostavljeno mikro – reliefnim robovom, ki so pomembni za mikroambient. V smeri proti Celju se nam razprostira obsežen pogled nad mestom Celje, Celjskim

gradom vse do hribovitega dela laške občine in v nadaljevanju do Bohorja (1023 m). V smeri proti žalski občini sega razgled vse od Tolstega vrha (834 m) do pogorja Šentjungert, z najvišjim vrhom Kunigunda (569 m) - hrib nad Šmartnem v Rožni dolini, ki meji z občino Žalec. Vedute in smeri gledanja so predvsem izrazite v smeri proti mestu Celje – Malič. Vidni poudarki so sestavni del vedut. Kot ugodni vidni poudarki so označeni vrhovi okoliških hribov. Vidna vozlišča so križišča, stičišča poti, ki so pomembne v prostoru za orientacijo. Pomembnejša vozlišča so v naselju Dobrova, za smeri Celje in Runtule, v naselju Lešje, za smeri Prekorje in Brezova ter na lokalni cesti Loče – Šmartno, odcep Šmartno. Prisotni so tudi kvalitetni vidni ambienti – kmetijski prostori, omejeni z gozdnim robom, v nasprotju s skrajno neugodno površino na manjšem območju – odlagališče odpadkov pri domačiji Agič. Predlog za rešitev - vizualna sanacija z zasaditvijo goste, visoke vegetacije.

V kategorijo vizualne analize sodijo tudi poti. Označene so poti, ki so ugodne, polne vidnih doživetij ter pešpoti, ki so pomembne za kvalitetno doživljanje prostora. Gozdne ceste so na tem območju številne, sicer prijetne, vendar slabo, ali sploh ne, označene. Sprehod okoli jezera bi bil mnogo prijetnejši, če bi bile urejene steze za sprehajalce, ki jih na tem območju ne manjka. Vendar kljub neurejenim sprehajalnim površinam in dokaj dotrajanemu vozišču na vseh dovozih do jezera, jezero s svojo okolico, daje toliko lepih pogledov v naravo, da so prej navedene pomanjkljivosti le senca, vendar še vedno nuja za razvoj turizma. Prijetne gozdne poti so tudi na meji naselja Slatine z naseljem Dobrova. Steze, ki je ponekod tudi označena, se poslužujejo rekreativci iz smeri Lokrovca in nadaljujejo pot skozi Slatino proti jezeru, proti Šmartnemu v Rožni dolini ali nazaj po lokalni cesti proti Celju.

6.8.1 Opis posameznih neustreznih posegov

Pri ogledu celotnega območja jezera z okolico sem naletela na vrsto neustreznih posegov v prostor. Deponije, razne ograje, posegi v priobalno zemljišče, preoblikovanje reliefa, posek gozda, nedovoljene in neustrezne postavitve prikolic, raba neustreznega materiala, neprimerno oblikovanje objektov. Vse to, in še vrsta drugih neprimernih posegov degradira obvodno okolje in privlačnost jezera. Slikovne ponazoritve nekaterih od zgoraj naštetih posegov v prostor:

Vstop iz konca naselja Dobrova na območje pregrada na Šmartinskem jezeru, zaradi neurejenih površin (parkirišče daje videz zapuščenosti območja, uničena javna razsvetljava, ipd) daje obiskovalcu zelo neprijeten prvi vtis.

Slika 16: Neurejeno parkirišče na območju pregrade.

Na obalah jezera, predvsem območje pri Ribiškem kotu, se pojavlja čedalje več postavljenih prikolic, ki kvarijo videz obvodne pokrajine. Lastniki teh prikolic so v večini primerov sorodniki ali prijatelji okoliških prebivalcev, ki jim to dopuščajo.

Slika 17: Prikolice na vzhodni obali jezera.

Na turistično najbolj obiskanem predelu jezera, območje pregrada, se že 5 leto nahaja ladja Jezerska kraljica. Ladja ni nikoli zaživela v svoji pravi luči. Neustrezni posegi na tem mestu so predvsem v ureditvi okoli postavljene ladje (razne deponije, ograje, ipd.).

Slika 18: Ladja Jezerska kraljica na Šmartinskem jezeru.

Domačija Agič leži v neposredni bližini Ribiškega kota. Sporno je zemljišče na južni strani, ki se razteza do gozdnega roba. Gre za ogromno odlagališče zemlje in gradbenih odpadkov, večinoma iz občinskih gradbišč. Kljub obvestilom republiški, okoljski, kmetijski in gozdarski inšpekciji, je to odlagališče še vedno na tem mestu.

Slika 19: Odlagališče odpadkov pri domačiji Agič.

6.9 SWOT analiza

Termin SWOT analiza je prišel v uporabo pred približno desetimi leti in to predvsem v zvezi s strateškim planiranjem in pri analizi zunanjih in notranjih dejavnikov. Nastanek in uporaba SWOT analize, ni povsem jasna oziroma ni dokumentirana.

Kratice SWOT je sestavljena iz začetnih črk angleških besed:

- S – strengths (prednosti),
- W – weaknesses (slabosti),
- O – opportunities (priložnosti),
- T – threats (nevarnosti).

Je učinkovit način identificiranja prednosti in slabosti ter analize priložnosti in nevarnosti. S pomočjo analize se lahko osredotočimo na prednostna področja in izkoristimo priložnosti.

Postavke SWOT analize so prikazane v treh sklopih :

- a) prednosti,
- b) slabosti in nevarnosti,
- c) priložnosti.

Pri zaporedju postavk smo stremeli, da smo le-te razvrstili padajoče po pomenu.

Analizirali smo 5 segmentov:

- geografska lega v širšem in ožjem okolju,
- turizem,
- promet,
- kmetijski prostor,
- gozdni prostor.

GEOGRAFSKA LEGA V ŠIRŠEM IN OŽJEM OKOLJU

(+) Prednosti	(-) Slabosti in grožnje
+ ugodna geografska lega tako v širšem kot v ožjem okolju,	- kljub dokaj ugodni geografski legi je slaba prepoznavnost območja v širšem prostoru,
+ naravno,umirjeno in urejeno območje,	- slabo urejena prometna infrastruktura,
+ naravne geografske danosti omogočajo usmerjenost v različne oblike kmetovanja (trajni nasadi, živinoreja).	- zelo slaba turistična ponudba.
(!) Priložnosti	
! ureditev prometne infrastrukture, pomembne predvsem za turizem,	
! vključiti območje jezera v ponudbe okoliških krajev z večjo prepoznavnostjo,	
! priložnost za razvoj in dopolnitev že obstoječih ponudb za razne aktivnosti.	

TURIZEM

(+) Prednosti	(-) Slabosti in grožnje
<p>+ naravni viri omogočajo razvoj različnih oblik turizma (pasivni turizem, kmečki turizem, naravno kopališče,...),</p>	<p>- nepovezanost posameznih turističnih ponudb v celovito turistično ponudbo celotnega območja,</p>
<p>+ podnebne razmere omogočajo pozimi v manjši meri razvoj zimskega turizma, poleti pa številne rekreacijske aktivnosti,</p>	<p>- šibke promocijske aktivnosti (slaba prepoznavnost območja za širšo okolico, kot turistično zanimivo točko),</p>
<p>+ potenciali naravnega okolja in čistega zraka.</p>	<p>- slaba organiziranost lokalnih turističnih ponudnikov.</p>
(!) Priložnosti	
<p>! sodelovanje okoliških prebivalcev v smislu usmerjanja v kmečki turizem ter sodelovanja s planerji območja,</p>	
<p>! neizkoriščen potencial predvsem gozdov v funkciji turizma ter vseh naravnih danosti območja,</p>	
<p>! lokalni turistični ponudniki bi se morali povezati v celovito turistično ponudbo,</p>	

PROMET

(+) Prednosti	(-) Slabosti in grožnje
+ ugodna prometna lega (bližina izvoza avtoceste Ljubljana - Maribor),	- slaba, dodelana prometna infrastruktura na vseh dostopnih mestih,
+ dobra razvitost lokalnega omrežja cest,	- slaba informiranost za obiskovalce glede možnih dostopov,
+ dobra dostopnost do jezera, iz različnih lokacij.	- nerazvita infrastruktura za dodatno turistično ponudbo (kolesarske steze, pešpoti),
(!) Priložnosti	
! izpeljava projekta kolesarske steze Nova vas - Dobrova,	
! v lanskem letu asfaltirana površina omogoča povezavo z naseljem Šmartno v Rožni dolini,	
! naravne danosti omogočajo izpeljave pešpoti.	

KMETIJSKI PROSTOR

(+) Prednosti	(-) Slabosti in grožnje
+ naravna in umirjena slika, predvsem namenjena prebivalcem mesta Celja,	- nizka produktivnost kmetij zaradi razdrobljenosti in majhnosti parcel,
+ ekološka neobremenjenost kmetijskih površin omogoča zdravo pridelavo,	- uporaba zastarele težke mehanizacije ter prekomerne obremenitve s škodljivimi snovmi in vnosom le-teh zaradi gnojenja kmetijskih zemljišč v vodo.
+ relativna bližina trga.	- dokaj neugodna starostna struktura, kar negativno vpliva na prihodnji razvoj,
(!) Priložnosti	
! turizem kot dopolnilna dejavnost : izletniški turizem, kmetije odprtih vrat, turistične kmetije s prenočišči,	
! ekološko kmetovanje predstavlja, glede na vse večjo usmerjenost prebivalcev v zdrav način življenja, velik potencial,	
! potencial v kmetijstvu - ugodne naravne danosti v vinogradništvu	

GOZDOVI

(+) Prednosti	(-) Slabosti in grožnje
+ v krajinskem pogledu predstavlja gozd, s svojo pestrostjo in razporeditvijo, na tem območju poseben kontrast in vrednost,	- lastništvo gozdov je pretežno v zasebni lasti, zato je značilna razdrobljenost gozdne posesti, kar otežuje dolgoročno načrtovanje in gospodarjenje z gozdovi,
+ pozitivna vloga kot prostor za oddih v naravnem okolju,	- slaba negovanost gozdov, številne gozdne poti, ki degradirajo naravo,
+ relativno dobro zdravstveno stanje gozdov.	- slaba lesno proizvodna funkcija, pogosti pojav boleznih gozdov (lubadar).
(!) Priložnosti	
! izgradnja in vzdrževanje gozdu prilagojene rekreacijske infrastrukture,	
! ukrepi za usmeritev in razpršitev obiskovalcev gozdov,	
! prednost ekološki in socialni funkciji pred gospodarskim pomenom.	

IV PREDLOG UREDITVE ZA OBMOČJE ŠMARTINSKEGA JEZERA

7 KONCEPT PROSTORSKE UREDITVE

7.1 Cilji ureditve

Cilj ureditve predstavljenega območja je, poleg primarnega cilja turistične ureditve ožjega prostora okoli jezera, povezati jezero s širšo okolico v enotno turistično infrastrukturo. Namen tega je preusmeritev gradnje večjih, izstopajočih objektov, ki bi degradirali naravno okolje jezera, na večje število turističnih kmetij. Prostor okoli jezera pa urediti z okolju prijaznimi posegi.

Pri izdelavi koncepta je bil glavni poudarek na turistično zelo slabo izkoriščenem prostoru, ki ima vse pogoje, da kot agrarni del na obrobju mesta Celja, postane turistično zanimiva točka, tako za ožji kot za širši prostor. Glavni smernici razvoja, poleg rekreacije in turizma, sta še promet in poselitev.

7.2 Izhodišča posameznih smernic urejanja

Poselitev

Za vse predvidene posege v naseljih je potrebno upoštevati splošne usmeritve za gradnjo. V vseh naseljih so možne dozidave obstoječih objektov, adaptacije in prenove objektov. Možne so gradnje prosto stoječih stanovanjskih objektov in gospodarskih poslopij. Vendar moramo z gradnjo novih objektov upoštevati tipologijo poselitve. V našem primeru se morajo novo grajeni objekti prilagajati posameznemu tipu poselitve (glej morfološko analizo, stran 77). Za večjo izkoriščenost prostora je možna gradnja več objektov ob skupnem dovozu. Poselitev oziroma gradnja naj bo možna na vseh kmetijskih območjih, v okviru stavbnih parcel ali njihovih zmernih razširitev. Nadomestna gradnja objektov naj bo v čim večji meri preprečena, saj nas sili k prostorski dispoziciji kmečkih domov in bi s tem še bolj razbili vaško sliko naselij. Pri širjenju stavbnih zemljišč ostajamo znotraj obrisa meja in varujemo vaški rob. Izogibamo se tudi vedutno najvrednejšim območjem.

Promet

Za ožjo okolico jezera je predvsem pomembna ureditev za mirujoč promet. Primerno urejenih parkirnih prostorov ni. Prav tako ni nobenih stez in pešpoti, ki bi obiskovalce vodile po naravi okoli jezera. Že obstoječe gozdne poti je potrebno urediti za sprehajalne namene, trim steze, omogočiti učne poti za šole v naravi, ipd. Potrebna je označenost poti ter ureditev okolja s klopami, koši za smeti in sanitarijami. Dostopnost jezera je zadovoljiva. Potrebno je samo omejiti dovozne poti v neposredno bližino jezera, ki degradirajo samo naravo.

Za širšo okolico je potrebna ureditev lokalnih cestnih povezav ter ostalih nekategoriziranih javnih cest. Na posameznih odsekih so nujno potrebne rekonstrukcije. Urediti bi bilo potrebno tudi kolesarske steze in pločnike. Vendar glede na to, da so bile strokovne podlage za kolesarsko stezo s pločnikom na relaciji Nova vas – Dobrova – Pregrada, izdelane že leta 2001, se odvijajo procesi s strani občine prepočasi. Gradnja je nujno potrebna, tako zaradi visoke pretočnosti prometa (motorni, kolesarski in pešci) kot tudi zaradi večje prometne varnosti vseh udeležencev v prometu.

Turizem in rekreacija

Iz turistične ponudbe Šmartinskega jezera ne smemo izključiti naselij, ki ležijo v njegovi ožji in širši okolici. Tradicionalne dejavnosti naselij naj bodo stimulirane, posodobljene in tako vključene v turistično ponudbo.

Proces preobrazbe vasi je viden tako na obravnavanih naseljih kot drugod po slovenskih vaseh. Večinoma so prisotne polkmetije, poleg manjšega števila večjih čistih kmetij in urbanega dela naselja. Priložnost je v preureditvi etnografsko značilnih zgradb v določenih ureditvenih območjih naselij v vikende ali za potrebe kmečkega turizma. V naselju Šmartno v Rožni dolini stoji, doslej edina, kmetija, ki se je v to vrsto turizma že preusmerila. Vendar je na tem območju več takšnih kmetij, ki bi to v prihodnosti še lahko izkoristile. Poleg gostinske ponudbe bi lahko nudile obiskovalcem prenočitev, predstavitev starih kmečkih običajev in sodelovanje gostov pri opravljanju kmečkih opravil.

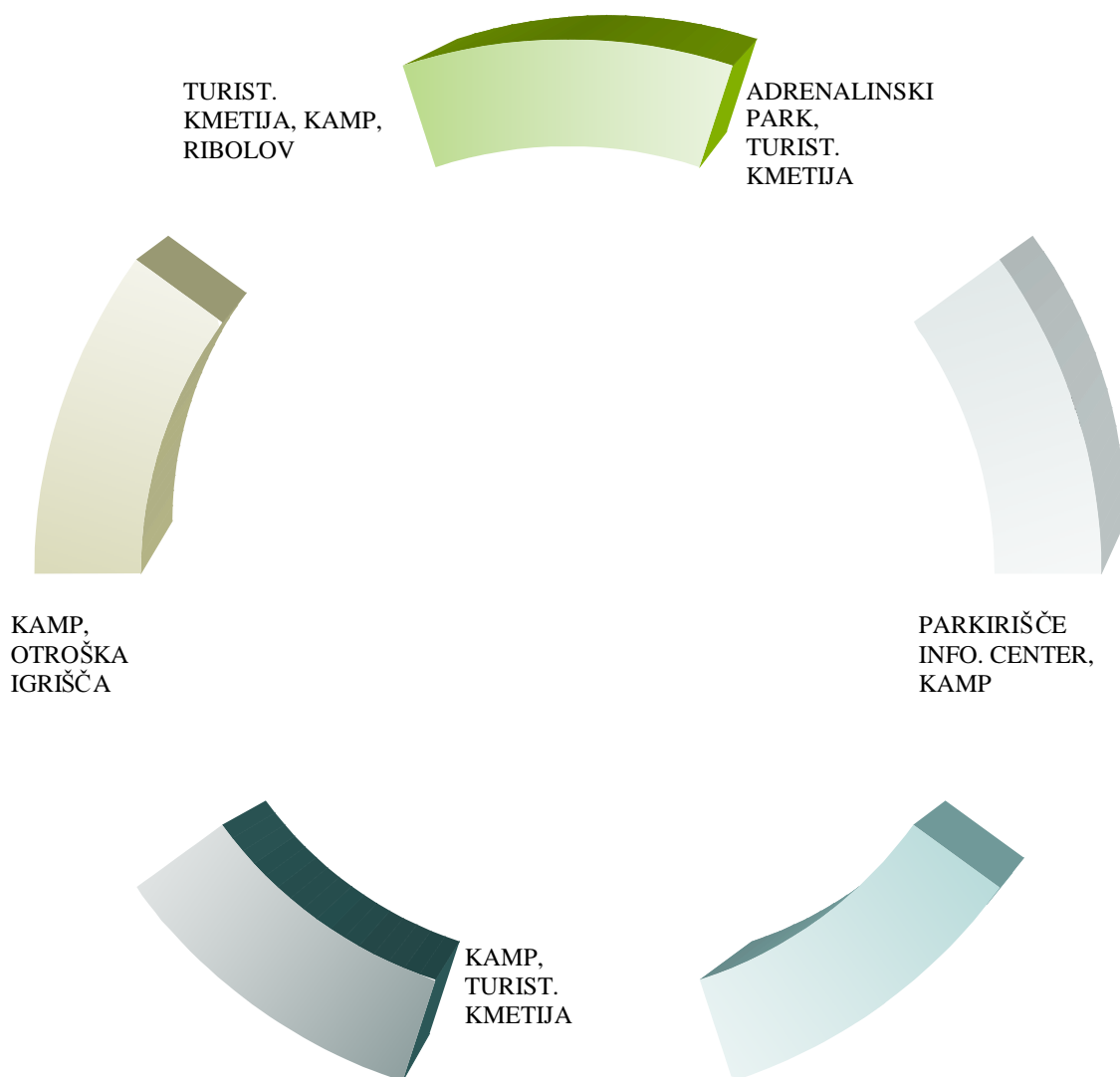
Ožje turistično območje neposredno ob Šmartinskem jezeru bo namenjeno varstvu in izrabi naravnih danosti prostora. Ob jezeru bodo locirani parki s sprehajalnimi potmi, kampi, gostinska ponudba z recepcijo in urejena parkirišča. Organizirane bodo učne poti, ribolov, jadranje, ipd. Ponudba bo locirana na štirih lokacijah okrog jezera in razširjena na posamezne kmečke turizme v bližnji okolici.

7.3 Program na območju urejanja

Pri programu urejanja na območju Šmartinskega jezera so bila upoštevani številni dokumenti, ki za to območje že obstajajo, želje in potrebe okoliških prebivalcev ter primerjalna študija Belega jezera v Avstriji. Po ogledu terena in analizi območja je predstavljen tak koncept urejanja (*karta Koncept razvoja za območje Šmartinskega jezera, stran 109*), ki pomeni najbolj racionalen pristop za vse starostne skupine obiskovalcev in v prednostni nalogi upošteva vključitev lokalnega prebivalstva v sam njegov razvoj.

Program na celotnem območju urejanja obsega naslednje ureditve:

- parkirišče,
- večnamenski objekt (info točka),
- kamp prostor,
- izposojevalnica vodne opreme,
- športna igrišča,
- otroška igrišča,
- urejene sprehajalne steze z urejeno kolesarsko stezo,
- učne poti,
- kulturne znamenitosti,
- turistične kmetije,
- adrenalinski park.

Slika 20: Prikaz racionalne povezave med posameznimi dejavnostmi.

Shema prikazuje povezanost med posameznimi območji. In sicer to povezanost omogoča v sedanosti cesta, v prihodnosti pa bo to funkcijo pridobila pešpot speljana neposredno ob jezeru, ki bo obiskovalcem ponujala ugodne sprehode in doživljanje podeželja z vodnim prostorom ter urejena kolesarska steza, ki bo območje jezera povezovala s širšim prostorom.

7.4 Opis posameznih ureditvenih območij na primeru Belega jezera na avstrijski Koroški

Belo jezero (Weissen – See) t.i. avstrijski fjord leži v bližini mesta Greifenburg (eno uro in pol vožnje iz Celovca) . Leži na nadmorski višini 930 m in je najvišje ležeče kopališko jezero Koroške, ki tudi v visoki poletni sezoni zagotavlja osvežujočo kopališko zabavo z najvišjo temperaturo jezera do 24°C.

Slika 21: Belo jezero obdano s planinami, vir: http://www.potapljanje.net/forum/album_comment.php?pic_id=172

Belo jezero, ki zavzema 76 km² je dolgo 12 km. Dve tretjini obale sta še vedno ostali v neokrnjeni naravi. Obiskovalci tega dela so večinoma sprehajalci, kolesarji, ribiči in ljubitelji vodnih športov. Ob jezeru so locirane lesene ute, ki so namenjene turistom. Oskrbovane so z ležišči, zimskim vrtom in s savnami.

Ob cesti, ki pelje približno 30 m stran od jezera, so možne nastanitve. Izbira je ogromna. Možen je najem apartmaja v manjših hotelih ali nastanitev na turističnih kmetijah. Vsak hotel ima v lasti določen del obale jezera za svoje turiste. Gostom poleg prenočišča in zajtrka ponujajo vodene izlete v okoliške planine, kolesarjenje, golf, ribolov, savna, jadrnanje, smučanje na vodi, potapljanje, plavanje, jahanje, tenis, namizni tenis, alpsko smučanje, tek na smučeh, plezanje in drsanje. Turizem tako lahko obratuje poleti in pozimi.

Kar 80 odstotkov prebivalstva živi od turizma, vendar v modelu trajnostnega razvoja spodbujajo tudi ekološko kmetovanje. Del turistične takse usmerjajo neposrednim kmetijskim spodbudam. Razvili so sistem pozitivnih in negativnih točk, od seštevka pa je odvisna višina

izplačanih spodbud. Del teh je namenjena vsem, ki ob turizmu še kmetujejo. Več dobijo tisti na strmih pobočjih in tisti, ki km, kmetujejo okolju prijazno, brez pesticidov, brez škropljenja, ki neposredno onesnažuje tudi jezero. Za model trajnostnega razvoja sožitja kmetijstva in turizma jih je lani s posebno nagrado počastila tudi Evropska unija.

Belo jezero glede kakovosti vode ni primerljivo s Šmartinskim jezerom, ker so bila dela glede komunalne ureditve izpeljana že pred 30 – mi leti. Vendar glede same ureditve jezera s podeželsko okolico nam Belo jezero daje dober zgled za ureditev območja Šmartinskega jezera z okolico v prihodnosti.

7.4.1 Območje A – območje pregrada

Glede na to, da so dolgoletni posegi v prostor na pregradi pustili negativne posledice, se razvoj turistične ponudbe usmeri v neposredno bližino pregrade. Območje se bo nahajalo na južni strani pregrade in zahodni strani pregrade.

Slika 22: Pogled na pregrado iz severovzhodne smeri – območje Muzelj.

Program ureditve:

- večnamenski objekt (info točka),
- kamp prostor z urejeno plažo,
- športna igrišča,
- sprehajalne steze,
- park,
- sprehajalna steza ob potoku Koprivnica,
- parkirišče.

Dostop do južnega dela območja pri pregradi je iz smeri naselja Dobrova. Urejeno parkirišče bo ostalo na sedanjem mestu ob cesti. Parkirišče se uredi in poveča. Prehod iz naseljenega dela Dobrove bo urejen s parkom in s sprehajalno stezo tudi vzdolž potoka Koprivnice, ki bo sprehajalce vodila vse do konca naselja Dobrova.

Posamezni obstoječi objekti na pregradi se razširijo in adaptirajo za gostinsko ponudbo in informacijski center za celotno območje. Kamp prostor, ki bo lociran na zahodnem delu območja pregrade, bo namenjen manjšemu številu obiskovalcev. Opremljen z manjšo gostinsko ponudbo, s sanitarijami, s športnimi igrišči, z raznoliko ponudbo vodne opreme.

Obvodne ureditve so predvsem ureditve območja in reliefa za namen raznih iger. Lahko se bodo organizirale prireditve kot so turnirji v odbojki na mivki, v metanju freesbeeja in še kakšnim tekmovanjem, ki so povezana s poletjem in vodo. Okolica bo urejena s sprehajalnimi stezami. Ladjo iz jezera odstranimo in jo nadomestimo z izposojevalnicami čolnov na večih lokacijah. Obstoječe stanje ob sedanji lokaciji ladje, saniramo z obvodno vegetacijo in s tem vzpostavimo začetno stanje.

Sprehajalna pot bo vodila obiskovalce okoli jezera. Potekala bo od parkirnega prostora do informacijskega centra na pregradi ter naprej do prostora za kampiranje. Nadaljevanje poti bo ob obali. Da se bomo izognili naravni vrednoti – iztok potoka v jezero, se pot usmeri proti severu do ceste, ki povezuje naselji Loče in Šmartno z mestom Celje. Od tu bo možno nadaljevanje poti po cestah v smeri Šmartnega ali Loč. Pot se bo nadaljevala po drugi strani potoka, ob obali jezera vse do turistične točke Muzelj in Ribiški kot. Od tu bosta vodili proti naravnim danostim še dve učni poti. V bližini poti so locirani tudi objekti etnološkega značaja, ki bodo možni ogleda za sprehajalce. Iz Ribiškega kota bo tudi tu pot speljana okrog izliva potoka in bo vodila do lokalne ceste Šmartno – Vojnik ter nazaj mimo Belužičeve domačije do obale jezera. Nadaljevanje poti bo ob travniških in gozdnih površinah, ki pripelje do začetne točke. Poti bodo opremljene z počivališči, označbami in sanitarijami.

7.4.2 Območje B – območje Muzelj

Območje Muzelj leži na nasprotni obali pregrade. Zelo prijeten prostor, ki ponuja poleg gostinske še kulinarčno ponudbo, za zaključene družbe do 100 ljudi. Prostor je opremljen z igrali za otroke, z večjim številom miz in klopmi v urejenem obvodnem okolju ter z izposojno čolnov.

Slika 23: Območje Muzelj – Loče.

Program ureditve:

- otroška igrišča,
- pomol,
- gostinski objekt s prenočišči.
- parkirišče,
- sprehajalna steza.

V prvem korak se uredijo parkirne površine. Obstoječi objekt razširi svojo ponudbo s prenočitvami za manjše število obiskovalcev. Ambient je primeren za vse starostne kategorije obiskovalcev. Še najbolj za mlade družine, ker je prostor urejen z igrali za otroke v naravi. Močan element ureditev bo širši pomol, ki bo ponujal možnost obiskovalcu doživeti vodno gladino. Možna bo izposoja vodne opreme.

Slika 23 a: Primer urejenih igral za najmlajše v kraju Arclin, v bližini Šmartinskega jezera. Takšna ureditev bi bila primerna tudi za okolico jezera.

Slika 23 b: Primer urejenega parkirišča v občini Vojnik.

7.4.3 Območje C – Ribiški kot

Območje Ribiški kot leži v južnem delu naselja Brezova. Prostor je opremljen z gostinskim objektom, z urejenimi mizami in klopmi. Prisotna je tudi skromna oprema za izposajo čolnov. V največji meri se tu zadržujejo ribiči, člani Ribiške družine Celje ter lokalni sprehajalci. Primerno urejenih parkirnih površin ni. Parkirna mesta so poljubna, skozi pot do gostinskega objekta, kar je izredno negativnega vpliva na gozdno rastišče ter na sam vizualni učinek vstopne točke.

Slika 24 a: Objekt v Ribiškem kotu, namenjen predvsem ljubiteljem ribolova.

Slika 24 b: Območje je zgledno urejeno s sanitarijami in koši za smeti.

Program ureditev:

- kamp,
- izposoja čolnov,
- razširitev obstoječega objekta,
- športna igrišča,
- parkirišče.

Vstop v Ribiški kot bo urejen s parkirnim prostorom, ki bo lociran na desni strani ob gozdnem robu, pri domačiji Agič. Izbrani prostor je najbolj primeren zato, ker zaradi sedanjega odlagališča odpadkov predstavlja izredno degradacijo na tem delu jezera in bi bila to še najbolj primerna ureditev.

Prostor bo še vedno ostal namenjen ljubiteljem ribolova. Primeren bo tudi za razne šole v naravi ter taborom dijakov in študentov naravoslovnih smeri. Na jugovzhodni strani polotoka bo kamp, namenjen manjšemu številu tabornikov, z urejenimi sanitarijami. Leseni objekt se razširi vzdolž obale.

V tem območju bosta speljani ob obali jezera dve učni poti, ki bosta potekali po urejeni sprehajalni stezi do naravnih in kulturnih dediščin. In sicer prva v smeri proti naselju Brezova in druga v smeri proti naselju Lešje. Stezi bosta izpeljani tako, da omogočata razgledišče in s tem spoznavanje rastlinskih in živalskih združb na tem območju.

Slika 24 c: Primer ureditev lesenih objektov in igrišča odbojko na mivki ob Belem jezeru.

Slika 24 d: Pomoli ob Belem jezeru primerni za sončenje in izposajo čolnov.

7.4.4 Območje D – območje med naseljema Runtule in Lešje

Območje se nahaja ob gozdnem robu na koncu naselja Runtule. Leži v neposredni bližini lokalne ceste, ki se nadaljuje v smeri Celja ali Vojnik. Prostor je sedaj v lasti podjetja Zorb iz Celja in je namenjen adrenalinskim spustom z žogo. Obratovanje je petek in sobota popoldan, v poletnih mesecih. V bližini stoji skromen lesen objekt z mizami in klopmi. V preteklosti je bila tu precej obiskana nudistična plaža.

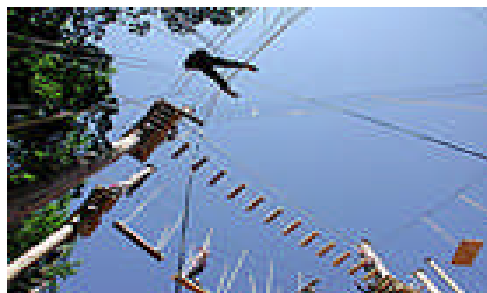
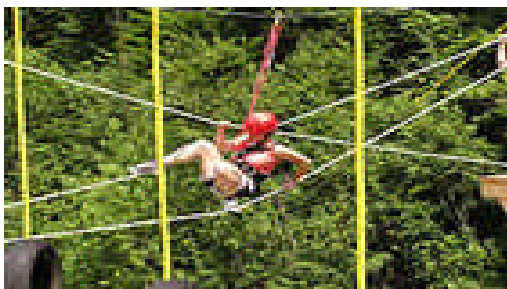
Slika 25: Prostor se nahaja v bližini domačije Grad.

Program ureditev:

- adrenalinski park,
- kamp prostor,
- parkirišče.

Na tem delu se poleg ponudbe adrenalinskega spusta z žogo razširijo ponudbe glede adrenalinskih doživetij. Adrenalinski park (glej sliki 26, 27) s tehničnega stališča pomeni poligon na višini od 8 do 14 m sestavljen iz različnih nalog, ki jih je mogoče opravljati individualno ali v skupini. Ponuja nam serijo kontroliranih posameznih ali skupnih izzivov, ki se lahko uporabljajo v smislu motivacije ali rekreacije.

Poleg adrenalinskega parka lahko gostje preizkusijo tudi paint ball, poletno sankanje, dirtsurfer, rekreativno progo za downhill ipd.

Sliki 26, 27: Primer adrenalinskega parka na Pohorju, ki privlači množice željnih adrenalina.

(vir: www.fotomedia.si/gallery/album)

7.4.5 Območje E – domačije primerne za razvoj kmečkega turizma

Na celotnem območju so locirane kmetije, ki imajo zelo ugodne možnosti, da bi svoj razvoj usmerile v turizem. V nadaljevanju je izbrana za ponazoritev domačija, ki ima na tem območju najvišje potenciale za razvoj kmečkega turizma. To je domačija Grad, ki leži v neposredni bližini jezera.

Domačija Grad se nahaja v naselju Runtule, jugovzhodno ob Šmartinskem jezeru. Na tem delu prevladuje kmetijska dejavnost. Prisotne so polkmetije, čistih kmetij v tem naselju ni.

Domačija Grad leži ob lokalni cesti Lešje – Dobrova. V preteklosti je bil tu gostinski objekt z raznimi občasnimi poletnimi prireditvami. Prostor je sedaj namenjen posameznim ljubiteljem ribolova, sprehajalcem in kolesarjem.

Slika 28 a: Pogled iz domačije Grad proti pogorju Šentjungert. Poleg tega se tu odpirajo še številni drugi razgledi.

Slika 28 b : Domačija Grad v neposredni bližini Šmartinskega jezera.

Zaradi izredno ugodne lege in prometne dostopnosti se lahko ponovno odpre gostinski lokal, kjer se v zgornjih prostorih uredijo sobe nižjega cenovnega razreda in so tako primerne predvsem za mlajše obiskovalce. S tem bi vzpodbujali predvsem mladinski turizem. Gospodarsko poslopje se lahko preuredi tako, da bi bilo primerno za nastanitev še več gostov. Primerno se uredijo tudi parkirne površine.

Obala je ugodna za ureditev naravnega kopališča. Uredi se širši pomol, ki je primeren tudi za razne prireditve in vaške veselice.

Slika 29 a: Primer ureditve kmečkega turizma ob Belem jezeru.

Slika 29 b: Primeri ureditev za obiskovalce.

Slika 29 c: Urejena naravna kopališča ob Belem jezeru.

7.4.6 Primeri ureditev domačije v kraju Millstatt v Avstriji

Večje kmetije v okolici Šmartinskega jezera obsegajo v povprečju do 10 ha obdelovalne zemlje. Vsaka kmetija ima v lasti še do 5 ha gozdne površine. Večinoma gre za polkmetije. Nobena od njih še ni usmerjena v ekološko kmetovanje, vendar imajo zaradi ugodne lege – bližina jezera in okoliških hribov izredno dobre pogoje za usmeritev v kmečki turizem. Do zdaj je edina kmetija usmerjena v to dejavnost, Turistična kmetija Vozlič v naselju Šmartno v Rožni dolini.

Avstrijske kmetije so v veliki meri usmerjene v ekološko kmetovanje v povezavi s turizmom, ker le v tem še vidijo prihodnost podeželja. Kmetije obsegajo približno 10 ha obdelovalne zemlje, 10 ha planin in 10 ha gozdov. Domačije so organizirane kot družinski obrati, pri katerih ima vsak član svojo funkcijo.

Slika 30 a: Kmetija Unterwalcher pri kraju Millstatt.

Zgleden primer za to vrsto usmeritve nam daje kmetija Unterwalcher, ki se nahaja nekaj kilometrov stran od Millstattstega jezera, enega od več kot 130 koroških jezer. V krogu šestih kilometrov so našli šest somišljenikov in ustanovili združenje ekološko – turističnih kmetij.

Slika 30 b: Adaptirana starejša hiša je sedaj namenjena za nastanitev dveh družin.

Dogovorili so se za specializirano proizvodnjo, da vsi ne prideluje vsega. Oddajajo lepe apartmaje, kjer ponujajo nočitev z zajtrkom za 50 do 110 evrov na apartma. Ljudi, ki letujejo pri njih usmerjajo na pet drugih kmetij, kjer vsak dan ena pripravi tudi program – od ribištva do sprehodov, večera ob ognju, golfa na kmečki način.

Slika 30 c: Primer ureditve dnevnega prostora.

Del prihodka, ki ga tako ustvarijo, združujejo za skupno promocijo. Na določenem območju pokrajine je ponavadi združenih vsaj 5 podobnih družinskih obratov. Poglavitni cilj teh združenj je v skupni promociji okolja, kajti promocija je za območje poglavitnega namena in je pri skupnem nastopu finančno lažje izvedljiva.

Ponudba je kljub podeželskemu okolju zelo pestra – igranje golfa (na njihov podeželski način, vodeni izleti v planine, paša živine, sodelovanje obiskovalcev tudi pri ostalih kmečkih opravilih, kolesarjenje, sprehodi, ribolov v bližnjem ribniku, ipd.).

Slika 30 d: Urejena pešpot, ki vodi do ribnika.

V ZAKLJUČEK

Šmartinsko jezero – nujno zlo države, je bilo že od samega začetka izgradnje zapostavljeno tako iz smeri države, občine in okoliških naselij. Z izgubo prvotnega namena – oskrba z industrijsko vodo, se v 35 –ih letih razmere na tem območju vidno poslabšujejo. Vsak poseg v prostor za turistične namene – lociranje ladje, gradnja skakalnice, gradnja hipodroma z nanosom odpadnega materiala, ipd., je do zdaj povzročil samo veliko prizadetost naravnemu okolju.

Šmartinsko jezero predstavlja, zaradi ugodne prometne lege in bogastva naravnih danosti, velik potencial za razvoj turistične infrastrukture. V diplomski nalogi se posamezne ureditve jezera nanašajo na Belo jezero v Avstriji in se bo morda komu, ki še te pokrajine ni obiskal, zdela primerjava utvara. Vendar ni. Odgovor uspeha je vsekakor v lokalnem patriotizmu. Pred konkurenco za boljši turističen iztržek moramo postaviti povezanost lokalnega prebivalstva, ker bi le tako prišli do najboljše inačice ureditve jezera z okolico. V prednostni nalogi bi lahko izkoristili že izgrajene objekte, naravno in kulturno dediščino ter vse tiste danosti, ki nam jih ponuja vodni in obvodni prostor.

Odgovor v najbolj racionalni prostorski ureditvi najdemo ravno v preprostosti, ki je že ustaljen stereotip za podeželski prostor. Dovolj bi bile urejene pešpoti okoli jezera, nekaj pomolov, ki bi obiskovalcem ponujale možnost doživljanja vode in gostinska ponudba. V takšni ureditvi bi Šmartinsko jezero ohranilo svoj cilj, kar bi naj bil tudi njegov namen – ponuditi obiskovalcu sprostitev v naravnem okolju.

VIRI IN LITERATURA

- ACER, Prostorsko načrtovanje, projektiranje in varstvo okolja, d.o.o. (2002). Ohranjanje narave in varstvo kulturnih vrednot ter prostorski razvoj Slovenije. Novo mesto.
- ACER, Prostorsko načrtovanje, projektiranje in varstvo okolja, d.o.o. (2004). Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske, Poročilo 1. faze.
- ACER, Prostorsko načrtovanje, projektiranje in varstvo okolja, d.o.o. (2002). Kmetijstvo in prostorski razvoj Slovenije. Zasnova. Novo mesto.
- Adamič - Orožen D., Kladnik D., Perko D. (1995). Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana, DZS: 91 str.
- Bizjak S. Dekleva M., Jeršič M. Rožič M. (2001). Zbirka Usklajeno in sonaravno 6. Turizem in okolje, Slovenija turistična dežela. Ljubljana, Trajanus.
- Firbas, P. (2001). Vsa slovenska jezera. Ljubljana, DZS: 123 str.
- Gabrijelčič P., Fikfak A. (2002). Rurizem in ruralna arhitektura. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Košolj – Prošek J., Bitenc – Korinšek B., Šesek P., Gruntar G., Pungartnik B. (2001). Ukrep 3: Gospodarska diverzifikacija na kmetiji: informativna brošura. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Kovačič M., Mešl M., Marušič J., Bartol B. (1995). Celovit razvoj podeželja. Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Zbornik posveta. Ljubljana, skupina NiČ (Narava in človek).
- Marušič I. (1998). Krajine predalpske regije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko paniranje.
- Marušič J., Ogrin D. (1998). Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji Metodološke osnove. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje.
- Marušič s sodelavci (1995). Značilni krajinski vzorci Slovenije. Ljubljana, CIP.
- Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (uredniki). Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja. (1998). Voda, raba, varovanje, oblikovanje. Ljubljana: 41-43 str.
- Piano S. (2002). Gozdarstvo in prostorski razvoj Slovenije. III. faza. Velenje.

- Pogačnik A. (2000). Urejanje prostora za tretje tisočletje: znanstvena monografija. Ljubljana: Študentska založba: 23-28 str.
- Pogačnik A., Prelovšek A. (1987). Vizualno ambientalna valorizacija prostora. Zavod za družbeno planiranje, Ljubljana.
- Razvojni center – Planiranje Celje, d.o.o. (2002). Voda in prostorski razvoj Slovenije. Celje: 69-72 str.
- Razvojni center – Planiranje Celje, d.o.o. (2002). Krajinska zasnova Šmartinsko jezero. Celje.
- Regionalna razvojna agencija Celje. (2001). Regionalni razvojni program Savinjske statistične regije. Celje.
- Rožič M., Klemen-Krek Z., Božičnik A., Koščak M. (2003). Razvoj ekoturizma v Sloveniji. Ljubljana, Turistična zveza Slovenije.
- Slovenija, pokrajina in ljudje. Atlas Slovenije v sliki in besedi (1998). Ljubljana, Založba mladinska knjiga: 157 – 178 str.
- Šauperl F., Jerman J. (2000). Položaj in vloga turističnih društev pri razvoju turizma na podeželju. Ljubljana, Turistična zveza Slovenije.
- Verbole A. (1995). Nekateri teoretični, metodološki in empirični pristopi k preučevanju turizma na podeželju. Ljubljana.
- Volfand J. (2000). Šmartinsko jezero: 30 let. Celje, Fit media: 7, 18, 48-52, 69-81 str.
- Vrišer I. (1978). Regionalno planiranje. Ljubljana, Mladinska knjiga. Zakon o graditvi objektov. Ur. l. SRS, št 34/84, 29/86 in 71/93 in Ur. l. RS, št. 29/95, 59/96, 45/99, 42/00 in 52/00.
- Zakon o ohranjanju narave. Ur.l. RS, št. 56/99, 41/04.
- Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor. Ur. l. SRS, št. 18/84, 37/85, 29/86, 43/89 in Ur. l. RS, št. 26/90, 18/93, 47/93, 71/93, 29/95 in 47/97.
- Zakon o urejanju prostora. Ur. l. SRS št. 18/84.
- Zakon o urejanju prostora (ZUreP - 1). Ur. l. RS št. 110/2002.
- Zakon o varstvu okolja. Ur.l. RS 32/93, 41/04.
- Zakon o vodah (ZV-1, Ur. l. RS, št. 67/2002).

Spletne strani:

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. April, 2006.
http://rkg.gov.si/GERK/viewer_HMO.jsp

Ministrstvo za okolje in prostor. Januar, 2006.
http://www.gov.si/upr/doc/Prostor2020/Zbirka2020/04_SistemKrajine/4_4_Voda.pdf
http://www.gov.si/mop/zakonodaj/a/zakoni/prostor/urejanje/strategija_prostorskega_razvoja_obcine.pdf
http://www.gov.si/upr/dokumenti_prostor_zakon.php
<http://www.gov.si/mg/datoteke/prpsk/st/strategija.doc>

BIO ERNTE AUSTRIA. Maj, 2006.
<http://www.bioalpeadria.info>

IUS SOFTWARE, pravne in poslovne informacije d.o.o. Ljubljana. Marec, 2006.
<http://ius-info.ius-software.si/>

IV. Osnovna šola v Celju. December, 2006.
<http://www.o4os.ce.edus.si/razno/2001/smartinskojezero>

Spletna stran fotografa Marjana Laznika. Maj, 2006.
<http://www.fotomedia.si/gallery/album>

GEOGRAFSKI INŠTITUT ANTONA MELIKA ZRC SAZU, LJUBLJANA. Junij, 2006.
www.zrc-sazu.si/moa/images/Slovenia2.jpg

KARTA RELIEFA

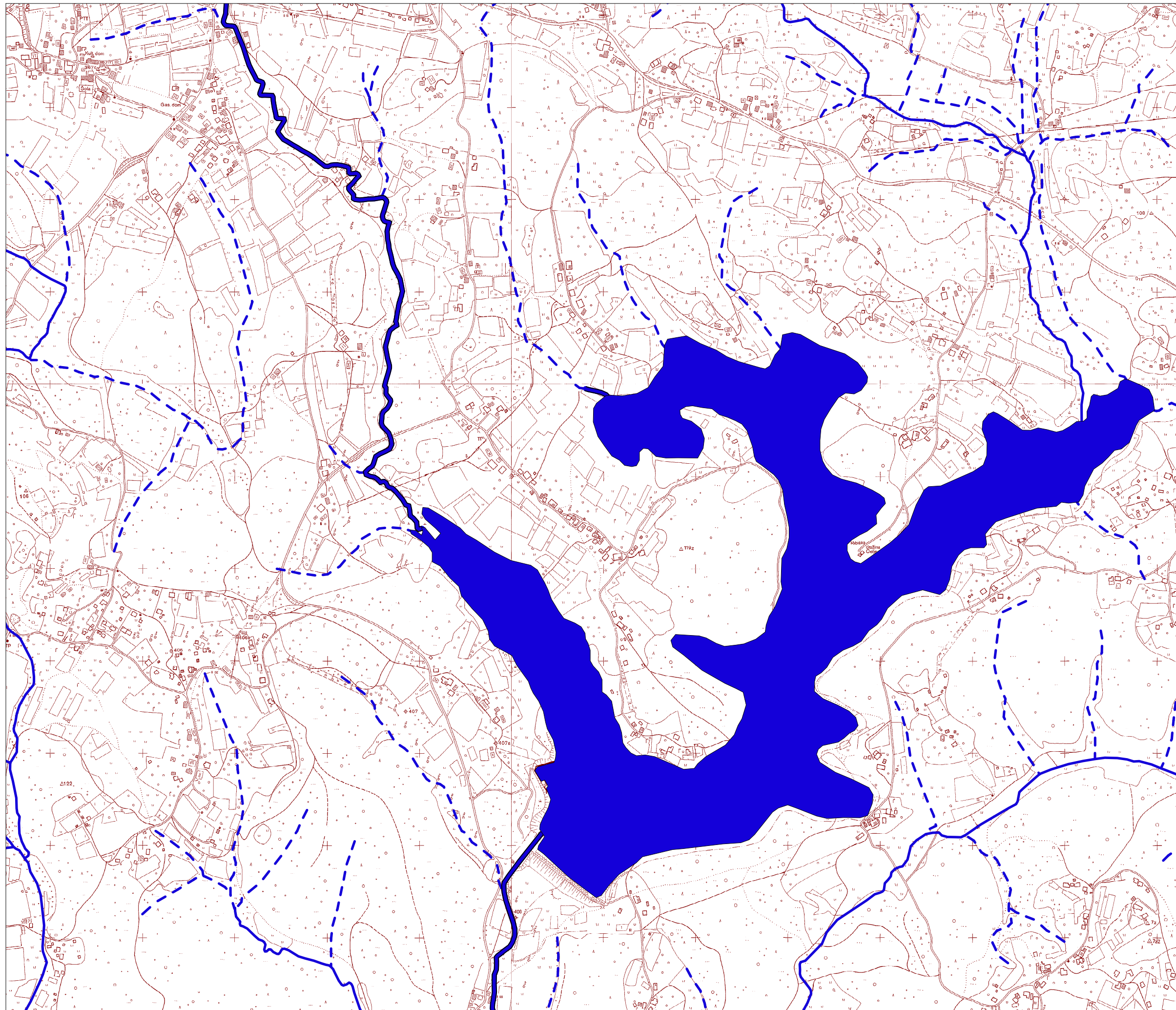
Legenda:

- 375 – 400 m nad.v.
- 350 – 375 m nad. v.
- 325 – 350 m nad. v.
- 300 – 325 m nad. v.
- 275 – 300 m nad. v.
- 250 – 275 m nad.v.
- 225 – 250 m nad. v.
- Šmartinsko jezero
(266 m nad. v.)

M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podloga TTN, GZC

KARTA HIDROGRAFIJE

Legenda:

- Šmartinsko jezero
- Ribnik
- Vodotok z vodno površino
- Stalen vodotok
- Občasen vodotok

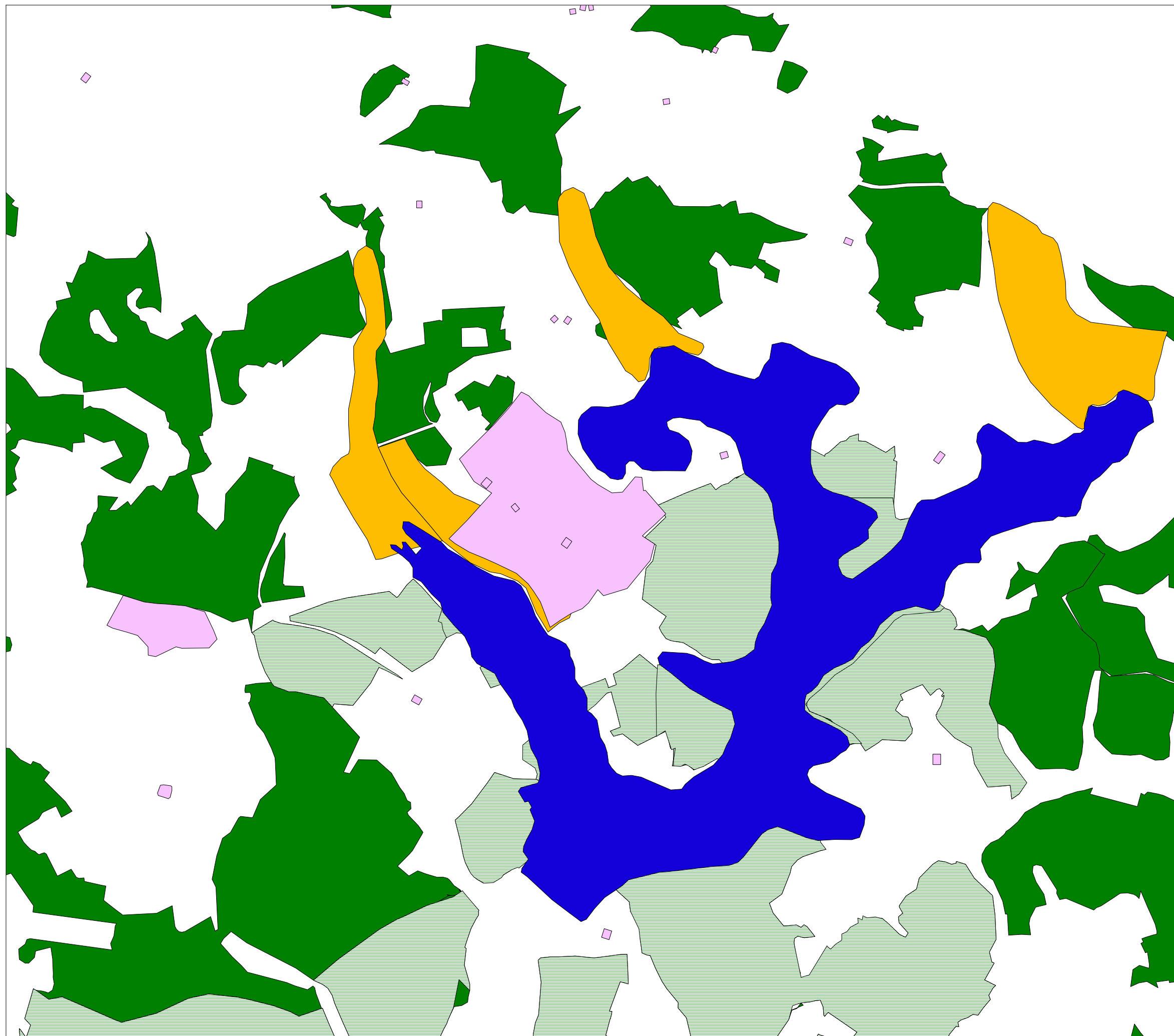
M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podlaga TTN 5, GZC

NARAVOVARSTVENE SMERNICE
IN
GOZDOVI PO NAMENU

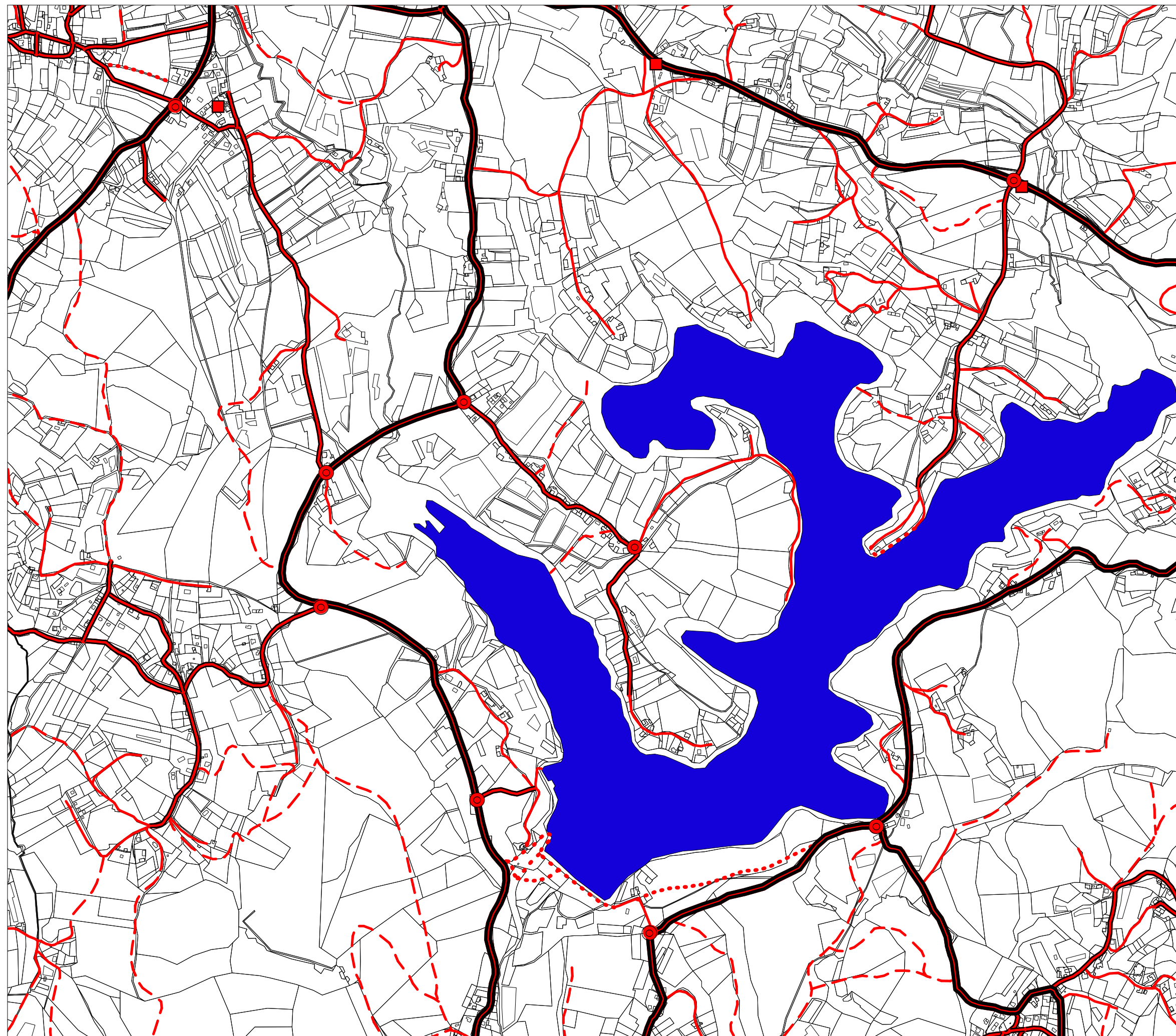
Legenda:

- Kulturna dediščina
- Območje naravnih vrednot
- Gozdovi s posebnim namenom
- Lesnoproizvodni gozdovi
- Šmartinsko jezero

M 1 : 10 000

Viri:
- Prostorske sestavine dolg. in
srednjeročnega družb. plana
Mestne občine Celje
(dopolnjen I. 2001), GZC

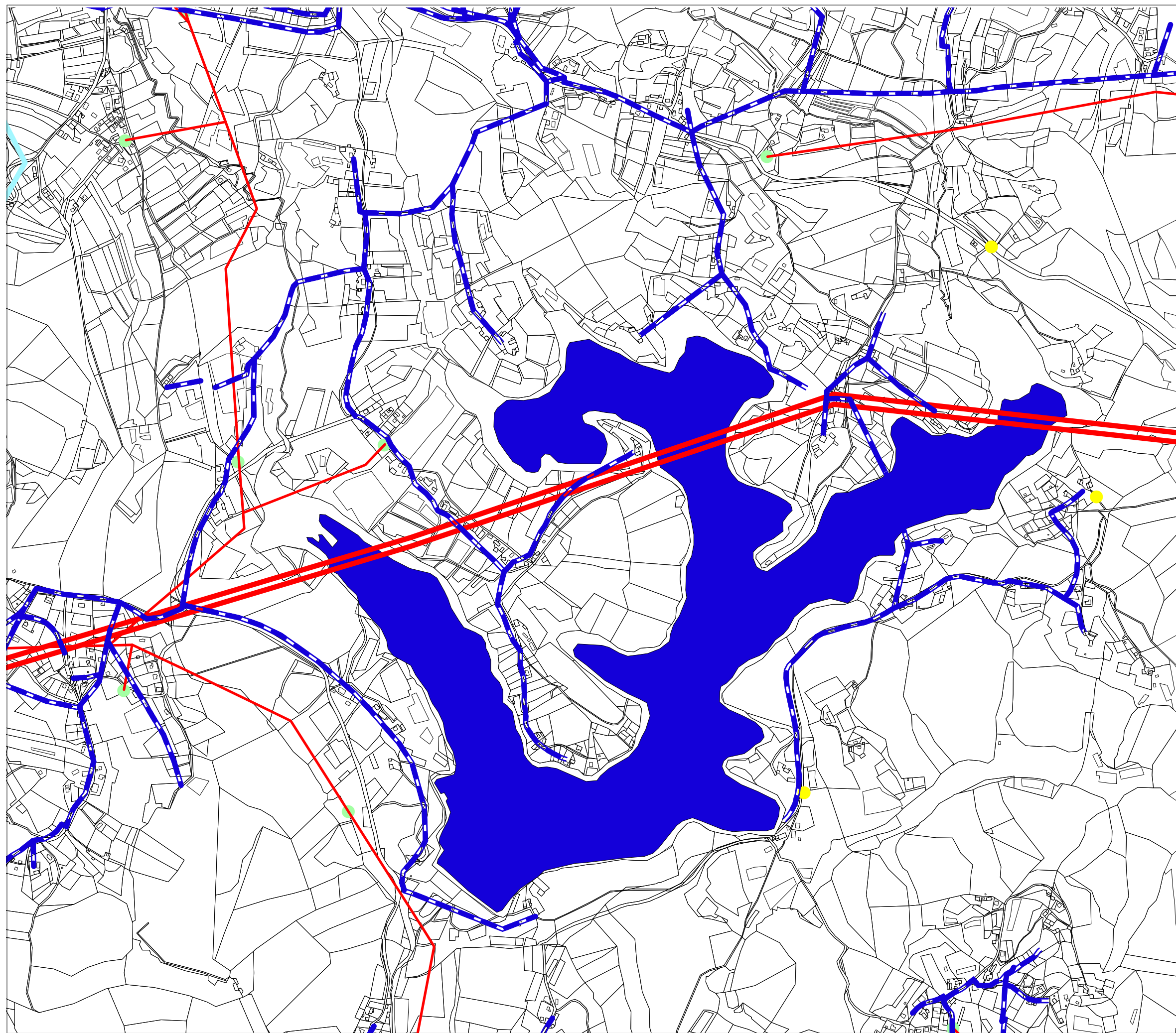
ANALIZA PROMETNE UREDITVE

Legenda:

- Križišče
- AvtoBUSNO postajališče
- Lokalna cesta
- Brezprašni ustroj
- Gramozni ustroj
- Kolovoz
- Pešpot
- Šmartinsko jezero

M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podloga DKN, GZC
- Prostorske sestavine dolg. in srednjeročnega družb. plana Mestne občine Celje, v digitalni obliki (dopolnjen I. 2001), GZC

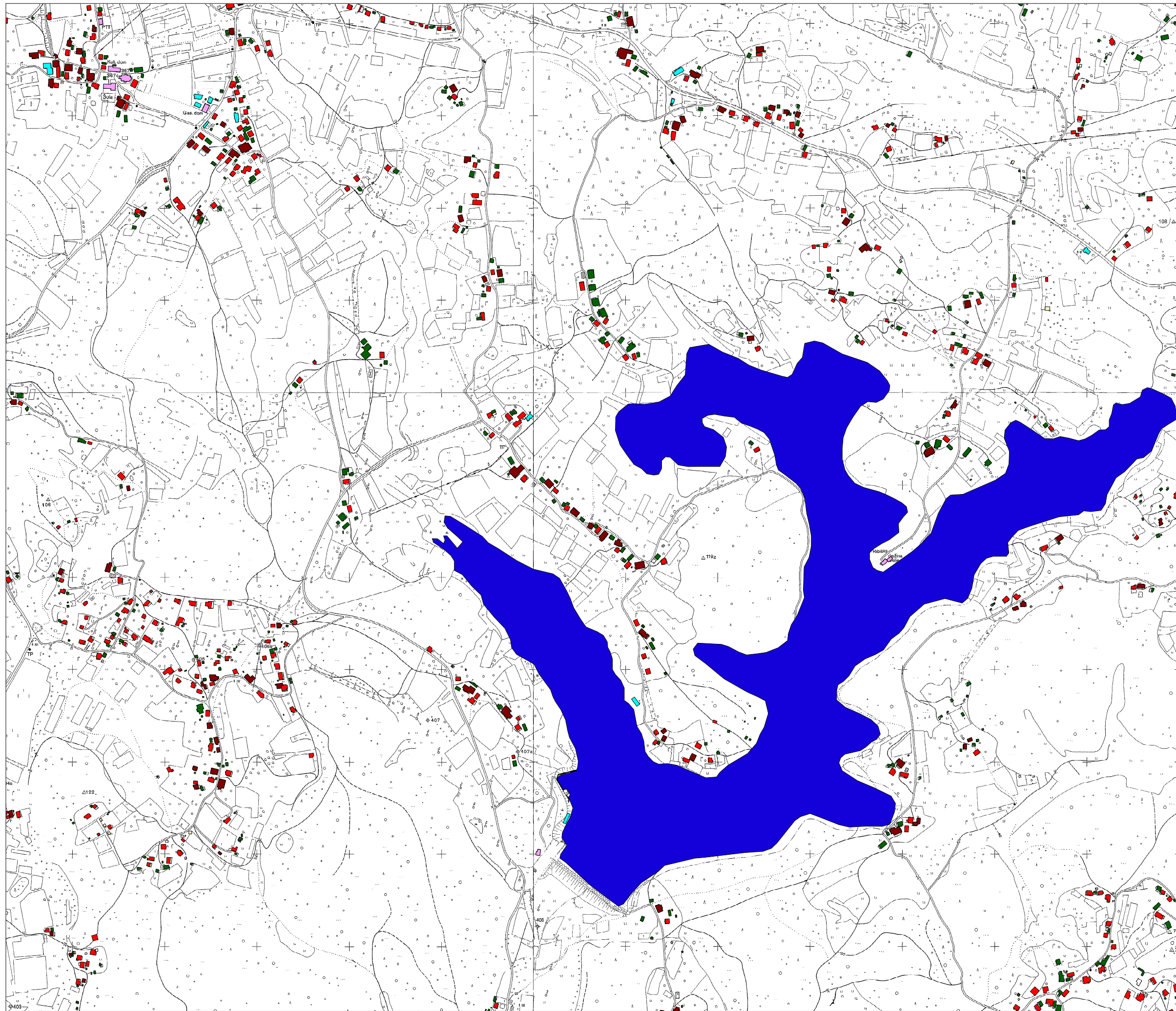
OPREMLJENOST PROSTORA Z INFRASTRUKTURO

Legenda:

- Vodovodna napeljava
- Kanalizacija
- Elektrovod nizke napetosti
- Elektrovod visoke napetosti
- Postaja visoke napetosti
- Postaja nizke napetosti
- Šmartinsko jezero

M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podloga DKN, GZC
- Prostorske sestavine dolg. in
srednjeročnega družb. plana
Mestne občine Celje
v digitalni obliki
(dopolnjen I. 2001), GZC

ANALIZA NAMEMBNOSTI OBJEKTOV

Legenda:

- Stanovanjski objekt
- Gospodarski objekt
- Pomožni gospodarski objekt
- Javni objekt
- Storitveni objekt
- Vikend
- Šmartinsko jezero

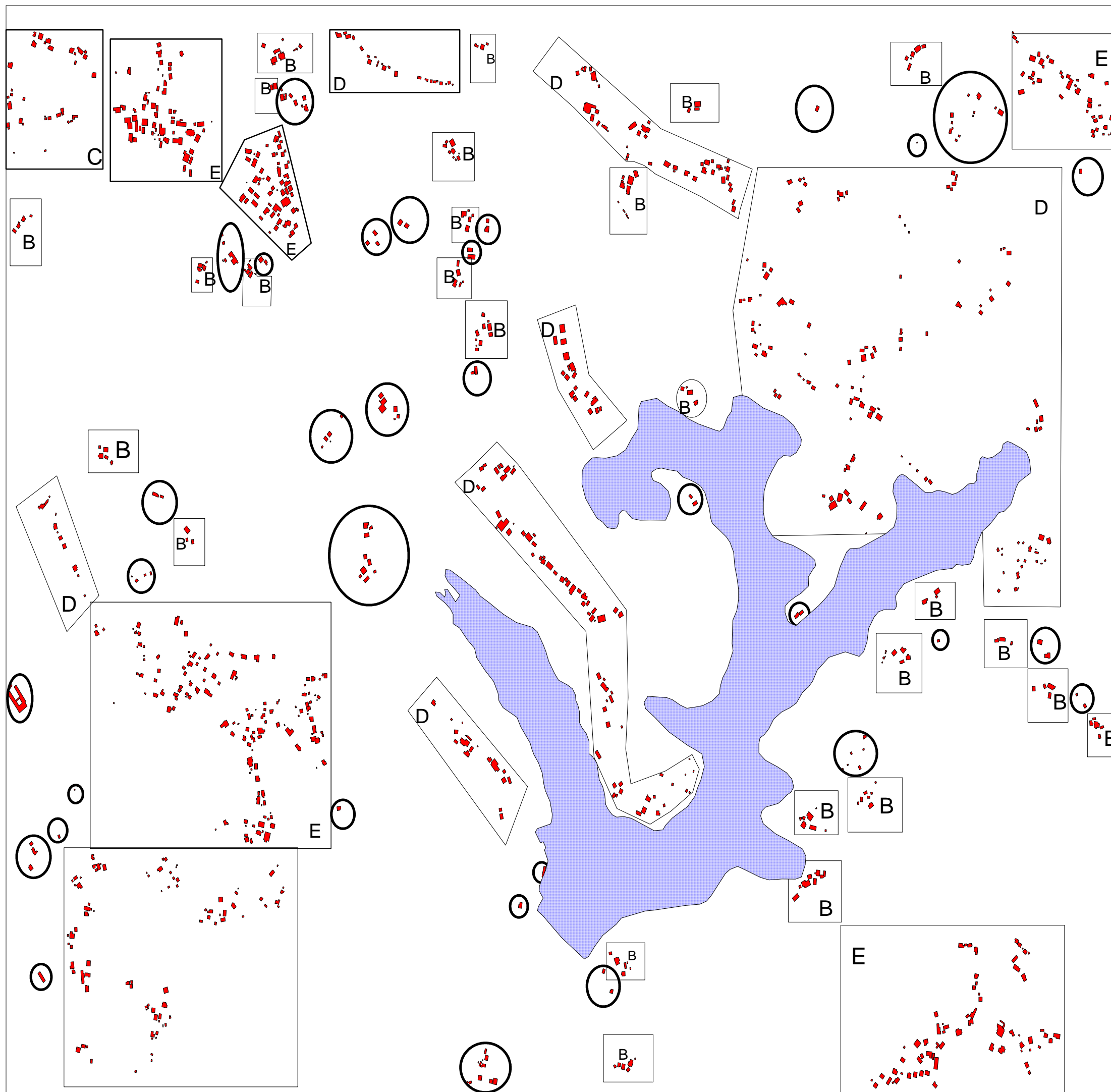
M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podloga TTN, GZC

MORFOLOŠKA ANALIZA

Legenda:

- A – Razpršena gradnja (prostostoječi stanov. objekti)
- B – Rapršena gradnja (samostojne kmetije)
- C – Razloženo naselje
- D – Obcestna gradnja
- E – Strnjena naselja
- Stavbe
- Šmartinsko jezero

M 1 : 10 000

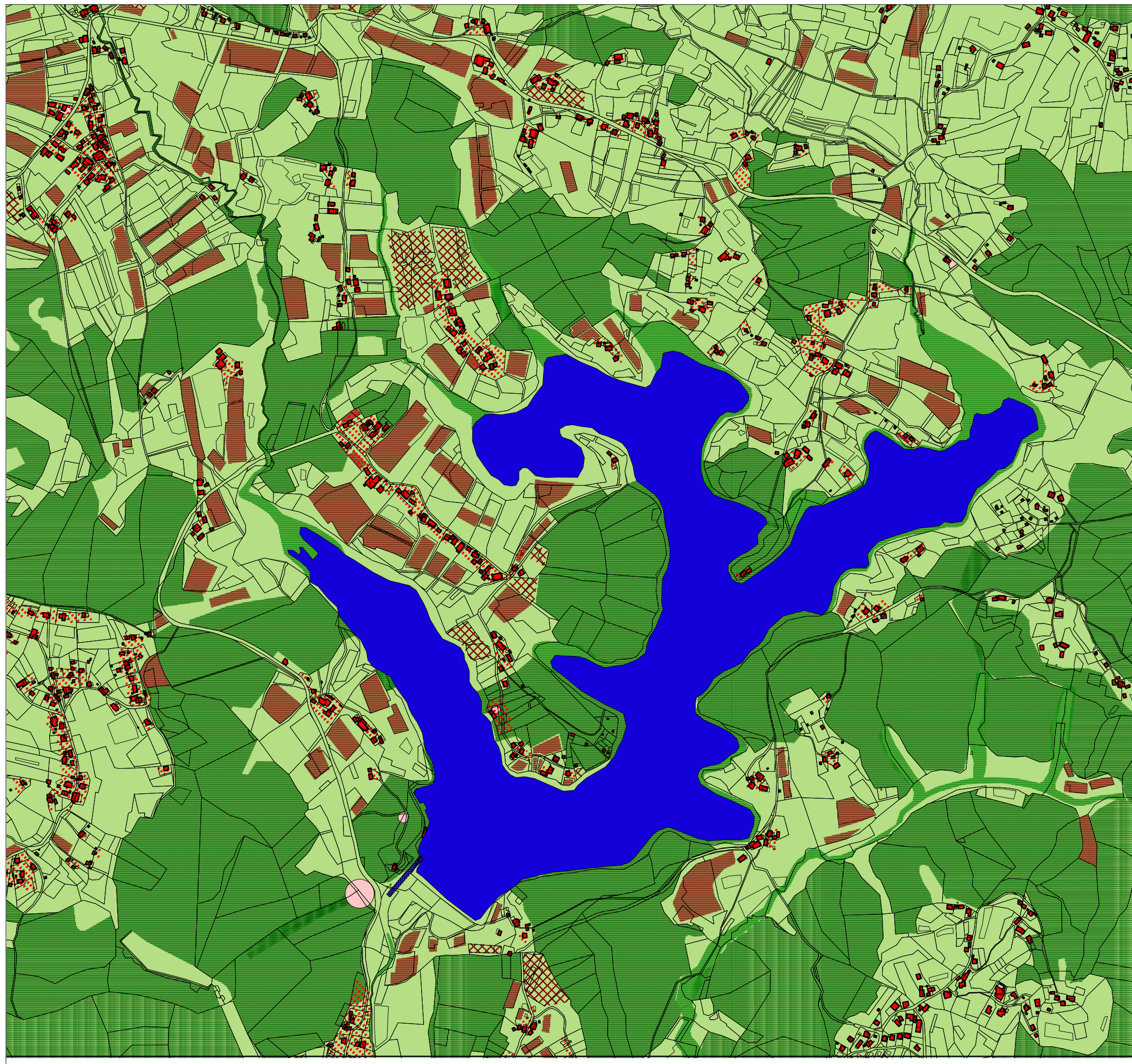
ANALIZA RABE PROSTORA

Legenda:

- Vodnogospodarski objekt
- Trajni nasad
- Stavba
- Stavbno zemljišče
- Pokopališče
- Parkirna površina
- Njiva
- Grmičevje
- Gozd
- Travnik
- Šmartinsko jezero

M 1 : 10 000

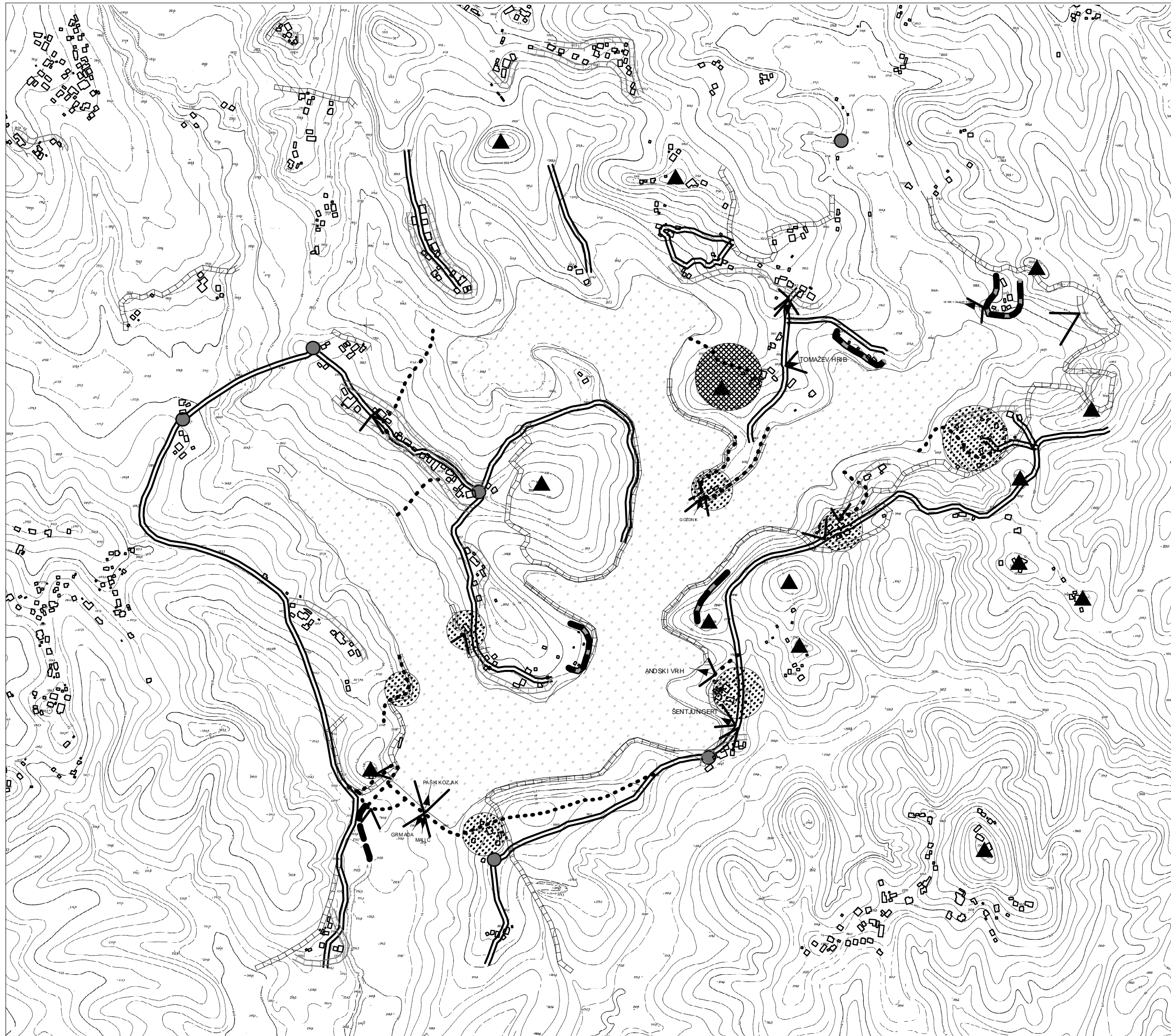
Viri:
- kartografska podloga DKN, GZC
- Prostorske sestavine dolgoročnega
in srednjeročnega družbenega
plana Mestne občine Celje
v digitalni obliki
(dopolnjen l. 2001), GZC

VIZUALNA ANALIZA

Legenda:

- ▶ Usmerjen pogled
- Ve duta
- ▲ Manjša višinska dominanta
- Kulturna dominanta
- Potok z obvodno vegetacijo
- ▭ Gozdni rob
- ▨ Kvaliteten ambient
Lep, vidno značilen
rob poselitve
- ▨ Neugoden, kvaren
grajeni rob
- ▨ Neugodna površina
- Križišče, stičišče poti,
orientacija v prostoru
- == Pomembna cesta
- ⋯ Pešpot pomembna
za kvalitno vidno
doživljanje prostora
- ▭ Stavba
- ▭ Šmartinsko jezero

M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podloga TTN, GZC

KONCEPT RAZVOJA ZA ŠMARTINSKO JEZERO

Legenda:

- Kolesarska pot
- Učna pot
- Kamp prostor
- Otroško igrišče
- Urejeni parkirni prostori
- Večnamenski objekt (info točka)
- Izposoja vodne opreme
- Kopališče z urejeno plažo
- Objekt (gostinska ponudba)
- Turistična kmetija
- Kulturne znamenitosti
- Adrenalinski park
- Sprehajalna pot
- Urejeno območje vstopa
- Šmartinsko jezero

- A - območje pregrade
- B - območje Muzej
- C - območje Ribiški kot
- D - območje med naseljema Runtule in Lešje
- E - območje domačije Grad

M 1 : 10 000

Viri:
- kartografska podloga DOF, GZC

